

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET
MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering:
Samfunnssikkerhet

Vårsemesteret, 2022
Åpen / Konfidensiell

Forfatter: Helin Nazad Rasul

.....
(signatur forfatter)

Fagansvarlig: Ole Andreas Hegland Engen

Veileder: Christian Henrik Alexander Kuran

Tittel på masteroppgaven: Høyreekstrem Målutvelgelse – en tilnærming til
terrorsikring

Engelsk tittel: Right Wing Extremist Target Selection – an approach to
counterterrorism

Studiepoeng: 30

Emneord: MSAMAS 1

Sidetall: 101

+ vedlegg/annet: 6

Stavanger, 15. 06. 2022
dato/år

Sammendrag

I kjølvannet av terrorangrepene på Utøya og regjeringskvartalet 22. juli 2012, ble det tydelig at høyreekstrem terror utgjør en reell og vesentlig trussel i det norske samfunnet. Som et resultat har det vært økt fokus på terror utført av høyreekstreme aktører det siste ti-året, noe som reflekteres i Politiets sikkerhetstjeneste sine trusselvurderinger (PST, 2022). 22. juli angrepene tydeliggjør at det er behov for å forbedre sikringen knyttet til terrorangrep (PST, 2015; NOU 2012: 14). Terrorisme er imidlertid et dynamisk, komplekst og usikkert fenomen, et resultat av manglende pålitelig data. Det er derfor behov for å generere mer kunnskap om terrorisme, deriblant om terroristers målutvelgelse.

Denne studien er et bidrag til forskningen på terrorismefeltet og har som formål å undersøke målutvelgelse og terrorsikring. Helt spesifikt tar studien for seg følgende spørsmål; *hvordan kan kunnskap om høyreekstremisters målutvelgelse, brukes i arbeidet med terrorsikring?* For å besvare dette spørsmålet har denne studien benyttet flere metodiske tilnærminger; litteraturstudie, informantintervju og analyse av *Right Wing Violence and Terrorism data*. De ulike metodene bidrar på ulike måter til å besvare de tre forskningsspørsmålene i oppgaven.

Studien viser at høyreekstreme terrorangrep er relativt sjeldent. Etniske og religiøse minoriteter er den største målgruppen for høyreekstrem terror på 2000- og 2010-tallet, til forskjell fra 1990-tallet, da politiske motstandere var den største målgruppen. Begrunnelsen for hvorfor akkurat disse gruppene er mål for høyreekstrem terror og hvordan de velges varierer. Litteratursøket viser at det er en prosess som er styrt av ideologi og strategi, men som også påvirkes av andre faktorer slik som for eksempel taktikk, sikringstiltak og kapasitet, slik det blir tydelig i ulike rammeverk. Dette fremsettes også av informantene i studien. Det vil si at målutvelgelsesprosessen er kompleks og påvirkes av flere faktorer. Det er noen faktorer som kan ha større påvirkning på valg av mål enn andre, men det er ikke én faktor som med sikkerhet kan pekes ut som bestemmende. Derfor fremsettes det at det er en interaktiv samhandling mellom de ulike faktorene. I terrorsikringssammenheng må denne komplekse og interaktive samhandlingen tas hensyn til.

Gjennom litteratursøk og informantintervju, viser studien at kunnskap om målutvelgelse hovedsakelig kan benyttes på to måter i arbeidet med terrorsikring; *target hardening* og *red-teaming*. Et sentralt funn i oppgaven er at de som har behovet for kunnskapen om målutvelgelse

ikke nødvendigvis har tilgang til den, noe som var tilfellet ved terrorangrepet på en moske i Bærum i 2019. Det argumenteres derfor for at er behov for risikokommunikasjon ut mot sivilsamfunnet, spesielt til attraktive målgrupper. Selv om slik risikokommunikasjon er helt essensielt, argumenteres det også for at det er behov for å ta beslutninger når det kommer til terrorisme. *International Risk Governance Council (IRGC)* sitt rammeverk for risikostyring presenteres som en hensiktsmessig fremgangsmåte, da det legger vekt på samhandling og kontinuerlige oppdateringer og vurderinger. I studien diskuteres også usikkerheten knyttet til målutvelgelse og terrorsikring. Usikkerhetene er store og komplekse, men i terrorsikringssammenheng har en som oftest ikke noe annet valg enn å benytte tilgjengelig informasjon og kunnskap, da det er mangel på data. Det blir dermed helt avgjørende at usikkerheten tydeliggjøres og kommuniseres i de trusselvurderingene som produseres.

Forord

Med denne masteroppgaven avsluttes mine fem år som student ved Universitetet i Stavanger. Arbeidet med masteroppgaven har vært krevende og til tider utfordrende, men mest av alt utrolig lærerikt. Muligheten til å fordype meg i et tema som jeg opplever som interessant og ikke minst viktig, har vært svært motiverende og spennende. Oppgaven har gitt meg den største nysgjerrighet og en uvurderlig glede til å lære. Jeg håper oppgaven er like lærerik for andre, som den var for meg.

I forbindelse med denne masteroppgaven er det flere som skal takkes. Først og fremst vil jeg takke min veileder, Christian Henrik Alexander Kuran. Takk for dine kritiske og konstruktive tilbakemeldinger, fantastisk faglig støtte og uvurderlige innspill. Veiledningene har gitt meg motivasjon og inspirasjon gjennom hele prosessen.

Jeg vil også takke mine informanter som valgte å bidra til oppgaven. Uten deres unike erfaringer, innsyn og meninger hadde ikke oppgaven vært komplett.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min familie, kjæreste og mine venner. Tusen takk for at dere har støttet meg gjennom disse fem årene og heiet på meg hele veien. Når arbeidet har virket umulig er det dere som har inspirert meg til å fortsette. Deres motiverende ord, engasjerende diskusjoner og støttende samtaler har gjort det mulig for meg å fullføre studiet. Jeg er ufattelig takknemlig for dere alle.

Helin Rasul,

Stavanger, mai 2022.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Forord.....	iv
1. Introduksjon	1
1.1. <i>Problemstilling og forskningsspørsmål.....</i>	2
1.2. <i>Oppgavens oppbygging</i>	3
2. Bakgrunn.....	5
2.1. <i>Samfunnssikkerhetsprinsippene.....</i>	5
2.2. <i>Aktørene i samfunnssikkerhetsarbeidet</i>	5
2.3. <i>Terrorsikring i Norge</i>	6
3. Teoretisk rammeverk.....	11
3.1. <i>Terrorisme.....</i>	11
3.2. <i>Risikostyring.....</i>	14
4. Metode	25
4.1. <i>Forskningsdesign.....</i>	25
4.2. <i>Forskningsstrategi.....</i>	27
4.3. <i>Litteraturstudie.....</i>	28
4.4. <i>Intervju</i>	34
4.5. <i>Analyse av datasett; Right Wing Terrorism and Violence.</i>	38
4.6. <i>Vitenskapsteoretisk ståsted.....</i>	41
4.7. <i>Reliabilitet og validitet</i>	42
5. Empiri.....	44
5.1. <i>Funn fra RTV datasett.....</i>	44
5.2. <i>Funn fra i litteratursøk.....</i>	49
5.3. <i>Funn fra intervju</i>	64

6. Drøfting	74
6.1. <i>Hvordan har høyreekstrem terrorisme og målutvelgelse utviklet seg de siste 30 årene?.....</i>	<i>74</i>
6.2. <i>Hvordan velger høyreekstremister mål?</i>	<i>77</i>
6.3. <i>Hvordan kan man bruke informasjonen om målutvelgelse?</i>	<i>80</i>
7. Konklusjon.....	90
7.1. <i>Forslag til videre forskning.....</i>	<i>93</i>
Referanser	94
Vedlegg	102

1. Introduksjon

22. juli 2012 utføres et angrep mot regjeringskvartalet i Oslo og Utøya, hvor Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) holder leir for politisk interesserte ungdommer. Angrepet har store konsekvenser, 77 dødsfall og massive materielle ødeleggelse. Hendelsen er det dødeligste angrepet utført av en høyreekstremist i Europa (NOU 2012: 14, s. 17; Hemmingby & Bjørge, 2018, s. 164). I kjølvannet av angrepet uttalte daværende statsminister Jens Stoltenberg at svaret på angrepet var «Mer demokrati, mer åpenhet og mer menneskelighet. Men aldri naivitet» (Stoltenberg, 2011). Angrepet og et løfte om mindre naivitet resulterte i et økt fokus på høyreekstremisme og høyreekstrem terror i Norge det siste ti-året. Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) har i sin årlige nasjonale trusselvurdering fremsatt at høyreekstremer, i tillegg til islamister, utgjør den største terrortrusselen mot Norge (PST, 2022). Ifølge PST har det i løpet av de siste årene vært få gjennomførte angrep, men det vurderes fortsatt som mulig at høyreekstremister vil forsøke å utføre terrorhandlinger (2022).

Høyreekstremer terrorangrep er rettet mot å svekke demokratiets grunnlag, nemlig pluralisme og toleranse. Det undergraver viktige demokratiske prinsipper, og således må det undersøkes og forskes på slik at det kan forebygges og avverges (Koehler, 2019, s. 13-14). Etter terrorangrepene på regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011 ble det tydelig at det var behov for å forbedre sikring knyttet til høyreekstrem terror (PST, 2015). 22. juli kommisjonen kom frem til at terrorangrepet kunne blitt avverget gjennom effektiv iverksettelse av sikringstiltak. Basert på dette fremsatte kommisjonen en anbefaling; det må iverksettes flere sikrings- og beredskapstiltak for å vanskeliggjøre nye angrep og redusere skadevirkningene (NOU 2012: 14, s. 449).

Det er likevel slik at det er behov for kontinuerlige vurderinger når det kommer til terrrorsikring. Dette er basert på at terrorisme som et fenomen har endret seg betydelig gjennom årene, både i form av metoder og teknologi. Terrorismen er derfor karakterisert som et *wicked problem*, et fenomen som er komplekst og dynamisk, og som er kjennetegnet av usikkerhet (Jore, 2019b, s. 4046). Som et resultat av dette er også trusselbildet knyttet til terror svært komplekst og usikkert, noe som gjør at det er behov for kontinuerlige oppdateringer og vurderinger som er basert på pålitelig informasjon. Dette er imidlertid en mangelvare på terrorismefeltet (Busmundrud et al., 2015, s. 43). Det er behov for å tilpasse sikringstiltakene til det aktuelle

trusselbildet, men dette krever at en generer mer kunnskap og data om terrorisme og terrorsikring, deriblant målutvelgelse blant høyreekstreme terrorister (PST, 2015).

Til tross for at det er behov for slik kunnskap har store deler av litteraturen og forskningen fokusert på radikaliseringsprosesser, terrorismens årsaker eller på gjerningspersonene (Hemmingby & Bjørge, 2018, s. 164; Hemmingby, 2019, s. 8). Forskning på målutvelgelse kan være et verdifullt bidrag til forskningen på terrorismefeltet og for terrorsikringen. Derfor er dette studiets fokus høyreekstreme aktøren sin målutvelgelse. Spesifikt er denne studien rettet mot å belyse hvordan kunnskapen fra målutvelgelsen til høyreekstreme aktører kan brukes i arbeidet med terrorsikring. Studien kan være av relevans og interesse for myndigheter som har ansvaret for å sikre menneskelige og materielle verdier fra høyreekstreme terrorangrep, men også for de som forsøker å kartlegge trender i det høyreekstreme universet. Det vil si, det å undersøke målutvelgelse blant høyreekstremister og hvordan denne informasjonen kan brukes arbeidet mot terror kan bidra til å fremme forskningen innenfor terroristers målutvelgelse, men også være relevant for de som jobber med terrorsikring.

1.1. Problemstilling og forskningsspørsmål

På bakgrunn av det som er presentert ovenfor har jeg valgt å undersøke følgende problemstilling: *Hvordan kan kunnskap om høyreekstreme terroristers målutvelgelse, brukes i arbeidet med terrorsikring?* For å besvare og belyse denne problemstillingen på en tilfredsstillende måte har jeg utarbeidet tre forskningsformål;

1. *Hvordan har høyreekstrem terror og målutvelgelse utviklet seg i Vest-Europa de siste 30 årene?*
2. *Hvordan velger høyreekstremister sine mål?*
3. *Hvordan kan denne informasjonen benyttes i sikringsarbeidet mot terror?*

Jeg har valgt å avgrense studien til Vest-Europa. Dette gjør jeg av to grunner. For det første, er det for å sikre at høyreekstrem målutvelgelse undersøkes grundig nok. Et internasjonalt fokus ville vært for bredt for en masteroppgave av dette omfanget, og kunne medført at studien ble overfladisk og mindre relevant. Videre, mener jeg at det vil være vanskelig å generalisere studiens resultater og trekke konklusjoner med et større fokus. Dette baseres på at grunnlaget og konteksten vil være vidt forskjellig for land og verdensdeler som for eksempel USA eller

Øst-Europa. Landene i Vest-Europa har lignende utforming og demokratisk grunnlag, noe som gjør at en kan generalisere resultatene til en norsk kontekst.

1.2. Oppgavens oppbygging

Denne studien består av åtte kapitler, der det første kapitlet er en introduksjon til oppgaven. Det består av en aktualisering av temaet og presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål.

Det andre kapitlet gir en oversikt over organiseringen av samfunnssikkerhetsarbeidet i Norge. Ansvar for terrorsikringen er fordelt på de ulike aktørene i samfunnssikkerhetsarbeidet, og det er denne organiseringen som har dannet grunnlaget for valg av informanter og noe av drøftingen i det sjette kapitlet. Dermed er det viktig og relevant informasjon. Sentrale prinsipper, aktørene i samfunnssikkerhetsarbeidet og organiseringen av terrorsikringen i Norge presenteres her.

Det tredje kapitlet presenterer det teoretiske rammeverket. Her defineres terrorismebegrepet og viktige utfordringer belyses. I tillegg til dette blir risiko, usikkerhet og viktige konsepter og rammeverket innenfor risikostyring gjort rede for, heriblant *risk governance* rammeverket og standardisering.

I det fjerde kapitlet blir den metodiske tilnærmingen til studien gjort rede for. Her presenteres forskningsdesign, forskningsstrategi og valg av metode. Jeg presenterer de tre metodene jeg har benyttet og beskriver fremgangsmåten. Jeg gjør også rede for studiens vitenskapsteoretiske ståsted og diskuterer reliabilitet og validitet.

I det femte kapitlet blir resultatene presentert. Dette kapitlet er fordelt på tre delkapitler der hvert kapittel representerer resultatene fra en av metodene. De er som følger; funn fra Right Wing Terrorism and Violence (RTV) datasettet, funn fra litteratursøk og funn fra intervju. I det første delkapitlet presenterer jeg resultatene fra analysen av RTV datasettet, med fokus på utviklingen av høyreekstreme terrorangrep, antall dødelige angrep og valg av mål de siste 30 årene. I det andre delkapitlet presenterer jeg funnene fra litteratursøket, heriblant det ytre høyre og høyreekstrem ideologi, sentrale faktorer og rammeverk for målutvelgelse, og hva litteraturen sier om bruken av informasjonen om målutvelgelse. Til slutt, består det siste delkapitlet av funnene fra informantintervjuene.

Det sjette kapitlet er drøfting. Her diskuterer jeg studiets resultater opp mot det teoretiske rammeverket. Dette kapitlet er organisert etter de tre forskningsspørsmålene, og de besvares derfor i dette kapitlet.

I det siste kapitlet oppsummerer jeg og konkluderer basert på resultatene fra empirien og viktige punkter fra analysen. Deretter presenteres forslag for videre forskning.

2. Bakgrunn

2.1. Samfunnssikkerhetsprinsippene

I Norge er organiseringen av det nasjonale samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet basert på prinsippene om *ansvar*, *nærhet*, *likhet* og *samvirke* (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39). Ansvarsprinsippet handler om at den virksomhet som til daglig har ansvaret for et område eller en oppgave, også har ansvaret under ekstraordinære hendelser slik som kriser og katastrofer. Dette ansvaret gjelder også planlegging av hvordan funksjoner innenfor ens eget ansvarsområde skal opprettholdes dersom en ekstraordinær hendelse inntreffer (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39). Videre, går likhetsprinsippet ut på at organiseringen under kriser skal være mest mulig lik organiseringen under normalsituasjoner. Dette prinsippet er en forlengelse av ansvarsprinsippet, da det legges vekt på at ansvarsforhold i organisasjoner under ekstraordinære hendelser ikke skal endres (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39). Nærhetsprinsippet innebærer at kriser skal håndteres på et lavest mulig nivå, det vil at de som er nærmest krisen håndterer den. Dette er basert på at de som størst nærhet til krisen vil ha de beste forutsetningene for å håndtere den (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39). Til slutt, handler samvirkeprinsippet om at myndigheter og virksomheter har et selvstendig ansvar for å sikre samvirke med relevante aktører i samfunnssikkerhetsarbeidet. Dette er for å sikre at ressurser utnyttes best mulig, og dermed er det et stort behov for å samarbeid på tvers av sektorielle linjer (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39).

Samfunnssikkerhetsarbeidet består av ulike deler som henger sammen. Det er et gjensidig avhengighetsforhold der de ulike delenes arbeid påvirker hverandre i stor grad (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 21). For å sikre at arbeidet med samfunnssikkerhet er systematisk beskrives som en kjede. Det vil si at det er mange aktører som ivaretar ulike deler av arbeidet; offentlige aktører på ulike forvaltningsnivå, private bedrifter og frivillige organisasjoner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Derfor, stilles det høye krav til samordning på tvers av sektorer og forvaltningsnivå, og mellom private og offentlige aktører, slik at arbeidet er tilfredsstillende (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Det er likevel behov for avklarte ansvarsforhold, god rolleforståelse og gjennomtenkte rutiner (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 13).

2.2. Aktørene i samfunnssikkerhetsarbeidet

På et overordnet nivå er samfunnssikkerhet og beredskap et helhetlig samfunnsansvar. Hver enkelt virksomhet må kunne ivareta dette samfunnsansvaret, som innebærer planlegging av

beredskap og iverksetting av sikringstiltak (PST, 2015, s. 3). Justis- og beredskapsdepartementet har likevel et overordnet ansvar for de sivile rednings- og beredskapsressursene i Norge (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 13). Departementet har derfor et pådriveransvar for å sikre god samordning. Dette innebærer å sikre at arbeidet med samfunnssikkerhet på et nasjonalt nivå er koordinert og enhetlig på tvers av sektorgrenser (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Utenom Justis- og beredskapsdepartementet, skal de andre departementene arbeide systematisk for å ha en oversikt over risiko og sårbarhet. I tillegg til dette skal de tilrettelegge og være pådriver for tiltak knyttet til forebygging og beredskap i egen sektor. Departementene skal også sikre riktig virkemiddelbruk, blant annet utarbeidelse av regelverk i egen sektor (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 25).

Sentralt i samfunnssikkerhetsarbeidet er de operative ressursene. Dette er de organisasjonene som gjør en innsats der hendelsene inntreffer. Det kan for eksempel være brann-, ambulans-, politi- og redningspersonell (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 23). Ansvaret for disse operative ressursene ligger hos direktoratene og de nasjonale faginstansene, slik som direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), politidirektoratet eller politiets sikkerhetstjeneste (PST). DSB har innenfor dette en viktig rolle, da de er ansvarlige for samordningen mellom de ulike etatene (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 24). I tillegg til dette er også kommunene viktige aktører i arbeidet med samfunnssikkerhet. Det er kommunen som har ansvar for å identifisere risiko innenfor kommunens grenser og deretter planlegge for disse hendelsene. Kommunene må gjennomføre en rekke plikter, som for eksempel krisehåndtering, arealplanlegging, helseberedskap og drift av brann og redningsvesen. Dette kommer frem i lovpålegget om kommunal beredskapsplikt, og kommunen har derfor et ansvar om at risiko og sårbarhet i lokalsamfunnet reduseres så langt det er mulig (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 23). Statsforvalteren spiller også en viktig rolle, da de er statens representant i fylkene. Statsforvalteren har en rekke ansvarsområder innenfor samfunnssikkerhet, blant annet å følge opp vedtak og retningslinjer fra regjeringen, samordne og føre tilsyn i arbeidet samfunnssikkerhet (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 23).

2.3. Terrorsikring i Norge

Når det kommer til arbeidet med terrorsikring er ansvaret fordelt på mange forskjellige aktører. PST har hovedansvaret for å forebygge og avverge kriminelle handlinger som kan true rikets sikkerhet og verdier (PST, 2015, s. 11). De skal bidra til å sikre viktige samfunnsinteresser og

gjennom sin virksomhet være et ledd i den samlede innsatsen for å fremme samfunnets sikkerhet. PST gir også bistand og råd ved gjennomføring av sikringstiltak for en rekke aktører, blant annet statsadministrasjonen, og relevante offentlige og private virksomheter (PST, 2015, s. 11). I sammenheng med dette gir PST årlig ut en nasjonal trusselvurdering. Denne baseres på trusselvurderinger, etterforskning og informasjon om hvilke personer og grupper som kan utgjøre en trussel mot rikets sikkerhet, (PST, 2015, s. 11). Sikringsspørsmål som ikke faller under PST sitt ansvarsområde, ligger under politidirektoratet (POD). POD har ansvaret for ledelse, styring og oppfølging av særorgan i politiet og politidistriktene (PST, 2015, s. 11). Politidistriktenes oppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet, herunder terrorisme da det ses på en alvorlig form for kriminalitet (PST, 2015, s. 11). I arbeidet mot å avverge og forebygge terror har politidistriktene en rekke oppgaver; 1) håndtere trusler og hendelser, 2) gi råd om tiltak for å forebygge terrorhandlinger i samarbeid med PST, 3) gi råd knyttet til utarbeidelse av beredskapsplaner, 4) beskytte og sikre objekter og personer, og 5) etterforske trusler og hendelser. For å sikre at dette ansvaret ivaretas må politidistriktene ha døgnkontinuerlig beredskap for å håndtere ekstraordinære hendelser (PST, 2015, s. 12)

Videre, har Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) et viktig ansvar. De skal legge til rette for god sikring av informasjon og objekter som er av betydning for nasjonale interesser. NSM sitt hovedansvar er å koordinere håndteringen av alvorlige dataangrep mot kritiske infrastrukturer og samfunnsfunksjoner. NSM fører også tilsyn, der det ikke er egne sektortilsyn, med sikring av kritisk infrastruktur. Derfor har de også en rolle i å gi veiledning når det kommer til objekt- og informasjonssikring til alle virksomheter som er underlagt sikkerhetsloven (PST, 2015, s. 12). Til slutt, er de enkelte virksomhetene ansvarlige for å iverksette sikringstiltak. Dette er et lederansvar og virksomhetens leder må forsikre seg om at virksomheten har en effektiv intern organisering av sikringsarbeidet og at arbeidet ivaretas av de ansatte (PST, 2015, s. 10). Den enkelte virksomheten har blant annet ansvaret for å vurdere trusler og sårbarhet, sørge for at sikringstiltak er effektive og tilpassede til de relevante truslene og kontrollere at virksomheten kan respondere hensiktsmessig på terrorrelaterte trusler og hendelser (PST, 2015, s. 11).

Det er de sivile myndighetene som primært har ansvaret for å ivareta samfunnssikkerheten, og forsvaret er ikke inkludert dette ansvaret (Meld. St. 21 (2012-2013), s. 20). Derfor inkluderes ikke forsvarets rolle ved terrorangrep i denne oppgaven.

2.3.1. PST rammeverk: målutvelgelse hos politisk motiverte aktører

Et godt eksempel på arbeidet med terrorsikring er PST sitt rammeverk for målutvelgelse blant politisk motiverte trusselaktører. I en rapport fra 2020 presenteres et generisk rammeverk som kan benyttes for å vurdere hvor attraktivt et objekt er som terrormål ved å ta utgangspunkt i trusselaktørens målutvelgelse (PST, 2020a). Dette rammeverket kan benyttes som et verktøy for å vurdere hvor attraktivt et objekt fremstår for politisk motiverte trusselaktører. Når en har kunnskap om hva som gjør et objekt attraktivt kan det gi innsikt i hvordan objekter kan gjøres *mindre* attraktive for terrorister. Det fremsettes derfor at rammeverket er nyttig for aktører i terrorsikringsarbeidet, både for å prioritere mellom objekter og for utarbeidelse av overordnede strategier for forebygging (PST, 2020a). I rammeverket påvirkes målutvelgelse hos ekstreme aktører av flere eksterne og målspesifikke faktorer. Med eksterne faktorer menes faktorer som det i liten grad er mulig å påvirke for objekteier (PST, 2020a). I rapporten presenteres en oversikt over slike eksterne faktorer, disse er oppsummert i tabell 1.

Faktorer	Beskrivelse
Ideologi og fiendebilde	Terroristenes ideologi og fiendebilde definerer hvilke mål som er legitime.
Kapasitet i hjemlige ekstreme miljøer	Materielle, menneskelige og organiserte ressurser har betydning for muligheten for et vellykket terrorangrep.
Angrepsoppfordringer	Angrepsoppfordringer fra terrororganisasjoner gjør enkelte objekter mer utsatte for terrorangrep.
Nylige gjennomførte terrorangrep	Gjennomførte angrep kan inspirere til copy-cat-angrep og hevnangrep.
Mediefokus	Økt mediefokus gjør et objekt mer utsatt.
Etterretnings- og sikkerhetstjenestenes kapasitet	Etterretnings- og sikkerhetstjenestenes kapasitet til å avdekke og avverge angrep vil påvirke hvilke objekter det er mulig å angripe uten å bli oppdaget.

Tabell 1: Oversikt over eksterne faktorer som påvirker målutvelgelse, oppsummert etter PST, 2020a.

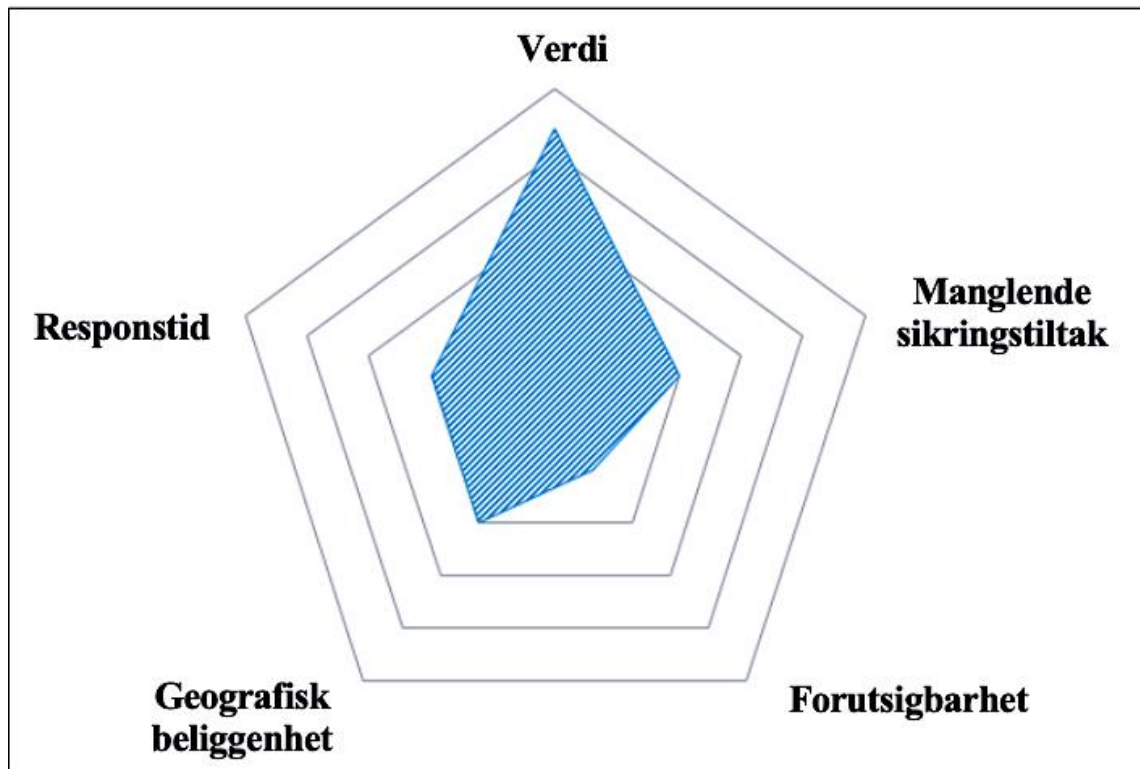
Målspesifikke faktorer handler på den andre siden om forhold ved objektet *selv* som påvirker hvor attraktivt det er for trusselaktører. Trusselaktørene ønsker at terrorangrepet skal være vellykket, og dersom et mål oppleves som vanskelig å angripe kan dette medføre at objektet oppleves som mindre attraktivt (PST, 2020a). Tabell 2 presenterer en oversikt over målspesifikke faktorer som påvirker målutvelgelse. Ifølge PST (2020a) kan en basert på disse fem målspesifikke faktorene vurdere hvor attraktivt et objekt er for trusselaktører.

Faktorer	Beskrivelse
Verdi	Høy symbolverdi gjør et objekt attraktivt for trusselaktører. Dette kan for eksempel være objekter som er sentrale i fiendebildet.
Sikringstiltak	Et objekt med sikringstiltak gjør det vanskeligere å gjennomføre et vellykket angrep, og vil derfor oppleves som mindre attraktivt. Dette kan være synlige sikringstiltak som virker avskrekkende, eller fysiske sikringstiltak som begrenser adgang til objektet.
Forutsigbarhet i tid og rom	Forutsigbarhet i hvor og når store folkemengder samles kan gjøre et mål mer attraktivt. Dette er spesielt relevant for folkemengder.
Geografisk beliggenhet	Objekter som ligger avsides til er mindre attraktive for trusselaktører, da terrorister sjeldent reiser langt for å gjennomføre angrep.
Responstid	Nødetatenes responstid vil påvirke trusselaktørens målutvelgelse, da kortere responstid kan redusere muligheten for et vellykket angrep.

Tabell 2: Oversikt over målspesifikke faktorer som påvirker målutvelgelse, oppsummert etter PST, 2020a.

PST (2020a) har i forbindelse med rammeverket utarbeidet en modell som illustrerer hvor attraktivt objektet er basert på de fem målspesifikke faktorene (figur 1). Dersom det skraverter

området er stort vil objektet fremstå som mer attraktivt for en trusselaktør. Hvis det er slik at det skraverte området er stort kan en forsøke å redusere det ved å for eksempel innføre flere sikringstiltak eller redusere forutsigbarhet (PST, 2020a).

Figur 1: Hvor attraktivt et objekt er basert på målspesifikke faktorer. Dersom det skraverte området er stort vil objektet fremstå som mer attraktivt for trusselaktører (PST, 2020a).

3. Teoretisk rammeverk

Dette kapittelet presenterer sentrale begreper og konsepter. Det presenteres først en definisjon av terrorisme. Deretter presenteres begreper og teorier som er sentrale i risikostyringsfaget.

3.1. Terrorism

3.1.1. Definisjon

Terrorisme er et svært omstridt begrep. Til tross for at terrorismeforskere har produsert utallige definisjoner, eksisterer det ikke en allment akseptert definisjon (Bjørge, 2005, s. 1; Jore, 2012, s. 26). Selv om det ikke eksisterer en konsensus rundt begrepet, vil det være viktig å tydeliggjøre hvilke elementer som vektlegges i denne oppgaven. Definisjonen vil legge grunnlaget for datainnsamlingen og påvirke den påfølgende analysen og diskusjonen. Det er imidlertid svært viktig å først belyse hvorfor begrepet er omstridt.

Terrorisme ikke er statisk, men heller et dynamisk fenomen som har endret seg betydelig over tid (Jore, 2012, s. 28). I tråd med at selve fenomenet har endret seg, har også definisjonen endret seg utallige ganger i løpet av de flere hundre årene begrepet har eksistert (Schmidt, 2004, s. 398). Terrorism har gått fra et begrep som beskrev handlinger staten utførte mot befolkningen under den franske revolusjonen, til å skildre en aktivitet som er rettet *mot* staten (Jore, 2012, s. 28). En definisjon som produseres i dag, vil ikke nødvendigvis gjelde for morgendagens terrorisme og begrepet vil kreve kontinuerlig oppdatering. I tillegg til dette reflekterer definisjonen av terrorisme i følge Schmid (2004, s. 384) interessene til de som har definisjonsmakt. Terrorism er altså subjektivt. Når man bruker begrepet foregår det ifølge Sissel Haugdal Jore en «subjective condemnation of the group or activity being described» (2012, s. 28). For å illustrere dette presenterer Jore (2012, s. 28) at det er svært få terroristgrupper som omtaler seg selv som terrorister, det er heller noe som blir påtvunget på dem av deres 'motstandere', da deres handlinger ikke oppfattes som politisk legitime. På denne måten er terrorisme et begrep som benyttes for å *dømme* gruppen som får tildelt tittelen. I de aller fleste tilfeller er det staten som har definisjonsmakten og dette reflekteres også i definisjonene. Som et resultat blir ikke begrepet nøytralt, men gjenspeiler heller verdiene til de som definerer (Schmid, 2004, s. 385).

Disse utfordringene illustrerer at terrorisme er et begrep som er historisk, sosialt og politisk betinget; «the changes in the meaning of the terrorism concept and the political aspects behind

the definitions highlight that what is perceived as terrorism is contingent on historical, cultural and political framing» (Jore, 2012, s. 29). På grunn av dette kan ikke terrorisme begrepet skilles fra konteksten, og det er derfor viktig å forstå at begrepet er en ramme som former hvordan individer og samfunnet betrakter et fenomen av vold og trusler (Jore, 2012, s. 29).

Til tross for dette fremsettes det at en felles definisjon er helt avgjørende for å bekjempe terror. I artikkelen *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?* (2002) argumenterer Boaz Ganor for at definisjonsproblemet ikke kun er et teoretisk problem, men også et operativt problem. Han baserer dette argumentet på at terrorisme er et transnasjonalt fenomen:

Terrorism is no longer a local problem of specific countries but an issue involving a number of international aspects. Terrorist organizations may perpetrate attacks in a variety of countries; the victims of attacks can be of different nationalities; the offices, headquarters, and training camps of terrorist organizations function in various countries (s. 300).

Når terrorisme blir et internasjonalt problem, krever det internasjonal samarbeid og strategier for å kunne håndtere problemet. For at den internasjonale responsen skal bli vellykket og effektiv krever det en felles forståelse av hva det er vi står i mot (Ganor, 2002, s. 300).

På terrorismefeltet har det vært utallige forsøk på å oppnå konsensus og fastsette en felles definisjon. I boken *Political Terrorism* (1988, s. 28) presenterer Alex Schmid og Albert Jongman et forsøk på å skape en felles definisjon basert på gjennomgående karakteristikk i akademiske definisjoner på terrorisme:

Terrorism is an anxiety-inspiring method of repeated violent action, employed by (semi-) clandestine individual, group or state actors, for idiosyncratic, criminal or political reason, whereby – in contrast to assassination – the direct targets of violence are generally chosen randomly (targets of opportunity) or selectively (representative or symbolic targets) from a target population, and serve as message generators. Threat- and violence-based communication processes between terrorist (organization), (imperiled) victims, and main targets are used to manipulate the main target (audience(s)), turning it into a target of terror, a target of demands, or a target of

attention, depending on whether intimidation, coercion, or propaganda is primarily sought.

Denne definisjonen er et resultat av en sammenføring av 109 definisjoner og presenterer 16 av 22 karakteristikker som er vanlige i akademiske definisjoner. Definisjonen omtales som 'klassisk' akademisk, men kritiseres likevel for å for være kompleks; den er innviklet, motstridene og har redusert bruk og nytte (Badey, 1998, s. 91; Schmid, 2004, s. 381). Schmid innrømmet senere at denne definisjonen sannsynligvis ikke vil bli brukt av stater og regjeringer, da selv om den er presis, er for lang (Schmid, 1993 sitert i Badey, 1998, s. 91).

Leonard Weinberg, Ami Pedahzur og Sivan HirschHoeffler benyttet en lignende tilnærming for å komme frem til en enklere, mulig felles definisjon i en artikkel fra 2004. De kommer frem til en definisjon basert på 73 definisjoner i fire ledende tidsskrift innenfor terrorismefeltet; "Terrorism is a politically motivated tactic involving the threat or use of force or violence in which the pursuit of publicity plays a significant role" (s. 782). Denne definisjonen reduserer kompleksiteten betydelig, men Schmid (2004, s. 381) kritiserer den av en rekke grunner; 1) ingen omtale av gjerningsmenn eller ofre, 2) ingen omtale av frykt eller terror, 3) ingen omtale av motiv eller mål, 4) ingen omtale av ikke-stridende mål, og 5) ingen omtale av den kriminelle og umoralske naturen ved taktikken som brukes, blant annet gisseltaking, kidnapping og drap. Reduksjonen av kompleksiteten har medført at viktige aspekter ved fenomenet faller bort. Likevel, er en lang og presis definisjon, slik som Schmid og Jungmann (1988), vanskelig å bruke i praksis.

Med diskusjonen ovenfor som grunnlag, har jeg i denne studien valgt å benytte definisjonen til Cato Hemmingby (2019, s. 14); «Terrorism is premeditated, politically motivated violence, including credible threats and attempts of such, usually perpetrated against civilian targets by non-state actors (groups or individuals), usually in order to influence a wider audience». I denne definisjonen brukes *civilians targets* istedenfor *non-combatants*, da det argumenteres for at det gir klarhet når det kommer til mulige mål. Hemmingby presiseres imidlertid at det *vanligvis* er sivilpersoner som er mål for terror, illustrert i inkludering av *usually* i definisjonen (2019, s. 14). Videre, inkluderes *credible threats* og *attempts*, slik at terrorangrep som ikke er utført også kan inkluderes. Hvilke hendelser som anses som troverdige må i følge Hemmingby vurderes i forhold til hver enkelt case (2019, s. 14). Vold begått av stater ekskluderes av bruken av *non-state actors*, selv om stater kan bruke de samme fremgangsmåtene. Til slutt, ved å inkludere

individuals kan solo-terrorisme også betraktes som terrorisme. Dette er viktig da det har vært en økning i slik terrorisme (Hemmingby, 2019, s. 14).

3.2. Risikostyring

3.2.1. Risiko og usikkerhet

Innenfor risikostyringsfaget beregnes risiko ved å multiplisere sannsynligheten for at en hendelse inntreffer med konsekvensene. Dette er et klassisk positivistisk perspektiv og her anses risiko som en fysisk egenskap der en kan forklare, forutsi og kontrollere objektive faktum. Dette er basert på ideen om at risiko eksisterer objektivt og at risikoanalyser er verktøy som brukes for å estimere denne objektive risikoen (Jore, 2019b, s. 4046-4047). Innenfor dette perspektivet eksisterer det to former for usikkerhet; *aleatorisk* og *epistemisk*. Aleatorisk usikkerhet referer til usikkerhet som oppstår som følge av varians i en populasjon, og som derfor medfører tilfeldigheter i utvalget (Renn, 2008, s. 70). Epistemisk usikkerhet oppstår som et resultat av mangel på kunnskap om et fenomen. Slik usikkerhet kan i prinsippet reduseres ved å produsere eller samle inn ytterligere informasjon og kunnskap, ved å samle inn informasjon fra et større utvalg og eller foreta andre typer forskning. I praksis er skillet mellom disse to typene mindre skarpt og når man refererer til usikkerhet er det som oftest en blanding mellom aleatorisk og epistemisk (Renn, 2008, s. 70).

Dette perspektivet har en rekke begrensninger, blant annet risikokonseptets insuffisiens. Perspektivet ignorerer iboende aspekter ved risiko, slik som usikkerhet (Jore, 2019b, s. 4047). Derfor har definisjoner som erstatter sannsynlighet med usikkerhet blitt introdusert. Aven et al. (2011, s. 1075) presenterer en slik definisjon; «risk is conceptualized as uncertainty about and severity of consequences of an activity with respect to something that humans value». I motsetning til det positivistiske perspektivet anses sannsynlighetsberegninger her som et redskap for å beskrive usikkerhet og ikke noe risiko burde begrenses til. Et slikt perspektiv fremsetter at risiko og usikkerhet er sammenvevde konsepter, og at usikkerhet er et iboende aspekt ved risiko. Altså, risiko og usikkerhet er konsepter som ikke kan skilles fra hverandre (Jore, 2019b, s. 4047). Selv om usikkerhet er et mangfoldig konsept, handler det på et overordnet nivå om manglende kunnskap eller det å ikke vite med sikkerhet fordi man har tvetydig informasjon. Det handler om å ikke ha komplett og pålitelig kunnskap og informasjon om hvilke hendelser som kommer til å inntreffe i fremtiden (Jore, 2019b, s. 4047). Når det kommer til tilsiktede handlinger, slik som terrorisme, blir usikkerheten enda større. Tilsiktede

handlinger skiller seg fra andre typer uønskede hendelser ved at; «her står det et beregnende individ med onde hensikter bak, en hjerne som kan skaffe seg informasjon om sikringstiltak og kan planlegge hvordan gjøre størst mulig skade» (Busmundrud et al., 2015, s. 43). Derfor er det mangel på historiske data, og i noen tilfeller er ikke dataen relevant. Usikkerheten blir dermed svært store (Busmundrud et al., 2015, s. 43).

3.2.2. *Terrorisme som sikringsrisiko*

Risikoer knyttet til sikkerhet assosieres ofte med industriell produksjon, risikoer en organisasjon er villig til å ta for å produsere ulike tjenester og varer. Denne type risiko har ofte kjente årsaker og dermed vet organisasjonen som oftest hvordan risikoen kan reduseres og håndteres (Jore, 2019a, s. 156). Denne typen risiko omtales som 'enkle', da det er tilgang på statistikk. Denne statistikken kan benyttes for å gjøre vurderinger knyttet til om risikoen vil inntreffe, på en meningsfull måte (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234). Sikringsrisikoer inntreffer på en helt annet måte. Dette er risikoer som oppstår som et direkte resultat av ulike aktørers handlinger, for eksempel hackere og terrorister (Martin, 2019, s. 10). Det er en type risiko som individer, organisasjoner osv. *utsettes for*, og derfor svært vanskelig å kontrollere og produsere statistikk for (Jore, 2019a, s. 156; Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 23).

Terrorisme er en slik risiko og dermed omtales det som en *systemisk risiko*, en risiko som er forankret i en større kontekst av sosiale prosesser. Terrorisme som en systemisk risiko innebærer at risikoen er grenseoverskridende, både nasjonalt og sektorielt, at den er iboende kompleks, har flere årsaker og er omsluttet av usikkerhet og tvetydighet (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234). At terrorisme er kompleks refererer til at det er problematisk å identifisere og kvantifisere årsakssammenhenger mellom et mangfold av mulige spesifikke negative effekter. Det vil si at de ikke er mulig å benytte enkle, statistiske modeller for å estimere sannsynligheten for skade på viktige verdier (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234). Usikkerhet betyr i denne sammenheng at det enten er mangel på eller at det er begrenset tilgang på data og informasjon om terrorisme. Det medfører at det er svært vanskelig å kunne estimere sannsynlighetene for og konsekvensene av et terrorangrep (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234). At terrorisme som et fenomen er tvetydig betyr at det eksisterer flere legitime synspunkter for hvordan det skal håndteres. Disse synspunktene vil motstå hverandre i en risikostyringsprosess, og som presentert tidligere er det behov for helhetlig tilnærming til risiko (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 235; Ganor, 2002, s. 300). Det er derfor tydelig at å styre en systemisk risiko slik som terrorisme er svært vanskelig (Jore, 2019a, s. 156). Det blir enda

vanskeligere når en legger til at terrorisme er en sikringsrisiko som er svært dynamisk og adaptiv. Det vil si at de endrer seg raskt over tid, i form av nye måter å utføre angrep, nye mål og når nye sårbarheter kommer til syne, og at terrorister tilpasser seg de tiltakene som iverksettes (Martin, 2019, s. 22).

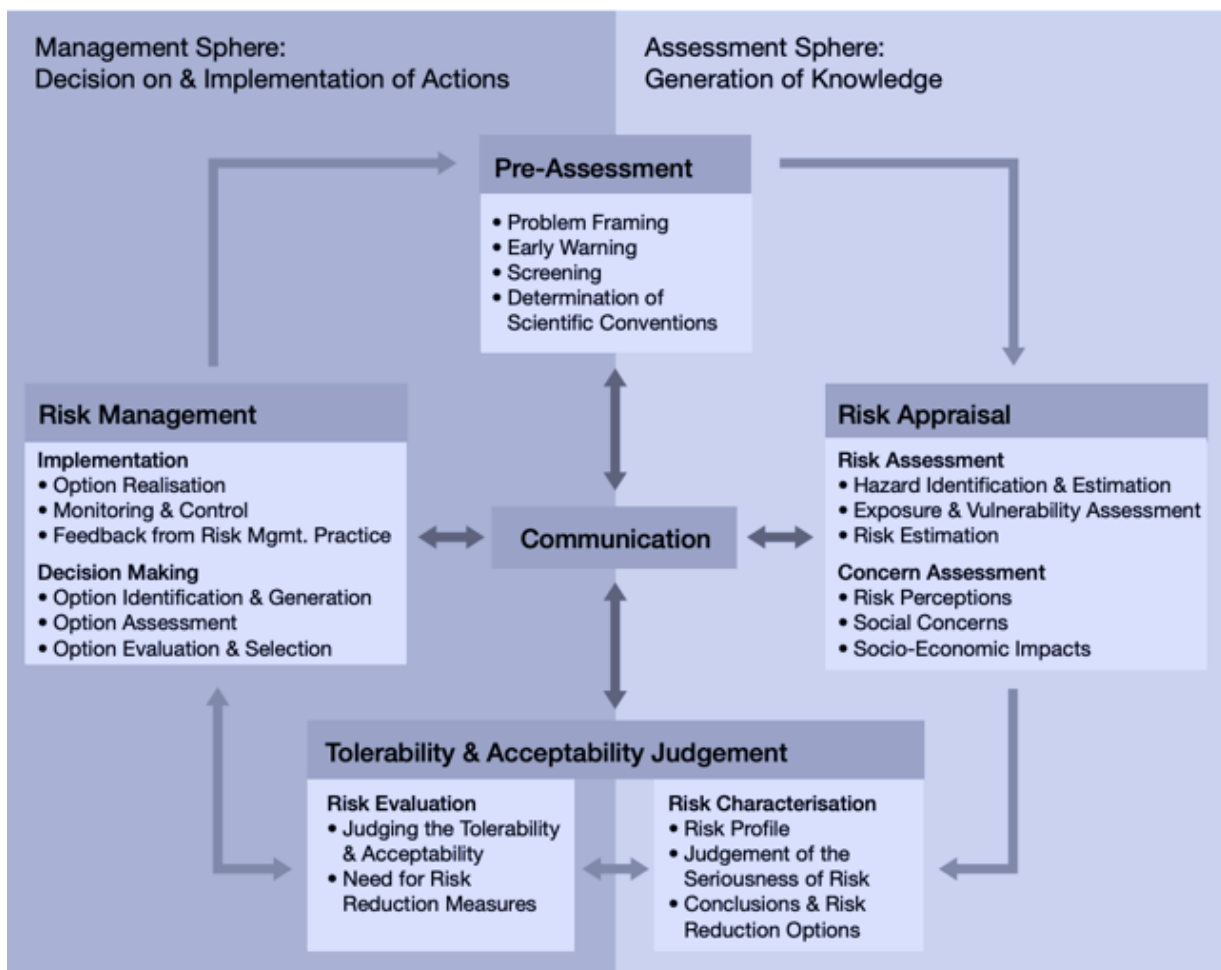
Karakteristikkene som er beskrevet over gjør at terrorisme omtales som et *wicked problem*, rettere sagt et *transboundary wicked problem*. Det er usikkerheten om hvordan et angrep kommer til å manifestere seg, de tvetydige årsakene og løsningene og den komplekse naturen som gjør at terrorisme er et såkalt ondt problem. Det gjør det svært vanskelig å iverksette tiltak, da det er fenomen som handler om globale hendelser og internasjonale effekter. Derfor blir en tradisjonell tilnærming til risikostyring manglende i møte med slike problemer. Det er derfor behov for deling av informasjon, samhandling på tvers av sektorer og internasjonalt samarbeid (Jore, 2019b, s. 4046).

3.2.3. Risikostyring

Ifølge Terje Aven (2011, s. 719) eksisterer det en sterk tro på at risikostyring produserer de riktige verktøyene for å håndtere risiko, både mulighetene det bringer og farene som er knyttet til dem. Risikostyring betegner alle tiltak og aktiviteter som er til for å håndtere og styre risiko, blant annet identifisering av trusler og farer, risikovurdering og risikoinformert beslutningstaking (Aven, 2014, s. 161). En nøkkelantagelse i risikostyringen er at de omstendighetene som bringer ulykker kan identifiseres, forutsies og kontrolleres, og dermed kan hyppighetene og omfanget av ulykker reduseres (Antonsen et al., 2012, s. 2001). Risikostyring handler derfor om å beskrive hva som kan skje i fremtiden, å vurdere risiko og alternativer, og om å ta beslutninger knyttet til de ulike alternativene (Aven, 2003 sitert i Jore, 2019a, s. 155). På bakgrunn av dette baseres beslutningsprosessene på risikoanalyser, da det antas at det resulterer i rasjonelle, ideelle, og kostnadseffektive beslutninger (Jore, 2019a, s. 155).

Risiko, og da spesielt sikringsrisiko som terrorisme, går på tvers av organisatoriske og sektorielle linjer. Det er derfor behov for tverrsektorielt og grenseoverskridende samarbeid og regulering. Det er dette *risk governance* bidrar med. Dette er risikostyring når det ikke er et autorativt organ som tar beslutninger om risiko (Aven, 2014, s. 161). Ortwin Renn (2008, s. 8) beskriver det slik “the ‘translation’ of the substance and core principles of governance to the context of risk and risk-related decision-making”. På global basis innebærer governance «a

horizontally organized structure of functional self-regulation encompassing state and non-state actors bringing about collectively binding decisions without superior authority» (Renn, 2008, s. 8). For å håndtere systemiske risikoer, slik som terrorisme, er det behov for en slik integrert fremgangsmåte med fokus på samarbeid og koordinering mellom et større nettverk av aktører (Aven, 2014, s. 161). En fremgangsmåte er the International Risk Governance Council (IRGC) sitt rammeverk for å håndtere risiko (Aven, 2014, s. 162). Figur 2 illustrerer rammeverket. Rammeverket kartlegger en strukturert tilnærming som veileder brukeren gjennom prosessen med å undersøke betydelige risikospørsmål og utforme passende strategier og alternativer for styring. Tilnærmingen forener vitenskapelig bevis og økonomiske hensyn samt sosiale bekymringer og sosiale verdier. Det sikrer dermed at enhver risikorelatert beslutning dekker det bredeste mulige syn på risiko (Aven, 2014, s. 162).

Figur 2: IRGC sitt rammeverk for håndtering av risiko. Rammeverket kartlegger en strukturert tilnærming som veileder brukeren gjennom prosessen med å undersøke betydelige risikospørsmål og utforme passende strategier og alternativer for styring (Renn, 2006).

Rammeverket består av fire faser; før-vurdering (pre-assesment), risikovurdering (risk appraisal), toleranse- og akseptvurdering (tolerability and acceptability judgement), og risikostyring (risk management). I tillegg til dette er risikokommunikasjon en viktig del av rammeverket og følger med alle de fire fasene (Renn, 2008, s. 47). I følge Ortwin Renn (2008, s. 47) består alle de ulike fasene av aktiviteter som er viktige for god risikostyring og adresserer to store utfordringer i risikostyringen; 1) produsere og samle inn kunnskap om risiko, og 2) treffe beslutninger om hvordan en kan redusere, kontrollere og på andre måter styre risiko. Disse utfordringene inkluderes i rammeverket gjennom de to aktivitetene på den horisontale aksene, nemlig risikovurdering (appraisal) og risikostyring (management). Rammeverket er tenkt som en kontinuerlig prosess, det vil si at prosessen ikke stopper i risikostyringsfasen, men fortsetter videre til førvurderingsfasen igjen (Renn, 2008, s. 47).

I før-vurderingsfasen blir risikoen og problemet definert og utformet. Denne fasen er betinget av sosiale verdier med tanke på utformingen av mål, objektiver og kontekstuelle betingelser, og det vi allerede vet om trusselen i form av antatte konsekvenser, belastning, varighet og lignende (Renn, 2008, s. 47). Den fasen kan videre deles inn i fire faser (Renn, 2008, s. 48-51);

- 1) *Problemkartlegging*: Analyse av hvilke risikoer viktige aktører, slik som regjeringen, bedrifter, vitenskapelige fellesskap og generelle befolkningen, retter oppmerksomheten mot. Det er en tolkning og seleksjon av hvilke fenomener som anses som en relevant risiko.
- 2) *Tidlig kartlegging*: Prosessen der institusjoner, bedrifter eller sivilsamfunn identifiserer uvanlige hendelser eller fenomener for å oppdage nye risikoer og anskaffe innsikt i risikoens omfang og alvorlighetsgrad.
- 3) *Screening*: Prosessen der en etablerer prosedyrer for å undersøke trusler og risiko, og fastlegge metoden for å vurdere og styre risikoen.
- 4) *Vitenskapelige konvensjoner*: Fasen der en fastlegger forutsetninger og parametere for vitenskapelig modellering, og evaluering av metoder og prosedyrer for å vurdere risiko.

Disse fasene er imidlertid ikke sekvensielle trinn, men heller en sammenvevd prosess. Før-vurderings fasen kan ses på som en mulighet til å forebygge seriøse trusler og kan være avgjørende for å redusere den totale risikoen ved å hindre beslutningstakere fra å neglisjere viktige risikoer og møte ubehagelige overraskelser senere (Renn, 2008, s. 52).

For at samfunnet skal kunne foreta veloverveide vurderinger når det kommer til risiko vil det ikke være tilstrekkelig å kun vurdere resultatene fra risikovurderinger. Det må også samles inn informasjon om viktige aktørers risikopersepsjon og implikasjonene knyttet til konsekvensene av en risiko. Dette er nødvendig for å kunne ta velinformerte beslutninger og planlegge hensiktsmessig risikostyring, og det er dette risikovurderingsfasen bidrar med (Renn, 2008, s.67). Denne fasen består av to elementer; 1) en vitenskapelig vurdering av risiko knyttet til liv, helse og miljø, eksponering og omfang, og 2) en vitenskapelig vurdering av hensyn, herunder risikopersepsjon, sosiale konsekvenser og sosioøkonomiske implikasjoner (Renn, 2008, s.67). Disse prosessene burde ifølge Renn (2008, s. 68) baseres på vitenskapelige analyser, der vurderingsfasen både omfatter teknisk-naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige analyser. Denne prosessen har som formål å produsere det best mulige estimatet av de fysiske, økonomiske og sosiale konsekvenser knyttet til en risiko (Renn, 2008, s.68).

Det er denne informasjonen som danner grunnlaget for hvilke risikostyringsmuligheter som blir vurdert og er viktig for den neste fasen, toleranse- og akseptvurdering. Denne prosessen består av to elementer, risikovurdering og risikokarakterisering, og resulterer i tre mulige utfall for risikoen; 1) akseptabel, 2) tolerabel, og 3) ikke-tolerabel (Renn, 2008, s. 156). En akseptabel risiko ses på som så liten eller uvesentlig at det ikke er behov for risikoreducerende tiltak. For slike risikoer er det mulig å 'dele' risikoen ved bruk av forsikring eller redusere risiko ved å presentere tiltak en kan benytte på frivillig basis (Renn, 2008, s. 156). Risikoer som er tolerable krever reduksjon eller håndtering innenfor rammen av rimelige ressursinvesteringer, slik som ALARP der risikoen reduserer så langt som praktisk mulig. Dette kan gjøres av både offentlige og/eller private aktører (Renn, 2008, s. 156). En ikke-tolerabel risiko krever at kilden til risiko enten erstattes eller gis avkall på dersom er det mulig. Dette gjelder ofte risikoer knyttet til teknologi eller kjemikalier. Dersom dette ikke er mulig, for eksempel i tilfeller ved farer knyttet til naturhendelser, må det iverksettes tiltak for å redusere sårbarhet og begrense tilgang (Renn, 2008, s. 156). Toleranse- og akseptvurdering omtales som den meste kontroversielle og krevende delen av risikostyringen, da en må rettferdiggjøre vurderingen av risikoen og oppnå konsensus (Renn, 2008, s. 149).

Den siste fasen, risikostyring, starter med en gjennomgang av all relevant informasjon som er samlet inn i før-vurderings- og risikovurderingsfasen. Denne informasjonen, sammen med vurderingene som er gjort i fasen for toleranse- og akseptvurdering, danner grunnlaget for vurdering og valg av risikostyringstiltak (Renn, 2008, s. 173). Risikostyringsfasen består av to

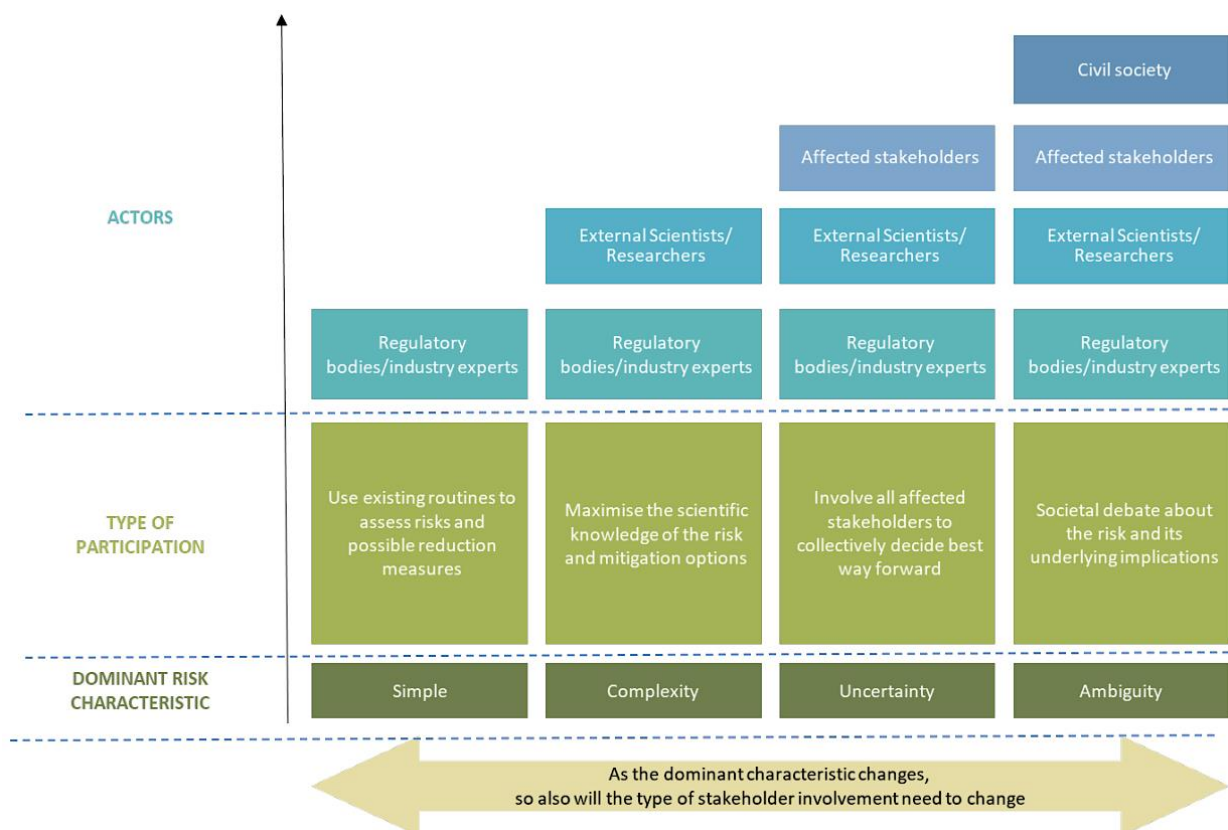
prosesser, beslutning og implementering. I beslutningsfasen identifiseres alternativer for risikostyring som deretter vurderes opp mot et sett med kriterier. Til slutt, evalueres og velges tiltak basert på vitenskapelige bevis om hvordan de ulike alternativene yter i forhold til kriteriene (Renn, 2008, s. 174-175). I implementeringsfasen iverksetter de alternativene som ble valgt, og her må en overvåke og kontrollere implementeringsprosessen. Dette etterfølges av overvåking av effekten til tiltakene etter at de er iverksatt. Her ser man etter tilsiktede og utilsiktede konsekvenser. Til slutt skal de legges frem feedback knyttet til tiltakenes effektivitet (Renn, 2008, s. 176). Disse stegne følger en logisk sekvens, men kan ordne i en annen rekkefølge dersom det er behov for det. Derfor, burde denne fasen ifølge Renn (2008, s. 176) ikke ses på som en lineær prosess, men heller iterativ prosess der fasene er sammenflettet.

Rammeverket legger også vekt på risikokommunikasjon som et element i alle fasene; «Risk communication is needed throughout the whole risk-handling chain, from the framing of the issue to the monitoring of risk management impacts» (Renn, 2008, s. 202). Effektiv risikokommunikasjon må reflektere risikoens natur, konteksten den oppstår i og sosiale hensyn. Derfor må risikokommunikasjon være et verktøy for å sikre at de som er sentrale i risikostyringsprosessen forstår omstendighetene rundt deres involvering; hva som skjer, hvordan de skal involveres og hva deres ansvar er. I tillegg til dette må kommunikasjonen også sikre at de som ikke er direkte involvert i risikostyringsprosessen er informert og engasjert, det vil si ekstern risikokommunikasjon (Renn, 2008, s. 202). Effektiv risikokommunikasjon har stor innflytelse på hvor forberedt folk er på å håndtere risiko og er derfor en viktig begrunnelse for god risikokommunikasjon, men det er ikke den eneste begrunnelsen. Renn (2008, s. 203) presenterer fire formål for risikokommunikasjon;

- 1) *Utdanning og opplysning*: informere publikum om risikoer og håndtering av disse risikoene, inkludert risikovurdering og -styring.
- 2) *Risikotrening og oppmuntring til atferdsendring*: hjelpe befolkningen med å håndtere risiko og potensielle katastrofer.
- 3) *Skape tillit til institusjoner som er ansvarlige risikovurdering og -styring*: forsikre folk om at eksisterende risikostyring håndterer risiko på en effektiv, rettferdig og akseptabel måte.
- 4) *Involvering i risikorelaterte beslutninger*: gi relevante interessenter og aktører mulighet til å delta i risikovurderingen og -styringen, og/eller inkludere dem i løsning av konflikter knyttet til risiko og risikostyringsalternativer.

Slik kommunikasjon må være fremtredende i hele risk governance prosessen, for å sikre at relevante aktører og interessenter er klare over risikoen og styringen av den. (Renn, 2008, s. 204).

Risikokommunikasjon forutsetter en form for involvering av såkalte *stakeholders*. Dette er aktører og grupper som påvirkes av risikoen og risikostyringen (IRGC, 2020, s. 3). Involvering av interessenter vil variere i form av formål og omfang i ulike faser i rammeverket (IRGC, 2020, s. 5). For å fastslå det akseptable nivået av involvering utarbeidet IRGC et fleksibelt rammeverk (figur. 3) for involvering av interessenter. Her baseres nivået av involvering på en kategorisering av risikoens karakteristikk; 1) enkel, 2) kompleks, 3) usikker, og 4) tvetydig (IRGC, 2020, s. 6-7). I tråd med at risikoens karakteristikk endres, endres også nivået av involvering. Det vil si at en kompleks vil ha lavere grad av involvering enn en tvetydig risiko, slik som modellen illustrerer (IRGC, 2020, s. 8). Når risikoen kan kategoriseres som enkel vil det bety at årsaken og effektene er kjente. Derfor krever ikke denne typen risiko omfattende

Figur 3. Involvering av interessenter etter risikoens karakteristikk. I tråd med at risikoens karakteristikk endres, endres også nivået av involvering. (IRGC, 2020, s. 8).

involvering av interessenter, men interessentene *kan* inkluderes da de har informasjon og kunnskap som kan effektivisere arbeidet (IRGC, 2020, s. 6). En kompleks risiko vil si at det er vanskelig å identifisere årsakene til negative effekter. Denne typen risiko krever dialog og drøfting med eksperter slik at risikovurderingene blir pålitelige (IRGC, 2020, s. 7). Når det kommer til risiko som er kategorisert som usikker, kjennetegnes disse av at det er mangel på vitenskapelig data, mangel på oversikt over årsaker og effekter, og mangel på klarhet om dataens kvalitet. Denne typen risiko krever involvering av relevante myndigheter, eksterne aktører og berørte interessenter. Dette er for å sikre at en har tilgang all relevant informasjon i prosessen og at en kommer frem til et best mulig utfall (IRGC, 2020, s. 7). Den siste karakteristikken, tvetydighet, handler om at det eksisterer ulike tolkninger knyttet til informasjonen om et fenomen. Dette medfører at det er forskjellige typer perspektiver på risiko. Denne typen risiko kan være gjenstand for kontroverser, for eksempel relatert til økonomi og etikk. Derfor er det helt nødvendig med bred involvering av interessenter. I tillegg til relevante myndigheter, eksterne eksperter og involverte interessenter, skal også ikke-direkte interessenter involveres (IRGC, 2020, s. 7).

3.2.4. Standardisering

Innenfor risikostyringsfaget skilles det mellom styring av sikkerhet og sikring (Jore, 2019a, s. 150). Siden 1970-tallet har risikostyring dreiet seg om byråkratisering, formalisering av regler og standardisering (Dekker, 2014, s. 354). På denne måten ble ulike former for standardisering grunnlaget for styring av sikkerhet (Antonsen et al., 2012, s. 2001). Begrepet standardisering sikter til prosessen av å gjøre noe homogent, og dermed er standarder generaliserte og formaliserte regler som sikter mot å fremme dette. Etter terrorangrepet i New York 11. September 2001, har standardisering også blitt et kjennetegn på styringen av sikringsrisiko. Verktøy som brukes for å regulere risikoer knyttet til sikkerhet, benyttes nå også for sikringsrisiko. Dette har medført at sikringsfeltet i økende grad har blitt standardisert (Jore, 2019a, s. 150).

International Organization for Standardization (ISO) produserer standarder for en rekke områder og sektorer. Standardene presenterer rammeverk for etablering og drift av ulike aktiviteter i en virksomhet eller spesifikke vurderinger som skal gjennomføres for en kritisk virksomhet. Ifølge ISO vil bruken av disse standardene resultere i at sannsynligheten for å avdekke trusler og farer øker, samt at en oppnår ønskelig resultatet og effektiv ressursbruk. I tillegg, vil organisasjoner kunne sammenligne egen praksis mot en internasjonalt anerkjent

målestokk (Aven & Ylönen, 2019, s. 279). ISO presenterte i 2018 en oppdatert standard for risikostyring, ISO 31000. Denne standarden gir generelle prinsipper og retningslinjer for risikostyring som kan brukes av enhver offentlig, privat eller fellesskapsbedrift, forening, gruppe eller enkeltperson (Aven & Ylönen, 2019, s. 279). ISO 31000 gir de som jobber med sikring prosedyrer og rutiner for hvordan en skal håndtere og forholde seg til risiko. De gir også rådgivere konseptene og kategoriene som bør brukes i risikostyringsprosessen (Jore, 2019a, s. 153). Standarder er imidlertid ikke kun retningslinjer; «they tell us what is relevant, what is valued, what is important, and they function as epistemological and ontological devices; they not only tell people what do to, but they also *make* the realities that they claim to describe» (Jore, 2019a, s. 153). På denne måten fremsetter standarder hva som er 'riktig' og 'feil', med tanke på at de presenterer relevante konsepter for å klassifisere verden (Jore, 2019a, s. 154). På bakgrunn av dette presenterer Lawrence Busch (2011, s. 3247) at standarder har en tendens til å bli tatt for gitt, og dermed tilsløres problemer og konflikter, spesielt de som oppstår som et resultat av standarden selv.

Som presentert tidligere er risikostyringen basert på en antagelse om at risiko er håndterlig, forutsigbar og målbar, og derfor kan risiko reduseres ved å benytte de riktige preventive og risikoreducerende tiltak. Innkapslet i denne antagelsen er troen på at usikkerhetene knyttet til sannsynlighetene for hvor, hvordan og når en trussel vil manifestere seg kan fremstilles (Jore, 2019a, s. 155). Det gjelder også for terrorisme. Som et resultat av dette er terrorismefeltet utsatt for en økende grad av standardisering. Slik standardisering bidrar til å bygge en hegemonisk fremgangsmåte i arbeidet med terrorisme, og det gir derfor en fordel til organisasjoner som ikke har erfaring med risikostyring av terrorisme da det kan brukes som et hjelpemiddel (Jore, 2019a, s. 155). Det er likevel en rekke utfordringer knyttet til standardiseringen av terrorismefeltet.

Terrorisme er, som presentert tidligere, et svært komplekst, dynamisk og tvetydig fenomen (Jore, 2019a, s.156). Standardisering av terrorismefeltet krever at fenomenet forenkles betydelig, slik at det kan håndteres på en kostnadseffektiv metode. En slik forenkling kan imidlertid medføre at viktige aspekter ved risikoen ignoreres eller utelates (Juhl, 2019, s. 34). Når vi vet at terrorisme er et dynamisk og adaptivt fenomen, er antall mulige terrorangrep ubegrenset og en forenkling kan medføre at det oppstår utfordringer knyttet til å iverksette sikringstiltak (Jore, 2019a, s. 157). Ifølge Jore (2019a, s. 157) utfordrer terrorismens dynamiske karakter forenklingslogikken som underbygger risikostyringsprosessen; «there is a need to simplify and focus on what is considered to be the most likely threat scenarios and, as such,

diversity, complexity, and variability are reduced». Standardisering kan være en svært effektiv måte å fremme forutsigbarhet og håndtere risiko knyttet til sikkerhet, men når det kommer til å håndtere sikringsrisiko slik som terrorisme kan det ha motsatt effekt (Jore, 2019a, s. 157). Dette omtales som «the risk of standardization», muligheten for at tiltak for å håndtere risiko ikke bare produserer tilsiktede og ønskelige konsekvenser, men også utilsiktede og uønskede konsekvenser som skaper nye risikoer, dilemma og paradokser (Olsen, 2019, s. 11). Med tanke på at terrorisme er et fenomen som er heftet med stor usikkerhet, er dette en mulig konsekvens.

Videre, er ikke terrorisme et nøytralt begrep, derfor er det som oppfattes som en terrortrussel betinget av den historiske, kulturelle og politiske konteksten. Det vil si at hva som oppfattes som en terrortrussel og den legitime måten å håndtere det på er avhengig av den dominerende diskursen i samfunnet. Derfor er ikke kontraterrortiltak nøytrale verktøy for å redusere trusselen for terror, men heller en institusjonalisering av terrorismediskursene i samfunnet (Jore, 2019a, s. 154). Risikostyringsstandarder er et godt eksempel på dette da den representerer et spesifikt syn på terrorisme og kontraterror. ISO 31000 ser på terrorisme som en håndterbar risiko, og når denne diskursen har blitt institusjonalisert fremmer det reproduksjon av den gitte diskursen. Det vil si at når en ser terrorisme innenfor et bestemt rammeverk, tolkes den igjen innenfor dette rammeverket (Jore, 2019a, s. 154). Når vi vet at terrorisme er et omstridt begrep med utfordringer knyttet til å finne en allment akseptert definisjon kan en slik standardisering tilsløre utfordringene ytterligere.

4. Metode

Ifølge Amy F. Smith og Charles Sullivan (2020) er det behov for at terrorismestudier har et større fokus på metode. I takt med at forskning innenfor terrorismefeltet har hatt en kontinuerlig vekst, har det også vokst frem kritikk knyttet til den metodiske tilnærmingen. Dette er særlig knyttet til studier som gjennomfører intervjuer, da det argumenteres for at den metodiske prosessen forsømmes. Metode er imidlertid en vesentlig del av arbeidet, og det er derfor et større behov for terrorismestudier med metodologisk åpenhet (Smith & Sullivan, 2020). På bakgrunn av dette er det svært viktig at den metodiske tilnærmingen skildres grundig. Det følgende kapitlet tar for seg dette.

4.1. Forskningsdesign

Ethvert forskningsprosjekt har et implisitt, om ikke eksplisitt, forskningsdesign (Yin, 2018, s. 26). Et forskningsdesign er forstått som en berettigelse og klargjøring av de beslutninger som er tatt når en planlegger et forskningsprosjekt (Blaikie & Priest, 2019, s. 18). Konseptet forskningsdesign kan både være bredt og snevert da det har en rekke ulike forståelser (Blaikie & Priest, 2019, s. 33). Norman Blaikie og Jan Priest (2019, s. 33) definerer imidlertid et forskningsdesign som; «the process that links research questions, empirical data and research conclusions. Colloquially, a research design is a logical plan for getting here to there». I dette perspektivet er 'here' det settet med spørsmål som skal besvares, og 'there' svaret på dette settet med spørsmål (Blaikie & Priest, 2019, s. 33). Robert K. Yin (2018, s. 26) definerer også et forskningsdesign slik; «the logical sequence that connects the empirical data to study's initial research questions and, ultimately, to its conclusion». Et forskningsdesign er altså en handlingsplan for studiets retning (Yin, 2018, s. 26).

Ifølge Norman og Blaikie (2019, s. 29) skal et forskningsdesign hovedsakelig besvare tre spørsmål; 1) hva skal studeres? 2) hvorfor skal det studeres? og 3) hvordan skal det studeres? Når det kommer til denne studien, er det høyreekstremisters målutvelgelsesprosess som studeres, spesifikt hvordan høyreekstreme aktører velger sine mål og hvordan denne informasjonen kan benyttes i arbeidet med terrorsikring. Begrunnelsen for hvorfor det er relevant å undersøke dette er, som presentert tidligere, basert på et argument om at høyreekstremister utgjør en terrortrussel mot Norge, og det vurderes som *mulig* at høyreekstremister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i 2022 (PST, 2022, s. 15). På bakgrunn av dette er det behov for å iverksette sikringstiltak for å avverge og håndtere

terrorangrep. Det er derfor relevant å undersøke om informasjonen om høyreekstremisters målutvelgelsesprosess kan optimalisere dette arbeidet. For å undersøke dette har jeg valgt å benytte med litteraturstudie, ekspertintervjuer og analyse av et datasett over høyreekstreme angrep, *Right Wing Terrorism and Violence* (RTV), som metode. Disse metodene er valgt av ulike grunner, og dette vil jeg belyse i det følgende.

RTV datasettet ga tilgang til alle høyreekstreme terrorangrep de siste 30 årene, med oversikt over målgrupper. På denne måten kunne jeg undersøke både hvordan høyreekstrem terror og de tilhørende målgruppene har utviklet seg de siste 30 årene. Dette er et viktig bidrag fordi det gir mulighetene for å peke på trender. Dersom en kan peke på trender innenfor valg av målgrupper kan en prøve å forstå hvorfor disse gruppene er utsatte mål. Når en har en oversikt over hvilke mål høyreekstremister velger kan sammenligne dette med teoretiske bidrag og undersøke om det er en sammenheng mellom det teoretiske grunnlaget og de empiriske resultatene. Dette er informasjon som kan gi videre i innsikt i hvordan høyreekstremister velger sine mål.

En litteraturstudie vil gi en oversikt over allerede eksisterende litteratur. Det er basert på det vi *allerede* vet, ikke det vi antar eller mistenker. Her er hensikten å bygge et vitenskapelig grunnlag innenfor det temaet en undersøker. Med andre ord, et kunnskapsgrunnlag (Persson, 2021, s. 13-14). David N. Boote og Penny Beile (2005, s. 3) forklarer det slik; «A researcher cannot perform significant research without first understanding the literature in the field. Not understanding the prior research clearly puts a researcher at a disadvantage». Det argumenteres dermed for at den som forsker må undersøke hva som har blitt gjort tidligere, styrkene og svakhetene ved de ulike studiene og hva som presenteres (Boote & Beile, 2005, s. 3). Chris Hart (1998, s. 1) fremsetter også dette, og argumenterer for at en litteraturstudie er et vesentlig element av et forskningsprosjekt, da det gir en bredere forståelse av temaet en undersøker; «what has already been done on it, how it has been researched, and what the key issues are». Ved å benytte litteraturstudie som metode gir det et grunnlag for å besvare oppgavens hovedspørsmål og de gir en bredere forståelse av det som undersøkes. Det er bakgrunn av dette at litteraturstudie benyttes som metode.

Ekspertintervjuene vil gi dybdekunnskap innenfor det temaet en undersøker. Her får man tilgang til verdifull innsikt i hendelser, meninger, utviklingstrekk, argumenter og lignende som er relevante for problemstillingen. Problemstillingen som undersøkes i denne studien er svært

begrenset kunnskap, det eksisterer ikke et stort omfang forskning om det. Det ville derfor vært vanskelig å få innsikt i problemstillingen, spesifikt da hvordan målutvelgelsesprosessen kan brukes i arbeidet med terrorsikring, uten å utføre intervjuer med informanter som jobber med eller har kunnskap om høyreekstremisme, terrorisme og terrorsikring. På denne måten fikk jeg gjennom intervjuene uvurderlig og ny informasjon som jeg muligens ikke ville fått tilgang til ellers og som var avgjørende for å besvare problemstillingen.

Til slutt er det viktig å nevne at de ulike metodene besvarer ulike forskningsspørsmål. Dermed, bringer hver metode et eget og avgjørende bidrag til oppgaven. Tabellen nedenfor illustrerer hvilken metode som hovedsakelig ble benyttet til å besvare hvilke forskningsspørsmål.

Metode	Forskningsspørsmål
Analyse av Right Wing Terrorism and Violence datasett	Hvordan har høyreekstrem terror utviklet seg i Europa?
Litteraturstudie	Hvordan velger høyreekstreme grupper mål?
Informantintervju	Hvordan kan eventuelt denne informasjonen benyttes i arbeidet mot terror?

Tabell 3. Illustrerer sammenhengen mellom forskningsspørsmål og metode. Metoden i kolonnen til venstre besvarer forskningsspørsmålet i kolonnen til høyre.

4.2. Forskningsstrategi

Når en gjennomfører et forskningsprosjekt, er det viktig å ta en avgjørelse knyttet til forskningsstrategi. Forskningsstrategien vil være førende for tilnærmingen til å svare på spørsmålene i prosjektet. I følge Blaikie og Priest (2019, s. 21) presenter ulike forskningsstrategier ulike måter å besvare spørsmål; «They present alternative starting and concluding points, and different sets of steps between these points». I samfunnsvitenskapen kan kunnskap produseres ved å benytte en av følgende forskningsstrategier: induktiv, deduktiv, reproduttiv og abduktiv (Blaikie & Priest, 2019, s. 21). Jeg valgte å benytte en abduktiv

forskningsstrategi i denne studien. Denne forskningsstrategien handler om å tolke og forstå et fenomen i samsvar med et teoretisk rammeverk. Når en benytter en abduktiv strategi vil en starte med å konstruere et teoretisk rammeverk, for å deretter gjennomføre empiriske observasjoner (Dey, 2004, s. 91). Deretter vil en trekke mulig konklusjoner om disse observasjonene som er i samsvar med det teoretiske rammeverket; «abduction is used together with observation, in order to produce an interpretation of something» (Dey, 2004, s. 91). Det vil si at den abduktive forskningsstrategien ikke produserer en bestemt konklusjon, men heller en *mulig* tolkning (Dey, 2004, s. 91). Med andre ord, vil formålet med en abduktiv forskningsstrategi være å presentere en mulig forklaring på et fenomen og hvordan noe *kan* være, ikke at det *må* være slik (Danermark et. al., 2019, s. 112). Det er på bakgrunn av dette at jeg har valgt en abduktiv forskningsstrategi. Hensikten med oppgaven er å presentere et bidrag til forskningen i form av ny innsikt som muligens kan forklare eller utdype aspekter ved fenomenet som undersøkes. Logikken bak den abduktive forskningsstrategien vil oppfylle dette formålet, og vil derfor være hensiktsmessig for denne studien.

4.3. Litteraturstudie

I denne studien benyttes *litteraturstudie* som en metode for å samle inn data om temaet som undersøkes. En litteraturstudie defineres som; «en systematisk gjennomgang av eksisterende forskning innenfor et spesifikt tema eller fagfelt» (Persson, 2021, s. 13). I en slik studie er materialet allerede eksisterende kunnskap som er presentert i litteratur som hentes ved å søke i ulike databaser. Det er en systematisering av kunnskap, som vil si å søke, samle inn og analysere informasjon (Støren, 2010, s. 16-18). Det er viktig å presisere at en litteraturstudie er en egen form for forskning med en spesifikk metode. Når en benytter litteraturstudie som metode er formålet å formulere en problemstilling og deretter forsøke å svare på dette spørsmålet ved å søke etter og analysere relevant litteratur (Aveyard, 2014, s. 12-13).

Andrew Booth og Maria J. Grant presenterer i en artikkel fra 2009 (s. 97), 14 forskjellige typer litteraturstudier, hvor «literature review» er en egen type. Ridley (2012) skiller på sin side mellom en «thesis literature review» og «systematic literature review». Mats Persson (2021, s. 20) gjør også det samme skillet, og presenterer at litteraturstudier som gjøres for studentoppgaver, enten bachelor, master eller doktoravhandlinger, ikke vil være det samme som litteraturgjennomganger som er selvstendige prosjekter. I denne oppgaven gjennomføres ikke en systematisk litteraturstudie, men heller en «thesis literature review» der litteraturstudien skal

være et av grunnlagene for oppgaven (Persson, 2021, s. 20). I denne oppgaven benyttes Justus Randolph (2009, s. 4) sin guide hvordan slike litteraturstudier burde gjennomføres. Stegene er som følger; 1) problemformulering, 2) datainnsamling, 3) datavalg og analyse, og 4) offentlig presentasjon. Fremgangsmåten i hver av disse fasene vil nå gjøres rede for.

4.3.1. Formulering av forskningsspørsmål

Den første fasen er problemformulering, og her skal man bestemme hvilke spørsmål litteraturstudien skal svare på og hvilke kriterier en skal benytte for å inkludere og ekskludere litteratur (Randolph, 2009, s. 6). Under dette stadiet skal undersøker velge de spørsmål som leder litteraturstudien, og disse spørsmålene må ta utgangspunkt i studiets mål (Randolph, 2009, s. 6). Denne studiens mål er å undersøke høyreekstreme aktørers målutvelgelses og hvordan dette kan brukes i terrorsikringsarbeidet. På bakgrunn av dette valgte jeg å formulere problemstillingen slik; *Hvordan kan kunnskap om høyreekstreme terroristers målutvelgelse, brukes i arbeidet med terrorsikring?* Etter å ha formulert problemstillingen valgte jeg forskningsspørsmål. Her passet jeg på å velge forskningsspørsmål som var viktige for å belyse problemstillingen på en tilstrekkelig måte. På bakgrunn av dette valgte jeg tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan har høyreekstrem terror utviklet seg i Europa de siste 30 årene?
2. Hvordan velger høyreekstreme grupper mål?
3. Hvordan kan denne informasjonen benyttes i arbeidet mot terror?

Disse av valgt av forskjellige grunner. Forskningsspørsmål nummer en er valgt på bakgrunn av at en kartlegging av utviklingen av høyreekstrem terror i Europa og hvilke mål som har blitt angrepet gjennom tiden kan gi oversikt over viktige aspekter ved høyreekstrem terror. Ved å gjøre dette er det mulig å peke trender eller på en utvikling, noe som videre kan gi innsyn i hvordan høyreekstreme terrorister velger sine mål. Når en peker ut slike trender innenfor valg av målgrupper, kan en prøve å forstå hvorfor disse gruppene er utsatte mål ved å benytte det teoretiske rammeverket. Det andre forskningsspørsmålet ble valgt basert på at det er nødvendig og viktig å ha innsyn i hvordan høyreekstremister *velger* målene sine før en kan diskutere hvordan det kan brukes i arbeidet med terrorsikring. Til slutt, er det tredje forskningsspørsmålet valgt på bakgrunn av at det er nødvendig å belyse dette i empirien og analysen for å besvare problemstillingen i konklusjonen. Dette illustreres også i diskusjonen, da dette spørsmålet vies

mest plass i dette kapitlet. De ulike forskningsspørsmålene er derfor valgt for å oppfylle ulike formål som er viktige for å belyse problemstillingen på en tilstrekkelig måte.

I tillegg til å formulere problemstilling og forskningsspørsmål, skal også denne fasen bestemme eksplisitte kriterier for inklusjon og eksklusjon. Disse kriteriene burde være eksplisitte slik at litteraturen kan ekskluderes eller inkludere kun basert på dette (Rudolph, 2009, s. 6). For denne studien utarbeidet jeg fire kriterier for inklusjon. Det første kriteriet var språk. Litteraturen må være skrevet på engelsk eller norsk. Dette var en praktisk begrensning, da jeg ville finne litteratur på språk som jeg kjente. Videre, valgte jeg litteratur som var avgrenset til Europeisk sammenheng. Dette var også en praktisk avgrensning, da omfanget ville blitt for stort dersom jeg skulle inkludert studier med et internasjonalt fokus. Et tredje kriterium var at litteraturen enten er «peer-reviewed» eller at forfatterne er anerkjente innenfor terrorismefeltet. Dette var for å forsikre at litteraturen som ble inkludert var av vitenskapelig karakter og kvalitet. Det vil si at, dette kriteriet ble inkludert for å opprettholde en viss standard for kildekritikk. Til slutt, var det viktig at dataen fra litteraturen ikke overlappet med data fra en studie. Dette var for å unngå overrepresentasjon av et sett med data. For studier som brukte samme datasett, ble bare studien med den mest omfattende rapporteringen inkludert.

For å oppsummere er kriteriene som følger;

- Litteraturen er skrevet på engelsk eller norsk
- Avgrenset til europeisk sammenheng
- Peer-reviewed eller anerkjent forsker
- Dataen overlapper ikke med data fra en annen studie

4.3.2. Identifisering av relevante studier

Den neste fasen er datainnsamling. Denne prosessen kan være heldekkende, semi-heldekkende, representativt eller at man velger den mest sentrale litteraturen. Min oppgave er fokuset på den mest sentrale litteraturen innenfor det feltet jeg undersøker. Jeg gjør dermed ikke et heldekkende søk etter litteratur der jeg tar med alt som kommer frem, men jeg har heller et fokus på det jeg anser som mest sentralt.

Det er her svært viktig å dokumentere hvordan dataen er samlet inn. I teorien, skal en annen forsker kunne finne frem til den samme litteraturen ved å følge stegene til forskeren (Randolph,

2009, s. 6). I samsvar med Randolph (2009) sin strategi startet jeg datainnsamlingen med å søke i ulike elektroniske databaser; Google Scholar, Oria, Social Science Premium Collection og Web of Science. Jeg bestemte meg før jeg startet søket at jeg kun kom til å ta med litteratur som ikke hadde dukket opp i tidligere søk i andre databaser. I tillegg til dette identifiserte jeg nøkkelord, både på norsk og engelsk, i forkant av datainnsamlingen. Nøkkelordene jeg valgte var innskrenket basert på det temaet jeg var ute etter å undersøke, slik at kun relevant litteratur ble fanget opp. På bakgrunn av dette valgte jeg nøkkelordene *terrorist target selection*, *right-wing terrorism target selection* og *right wing terrorism + targets*. Disse søkene ble også gjort på norsk, der nøkkelordene ble *terrorist målutvelgelse*, *høyreekstrem terror målutvelgelse* og *høyreekstrem terror + mål*. Det ble også gjort søk med variasjoner av disse, som for eksempel *right-wing target*, eller *terrorism targets*. Søket med de engelske søkeordene ga flest relevante resultater, mens søket med de norske søkeordene hadde svært begrenset relevante resultater. Basert på dette virker det som litteraturen rundt målutvelgelse hovedsaklig er på engelsk. Søkene på engelsk resulterte i at 39 artikler og bøker ble samlet inn på tvers av de ulike databasene, basert på inklusjonskriteriene. Søkene på norsk, på tvers av de ulike databasene, resulterte kun i tre relevante artikler basert på inklusjonskriteriene.

I følge Randolph (2009, s. 7) resulterer søk i databaser kun i en del av datainnsamlingen, og han anbefaler derfor å søke i litteraturlistene til de artiklene som søkene i databasene resulterte i; «search the references, og the articles that were, retrived, determine which of those seem relevant, find those, read their references, and repeat the process until a point of saturation is reached – a point where no new relevant articles come to light». Dette ble også gjort og resulterte i et stort omfang litteratur. Søk i litteraturlistene resulterte i at 27 relevante artikler ble samlet inn.

4.3.3. Datavalg og analyse

Etter at relevante artikler er identifisert er neste steg å skille ut de mindre relevante artiklene fra de andre. For å gjøre dette bestemte jeg meg for å lese introduksjonen og konklusjonen i hver artikkel. Etter dette gjorde jeg en beslutning for om det var relevant for studiets formål eller ikke. Denne prosessen er tidskrevende, men for å forsikre meg om at ingen relevante artikler ble utelatt forsøkte jeg å gjennomføre det så grundig som mulig. Deretter, begynte jeg å evaluere og trekke ut informasjonen i artiklene som ble oppfattet som relevante. Dette gjorde jeg ved å opprette et nytt dokument og lime inn relevant informasjon fra de ulike artiklene, kategorisert etter kategoriene *høyreekstremisme*, *målutvelgelse* og *bruk av målutvelgelse i sikringsarbeidet*.

Etter at jeg uthentet de relevante dataene fra de innsamlede artiklene, begynte analysestadiet. Her er fokuset å forsøke å forstå og tolke de uthentede dataene. Jeg forsøkte å finne likheter og ulikheter i den innsamlede dataen og tematikk som gikk igjen i litteraturen for å se hva som er de mest fremtredende forklaringene på fenomenet som undersøkes, nemlig målutvelgelse. Det vil si at jeg forsøkte å skape en *helhet* utfra de ulike delene, for å deretter kunne problematisere, forstå og diskutere informasjonen.

4.3.4. Offentlig presentasjon: Samle, oppsummere og rapportere resultatene

Det siste stadiet er offentlig presentasjon. Her bestemmer forskeren hvilken informasjon som er viktig og som vil bli presentert, og hvilken informasjon som er mindre viktig og kan utelates (Randolph, 2009, s. 8). Under dette stadiet benyttet jeg forskningsspørsmålene for å vurdere hvilken informasjon som var viktig eller mindre viktig. Det vil si at jeg tok utgangspunkt i forskningsspørsmålene og vurderte om den innhentede dataen besvarte disse spørsmålene og om de belyste tematikk som var viktig for å besvare problemstillingen. Dersom jeg oppfattet informasjonen som mindre viktig for å besvare problemstillingen unnlot jeg å ta den med. På denne måten forsikret jeg meg om at kun den viktigste informasjon ble inkludert og presentert i empirien. Litteraturstudiet endte med at 19 artikler ble inkludert i studien. Tabell 4 viser en oversikt over denne litteraturen.

Navn på forfatter	Tittel	År
Abrahams, M.	What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy.	2008
Abrahms, M. & Mroszczyk, J.	Terrorist Target Selection.	2022
Asal, V. & Rethemeyer, R. K.	The Nature of the Beast: Organizational Structures and the Lethality of Terrorist Attacks.	2008
Bjørgero, T.	Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet.	2011

Bjørger, T. & Ravndal, J. A.	Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses.	2019
Crenshaw, M.	The Causes of Terrorism.	1981
Drake, C. J. M.	Terrorists' target selection.	1998
Hemmingby, C.	Terrorists and Targets - A Relationship Founded on Bad Intentions, Limited Capacities and Risk Willingness.	2019
Hemmingby, C. & Bjørger, T.	The Dynamics of a Terrorist Targeting Process: Anders B. Breivik and the 22 July Attacks in Norway	2016
Hoffman, B.	Inside Terrorism.	1998
Jupskås, A. R.	Ekstreme Europa: ideologi, årsaker og konsekvenser.	2012
Martin, P.	The rules of security: staying safe in a risky world.	2019
Pape, R. A.	The Strategic Logic of Suicide Terrorism.	2003
Romyn, D. & Kebell, M.	Terrorists' planning of attacks: a simulated 'red-team' investigation into decision-making.	2014

Romyn, D. & Kebell, M.	Mock terrorists decisions' concerning use of the internet for target selection: a red-team approach.	2018
Silke, A.	Understanding terrorist target selection.	2010
Sørensen, Ø., Hagtvet, B. & Steine, B. A.	Høyreekstremisme: ideer og bevegelser i Europa	2012
Wright, A. L.	Terrorism, Ideology and Target Selection	2013

Tabell 4. Oversikt over litteratur som er inkludert i studien i alfabetisk rekkefølge.

4.4. Intervju

I tillegg til litteraturstudie valgte jeg å gjennomføre intervju. Intervjuer kan ha ulik grad av strukturering. Ytterpunktene varierer fra et helt åpent intervju, det vil si at intervjuet utføres som en samtale uten satte spørsmål eller intervjuguide, til helt lukket der intervjuet gjennomføres med faste spørsmål og svar arrangert i en satt rekkefølge (Jacobsen, 2005, s. 144-145). Jeg valgte å gjennomføre intervjuene som semi-strukturerte. Det vil si at jeg jeg hadde en intervjuguide (se vedlegg 1) med fast tema og spørsmål, men åpne svar. Begrunnelsen for hvorfor jeg valgte et semi-strukturert intervju var at jeg opplevde at intervju med svært høy grad av strukturering, det vil si faste spørsmål og svar, ville låse informantene og forsømme viktige synspunkter. Formålet med intervjuet var å få frem informantens kunnskap og synspunkter, et helt lukket intervju kan medføre at jeg presser mine hypoteser og tanker på informantene og dermed forsømmer viktig kunnskap. Det gir også en grad av fleksibilitet da jeg kan stille oppfølgingsspørsmål eller be om utdyping. Videre, valgte jeg å ikke ha et helt ustrukturert intervju, da jeg ville forsikre meg om at de spørsmålene jeg ville besvare i oppgaven ble belyst under intervjuet. Ved å ha et semi-strukturert intervju fikk jeg også muligheten til å sende informantene intervjuguide i forkant av intervjuet. Jeg mener at dette er en fordel da oppgavens tema er svært komplekst. Ved å få tilgang til spørsmålene i forkant av intervjuet har informantene muligheten til å forberede seg og dermed belyse temaet i større grad.

Med tanke på at intervjuene ble gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, utarbeidet jeg i forkant en intervjuguide. Utarbeidelsen av intervjuguiden er en viktig prosess da kvaliteten av intervjuguiden påvirker intervjuet direkte i form av kunnskap som belyses. Derfor er det viktig å arbeide grundig med denne prosessen, da det som kommer frem i intervjuet vil være datamaterialet i oppgaven (Dalen, 2004, s. 30). Dersom intervjuguiden ikke er utarbeidet med hensikt til studiets tema kan det ha konsekvenser for resten av oppgaven i form av manglende eller irrelevant informasjon (Kallio et al., 2016, s. 2960). For at intervjuguiden skal være av god kvalitet må spørsmålene i følge Kallio et al. (2016, s. 2960) være; 1) velformulerte, 2) informantorienterte, 3) åpne, det vil si ikke ledende. Dalen (2004, s. 31) fremsetter også dette, og presenterer at spørsmålene må være klare og ikke ledende, og at en må ta hensyn til hva slags bakgrunnskunnskap informantene har. Jeg utarbeidet intervjuguiden på bakgrunn av dette; ikke-ledende, klare spørsmål som var tilpasset til informantene mine. Jeg valgte å strukturere intervjuguiden med forholdsvis få spørsmål, men med underspørsmål for å hjelpe informantene med å komme inn på riktig tema.

Intervjuet ble gjennomført på videochat. Dette var av to grunner; 1) koronapandemien, og 2) informantene befant seg på flere steder i landet. Dette hadde både fordeler og ulemper. Ved å gjennomføre intervjuene på videochat sparer jeg både tid og ressurser. Når en gjennomfører intervjuene slik vil det ikke være behov for å foreta reiser, noe som kan være svært kostnadskrevenende (Jacobsen, 2005, s. 144). I tillegg til dette har koronapandemien gjort møter over teams og zoom svært vanlig, og dette gjorde at informantene foretrakk å ha intervju over videochat. Ulempen kan være at man ikke får observert kroppsspråket til informantene og det er mulig at informantene åpner seg mer i fysiske intervjuer (Jacobsen, 2005, s. 144). Det kan likevel argumenteres for at disse ulempene er mindre relevante i denne studien, da fenomenet som undersøkes ikke er personlig for informantene. I en studie hvor man forsker på informantene eller hendelser som har en direkte påvirkning på dem kan dette være viktig.

4.4.1. Utvalg

Informantene i oppgaven omtales som ekspertinformanter. Dette er ressurssterke personer med informasjon og kunnskap knyttet til et fenomen (Andersen, 2006, s. 282). Begrunnelsen for å intervju ekspertinformanter er basert på at en ekspert sitter på viktig kunnskap, dypere forståelse av temaet og bredere perspektiver enn den øvrige befolkningen. Siden temaet som undersøkes er komplekst fenomen ser jeg på ekspertintervjuer som hensiktsmessig.

Informantene er valgt på bakgrunn av sin kompetanse om sikring, terrorisme og høyreekstremisme, men også på bakgrunn av hvordan samfunnssikkerheten og terrorsikringen er organisert i Norge. Jeg fant frem til informantene ved å undersøke nettsidene til relevante aktører i samfunnssikkerhetskjeden, og deretter ta kontakt via e-post. Ved å bruke denne metoden fikk jeg totalt seks informanter som jobber med sikring og terrorisme på tvers av ulike nivåer i samfunnssikkerhetskjeden. Tabellen nedenfor gir en oversikt over de ulike informantene og deres bakgrunn.

Informant	Bakgrunn
Informant fra DSB (informant 1)	Informant 1 jobber med beredskap i DSB. Informanten har ansvar for å ha oversikt over alle risikoer og trusler som kan ramme Norge. Har bakgrunn fra politiet og forsvaret der informanten jobbet med terrorisme.
Informant fra DSB (informant 2)	Informant 2 har vært sikringsleder i flere år og har bakgrunn fra forsvaret. Har jobbet med trusselvurderinger, blant annet for politisk motivert vold, deriblant høyreekstremisme.
Informant fra Forsvarsbygg (informant 3)	Informanten 3 er risikoanalytiker og rådgiver for sikring mot tilsiktede handlinger. Har jobbet med høyreekstremisme tidligere og omtales som «huseksperten» på terror i Forsvarsbygg.
Informant fra kommune i Norge (informant 4)	Informanten 4 jobber med beredskap på kommunalt nivå, og jobber deriblant med sikring og terrorisme. Har erfaring med prosjekter knyttet til sikringsrisiko og sikringsrisikoanalyse i kommunen.

<p>Informant fra NIBR (informant 5)</p>	<p>Informant 5 har forsket forebygging, ekstremisme og radikalisering. Har gjennomført prosjekter om terrorsikring i Oslo og Stavanger med fokus på de offentlige byrommene.</p>
<p>Jacob Aasland Ravndal (informant 6)</p>	<p>Forsker ved C-REX, har forsket og jobbet med høyreekstrem ekstremisme, primært i Vest-Europa, siden 2012 og har utviklet RTV-datasettet, et omfattende datasett som dokumenterer høyreekstrem terror og vold i Vest-Europa. Har tidligere jobbet ved FFI, med å forske på militære organisasjoner, etterretning, sikkerhet og sikring. Informanten ønsker ikke å være anonym i oppgaven.</p>

Tabell 5. Oversikt over informanter i studien og deres bakgrunn innenfor terrorisme, sikring eller høyreekstremisme.

Jeg forsøke også å ta kontakt med følgende organisasjoner for å finne informanter, men som av forskjellige grunner ikke hadde mulighet til å stille:

- Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)
- Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)
- Politidirektoratet og politiet
- Beredskapssetater i ulike kommuner, blant annet Oslo, Bergen og Tromsø.

4.4.2. Dataanalyse

Jeg valgte å benytte lydopptak under intervjuene. Dette gjorde jeg for å ikke gå glipp av viktig informasjon, og jeg kunne heller fokusere på å stille oppfølgingsspørsmål. I etterkant av intervjuet transkriberte jeg det som ble sagt. Dette var en svært tidskrevende prosess som krevde at jeg stoppet og spolte frem og tilbake, men det forsikret at jeg fikk med meg alt som ble sagt

under intervjuet. Etter transkriberingen var det neste steget å kode den innsamlede dataen. Jeg valgte å benytte Ian Dey (2013 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 206) sin metode for koding av kvalitative data. Denne metoden består av tre steg; 1) beskrive, 2) klassifisere, og 3) forbinde. Det første steget vil være å beskrive. Det vil si å gi en grundig beskrivelse av informasjonen som kom frem under intervjuene (Dey, 2013 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 206). I denne studien innebar det å produsere en grundig beskrivelse av informasjonen som er samlet inn om høyreekstremisme, målutvelgelse og sikring.

Deretter, er det neste steget i Dey (2013 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 206) sin metode klassifisering. Ifølge Dey (2013 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 207) er denne prosessen helt nødvendig for en god analyse; «classifying data is an integral part of the analysis and without this there is no way of knowing what is being analysed». Klassifisering gjøres ved å produsere kategorier, inndeles dataen en har samlet inn i de ulike kategoriene og til slutt dele opp eller slå sammen ulike kategorier (Blaikie & Priest, 2019, s. 207). Jeg valgte å inndeles dataen fra intervjuene etter disse kategoriene; 1) Sikring, 2) Målutvelgelse, 3) Målutvelgelse i terrorsikring, 4) Usikkerhet, og 5) Trusselforståelse. Dette ga en klar oversikt over hva som hadde kommet frem under intervjuene. Det er viktig å være klar over at dette ikke er en nøytral prosess. Klassifiseringen vil bære preg av forskerens forutinntatte meninger og ideer, da forskeren har et bestemt mål som er retningsgivende (Blaikie & Priest, 2019, s. 207). Det siste steget i Dey (2013 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 207) sin metode for koding er å binde sammen de ulike kategorier for å finne variasjoner, ulikheter og likheter (Blaikie & Priest, 2019, s. 207). Det er i denne fasen at jeg begynte å tolke dataen fra intervjuene. Det vil si at jeg så etter forklaringer, koblinger og meninger for å skape et helhetsinntrykk av den innsamlede informasjonen og kunnskapen. (Jacobsen, 2005, s. 186).

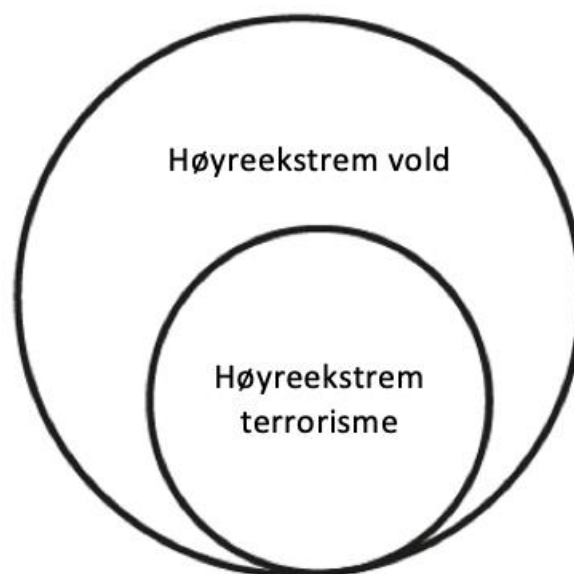
4.5. Analyse av datasett; Right Wing Terrorism and Violence.

I denne oppgaven benytter jeg også et datasett fra Center for Research on Extremism (C-REX) på Universitetet i Oslo som dokumenterer høyreekstrem terrorisme og vold (RTV) i Vest-Europa fra 1990 frem til 2020. Jeg valgte å benytte dette datasettet for å kategorisere hvordan høyreekstreme angrep og målutvelgelse har utviklet seg de siste 30 årene. Formålet med datasettet er å presentere en systematisk oversikt over de mest alvorlige høyreekstreme angrepene og planene (C-REX, 2021, s. 1). Det er kun hendelser som kategoriseres som utført av personer med en høyreekstrem ideologi som inkluderes i datasettet. I tillegg til dette er det

kun alvorlige hendelser som inkluderes, nemlig angrep som har som formål å påføre dødelig eller alvorlig fysisk skade på ofre (C-REX, 2021, s. 1). Ifølge Jacob Aasland Ravndal, som har utarbeidet datasettet, dekkes nesten alle, om ikke alle, høyreekstreme angrep fra 1990 til 2020. Derfor anses datasettet som tilstrekkelig nok til å være representativt når en gjør vurderinger av fremtidige angrep og målutvelgelse (C-REX, 2021, s. 1).

4.5.1. Inklusjonskriterier

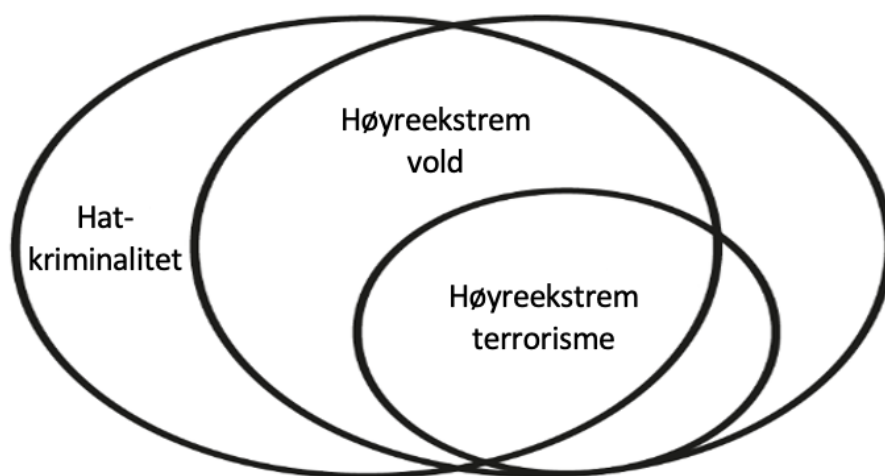
Datasettet inneholder 1053 hendelser utført av høyreekstremister i perioden 1990-2020. Det er viktig å presisere at datasettet ikke bare inneholder hendelser som kan kategoriseres som høyreekstreme terrorangrep, men også voldshendelser. Det vil si at en stor del av datasettet vil være hendelser som ikke kan kategoriseres som terrorangrep. For å sikre at resultatene i studien blir så korrekte som mulig er det viktig å skille mellom høyreekstrem terrorisme fra høyreekstrem vold. Begrepet høyreekstrem vold dekker et stort omfang angrep, blant annet høyreekstrem terrorisme; «All violent attacks whose target selection is based on extreme-right beliefs and corresponding enemy categories – immigrants, minorities, political opponents, or governments – qualify as right-wing violence» (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 9). Det vil si at alle voldelige angrep utført av høyreekstreme grupper eller individer regnes som høyreekstrem vold.

Figur 4. Høyreekstrem vold og høyreekstrem terrorisme (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 5)

For at angrepet skal betraktes som terrorisme må det ifølge Bjørge og Ravndal (2019, s. 5) være planlagt og ha som hensikt å vekke frykt hos befolkningen. Hvis vi benytter definisjonen til

Hemmingby vil det også være et krav om at det er politisk motivert, utført av ikke-statlige grupper og utført mot sivilpersoner (2019, s. 14). Figur 4. illustrerer hvordan høyreekstrem terrorisme er inkludert i et større spekter av høyreekstrem vold (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 5). Dette bildet blir ytterligere komplisert når et tredje element inkluderes, hatkriminalitet. Dette er hendelser som er motivert av hat mot spesifikke mennesker, slik som religiøse, etniske eller seksuelle minoriteter. Slike hendelser kan kategoriseres som høyreekstrem vold, men det inkluderer også ikke-voldelige hendelser og dermed er det også en egen kategori, slik som illustrert i figur 5 (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 5).

Figur 5. Høyreekstrem hatkriminalitet, vold og terrorisme (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 6)

Med tanke på at disse begrepene brukes om hverandre, kan det være vanskelig å vite hva slags type vold det er snakk om og derfor kan statistikk være misvisende (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 6). Denne distinksjonen er viktig, da det legger grunnlaget for hvilke hendelser som inkluderes i analysen av RTV datasettet. I denne studien inkluderes kun hendelser som kan kategoriseres som høyreekstrem terrorisme, og i denne hensikt utarbeidet jeg tre inklusjonskriterier. Jeg har tatt utgangspunkt i Hemmingby (2019) sin definisjon av terrorisme og gått gjennom hver enkelt hendelse i datasettet manuelt for å bestemme hvilke hendelser jeg anser som terror. Det er derfor svært viktig å presisere at det er en subjektiv vurdering basert på den valgte definisjon. Derfor kan andre personer velge ulike hendelser enn det som har blitt valgt i denne studien.

Det første kriteriet er at hendelsen er *premeditated*, det vil si planlagt i forkant av angrepet. Altså, at angrepet er et resultat av bevisst kalkulering av gjerningsmannen. Det andre kriteriet

er at angrepet må ha hatt som formål å oppnå en større politisk eller sosial målsetting. Dette er basert på at terrorisme først og fremst er et virkemiddel for å fremme politiske eller sosiale motiver ved bruk av vold. Det tredje kriteriet går ut på at angrepet må ha som formål å påvirke en større målgruppe utenom de som påvirkes direkte. Det vil si, at gjerningsmennene har hatt som formål å vekke frykt i resten av samfunnet generelt eller reklamere for en sak. Dette henger sammen med det forrige kriteriet, nemlig at terrorisme er et virkemiddel for å nå et mål. Dersom en skal oppnå et slikt mål må det ha en større innvirkning på samfunnet og dets innbyggere.

Disse kriteriene er valgt av to grunner. For det første, er kriteriene valgt slik at de hendelsene som inkluderes i studien er i samsvar med definisjonen av terrorisme. Alle tre kriteriene inkluderer elementer som nevnes i definisjonen av terrorisme. Eksempelvis, presiserer det første kriteriet at angrepet må ha vært planlagt på forhånd, det som i definisjonen presenteres som *premeditated* (Hemmingby, 2019, s. 14).. Med tanke på at en rekke av hendelsene i datasettet kategoriseres som spontane og ikke-planlagte, var dette kriteriet viktig slik at hendelsene var i samsvar med definisjonen. Det to andre kriteriene er også basert på samme logikk. I tillegg til dette ble disse kriteriene valgt da de skiller høyreekstrem terrorisme fra andre typer høyreekstrem vold, slik som for eksempel hatkriminalitet. Denne studien inkluderer kun hendelser som kan kategoriseres som terrorisme, og det er derfor svært viktig at hendelser som kan kategoriseres som vold generelt ikke inkluderes, da det kan medføre at resultatene blir misvisende. Kriteriene er dermed valgt for å kunne skille ut hendelsene som ikke kan kategoriseres som terrorisme. Det er også viktig å presisere at jeg inkluderte hendelser som ikke har blitt utført, men som en med stor sikkerhet kan anta ville bli utført dersom de ikke hadde blitt oppdaget. Begrunnelsen for at det inkluderes er at selv om de ikke har blitt gjennomført, vil det gi innsyn i hvilke målgrupper som var planlagt angrepet. Det er også inkludert fordi det er i samsvar med definisjonen på terrorisme i denne studien som inkluderer *credible threats* og *attempts* (Hemmingby, 2019, s. 14).

4.6. Vitenskapsteoretisk ståsted

Det er videre viktig å ta stilling til den vitenskapsteoretiske tilnærmingen i denne studien. Her er det først relevant å introdusere begrepene *ontologi og epistemologi*. Ontologi beskriver ideer om den sosiale virkelighetens natur. Dette går ut på hvilke typer sosiale fenomener som kan forekomme, forutsetningene for deres eksistens og hvordan de er forbundet med hverandre (Blaikie & Priest, 2019, s.101-102). Epistemologi beskriver på sin side hvordan kunnskap kan

innhentes, hvilke typer kunnskap som er mulig å innhente og hvilken kunnskap som er tilstrekkelig og legitim (Blaikie & Priest, 2019, s. 102). I følge Blaikie og Priest (2019, s. 102) er dette noe som enhver forsker må være klar over og ta stilling til.

I denne studien er den vitenskapsteoretiske tilnærmingen hermeneutisk. Hermeneutikken er basert på et argument om at virkeligheten kan tolkes på ulike måter, og at det dermed ikke eksisterer *en* sannhet (Thagaard, 2018, s. 37). Begrunnelsen er at ens forståelse av verden og forutinntatte antagelser påvirker ens tolkning av verden. Man påvirkes av den historiske og sosiale konteksten man eksisterer i, en kan ikke skilles fra den (Blaikie & Priest, 2019, s. 107). Dette resulterer i at virkeligheten blir konstruert gjennom en rekke ulike fortolkninger av ulike mennesker (Jacobsen, 2015, s. 28). Ulike mennesker med ulike fortolkninger vil produsere og presentere ulike forståelser (Blaikie & Priest, 2019, s. 110). Derfor vil det være viktig å være klar over ens egen forståelse og dens påvirkning på fortolkningen (Thagaard, 2018, s. 37). Min forståelse av verden og den sosiale konteksten har påvirket valgene og resultatene i denne studien, blant annet i form av valg problemstilling, metode og fortolkning (Jacobsen, 2015, s. 21). Den teoretiske kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom samfunnssikkerhetsstudiet har farget gjennomføringen og utformingen av studien. I tillegg til dette har jeg tatt utgangspunkt i at informantens kunnskap og meninger formes av hvordan de oppfatter verden, og at dette påvirker deres meninger og holdninger knyttet til studiets tema. Derfor vil denne studien presentere en mulig tolkning av fenomenet som studeres, en tolkning som er påvirket av min sosiale kontekst og bakgrunn.

4.7. Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er faktorer som er viktige å ta hensyn til, også i kvalitativ forskning, fordi en må vurdere dataen som er samlet inn (Jacobsen, 2005, s. 213-214). Reliabilitet handler om dataen og resultatene i studien er pålitelige, det vil som vi kan stole på at de er korrekte (Jacobsen, 2005, s. 214). Oppgavens reliabilitet kan påvirkes av en rekke faktorer, for eksempel unøyaktig registrering og analyse av den innsamlede dataen, eller av personen som samler inn dataen (Jacobsen, 2005, s. 228). I denne studien har jeg forsøkt å ta hensyn til dette, blant annet gjennom å forsøke å være objektiv under datainnsamling og registrere dataene så nøyaktig som mulig. Validitet handler på den andre siden om hvorvidt den innsamlede dataen dekker det temaet som undersøkes (Ghauri & Gronhaug, 2005 sitert i Taherdoost, 2016, s. 28). Det skilles mellom *intern* og *ekstern* validitet. Intern validitet kommer av at resultatene i studien oppfattes

som korrekte. For å oppnå intern validitet i denne studien har jeg forsøkt å være kritisk i innsamlingen av dataen og i gjennomgangen og tolkningen av resultatene. Ekstern validitet handler imidlertid om hvorvidt resultatene kan generaliseres og overføres til en annen kontekst. Det vil si at man kan overføre resultatene fra utvalg til populasjon (Jacobsen, 2005, s. 214-222). Denne typen generalisering er i følge Blaikie og Priest (2019, s. 212) ikke mulig når en benytter kvalitative metoder, på grunn av det begrensede utvalget. I følge Schofield (1993 sitert i Blaikie & Priest, 2019, s. 212) er imidlertid ikke målet med kvalitative studier å generalisere, men heller å «produce a coherent and illuminating description of and perspective on a situation that is based on and consistent with detailed study of that situation». Det vil si at målet for kvalitative studier skiller seg fra målet med kvantitative studier.

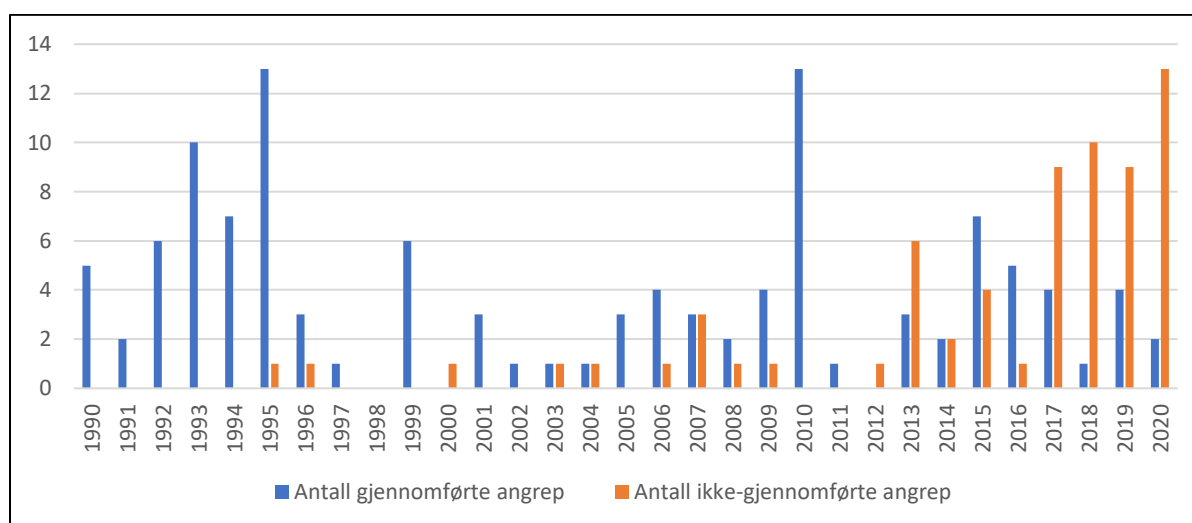
Dette fremsettes også av Smith og Sullivan (2020). De forslår at det burde være en større anerkjennelse av ulikhetene mellom kvalitative og kvantitative studier, da det ofte er en stilltiende sammenblanding av standarder mellom de ulike tilnærmingene. Dette er en utfordring da de to metodene innhenter data på ulike måter. Kvalitativ forskning velger utvalg for eksempel basert på formål, i motsetning til kvantitative studier som kan benytte tilfeldig utvalg (Smith & Sullivan, 2020). Smith og Sullivan (2020) fremsetter derfor at dersom man vurderer kvalitative studier etter kvantitative standarder kan kvalitative terrorismestudier sitt bidrag til forskning på feltet undergraves betydelig. De mener derfor at validitet ikke kommer av å fange opp enhver variasjon på tvers av en populasjon, men heller av kvaliteten på informantene og hvordan de beskriver fenomenet og tema som undersøkes. Det er dette jeg har forsøkt å gjøre i denne studien. Jeg valgte ekspertinformanter på tvers av samfunnsikkerhetskjeden for å fange opp ulike synspunkter og meninger. Utvalget er, som nevnt tidligere, valgt på bakgrunn av deres kunnskap om tema.

5. Empiri

5.1. Funn fra RTV datasett

5.1.1. Høyreekstreme terrorangrep i Vest-Europa

Etter en gjennomgang av de 1053 hendelsene i RTV datasettet ble i denne studien 183 hendelser kategorisert som terrorangrep i tidsperioden 1990 – 2020, hvorav 117 er gjennomførte angrep og 66 er ikke-gjennomførte angrep. Figur¹ 6 illustrerer antall terrorangrep de siste 30 årene, der de blå søylene er gjennomførte angrep og de oransje søylen er ikke-gjennomførte angrep. Figur 6 viser at det er en nedgang i antall utførte angrep fra høyreekstreme aktører i løpet av 2000-tallet i forhold til 90-tallet. Det er en betydelig økning med 12 angrep i 2010. Denne økningen skyldes angrepene utført av Peter Mangs i Sverige. I 2009-2010 utførte gjerningsmannen 16 angrep, hvorav 4 var i 2009 og 12 i 2010. I denne oppgaven regnes disse som enkelthendelser, da de finner sted på forskjellige dager og steder. Det er også en økning i 2015 og 2016. I tillegg til dette, ser en at antall ikke-gjennomførte angrep er vesentlig høyere på 2010-tallet i forhold til 90- og 2000-tallet.

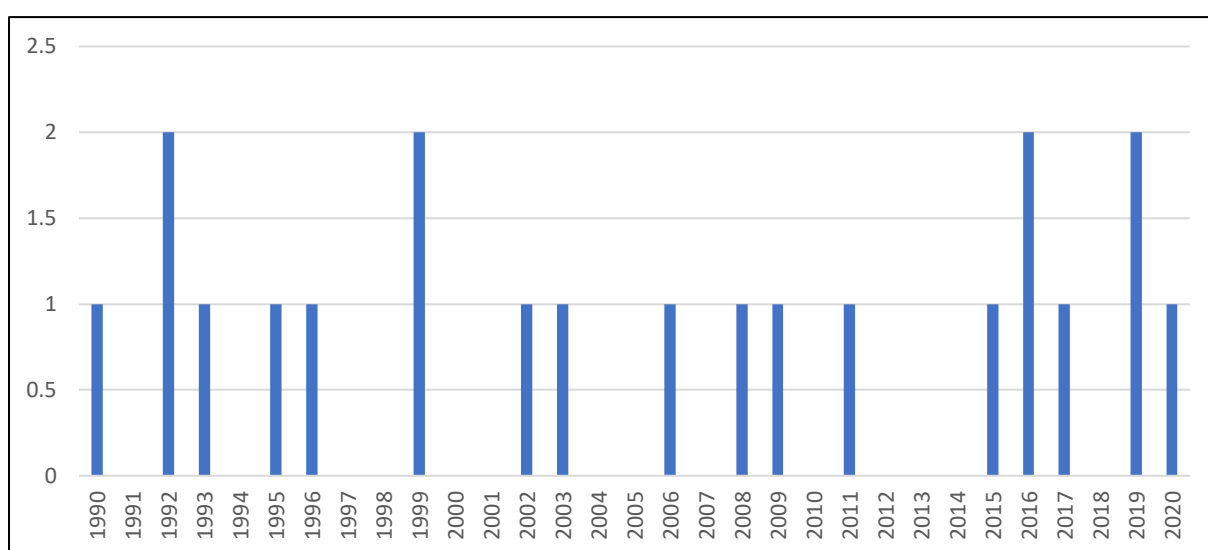

Figur 6. Oversikt over høyreekstreme angrep i tidsrommet 1990-2020 (N=183).

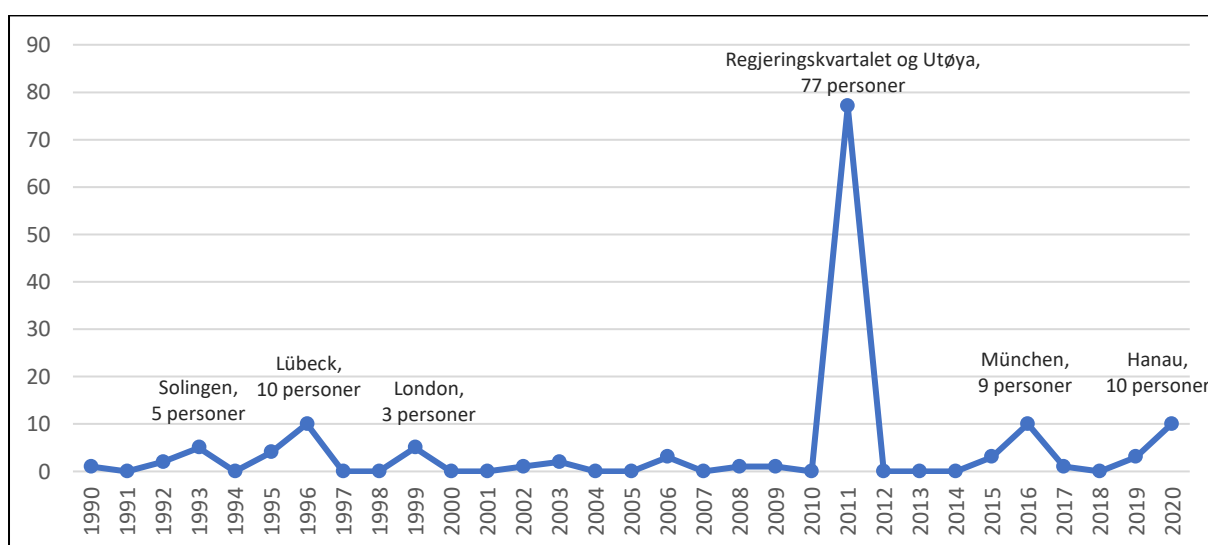
Det er imidlertid viktig å presisere at angrepene ikke nødvendigvis er dødelige. Blant de 183 hendelsene som i denne studien kategoriseres som terrorangrep, er det relativt få dødelige angrep. Det er totalt 21 dødelig angrep fra 1990 til 2020. Det er i stor grad stabilt på 0 til 1 dødelige angrep i året, med unntak av 1992, 1999, 2016, og 2019 (Figur 7). Når en ser på antall

¹ Alle figurene i delkapittel 5.1. er utarbeidet av meg og er basert på de 183 hendelsene som ble kategorisert som terrorangrep blant de 1054 RTV datasettet.

dødsfall blant de 183 angrepene har et angrep i 1996 det høyeste antall dødsfall på 90-tallet (Figur 8). Deretter holder det seg relativt lavt og stabilt før 2011 når det når en topp med 77 dødsfall, et resultat av terrorangrepet på regjeringskvartalet og Utøya. Deretter holder det seg lavt frem til 22. Juli 2016, et angrep som resulterte i 9 dødsfall. Det som blir tydelig, er at antall dødsfall er lavest på 2000-tallet med åtte dødsfall, men øker betydelig på 2010-tallet med 104 dødsfall. Det er likevel viktig å presisere at av disse 104 dødsfallene er 96 av dødsfallene et resultat av tre angrep; Regjeringskvartalet og Utøya i 2011, München i 2016 og Hanau i 2020. Fra 1990 til 2020 har det kun vært fire angrep som har resultert i mer enn fem dødsfall, og 22. juli er det eneste angrepet som har flere enn 10 dødsfall.

Figur 7. Antall dødelige høyreekstreme terrorangrep i Europa i tidsrommet 1990-2020. (N=21)

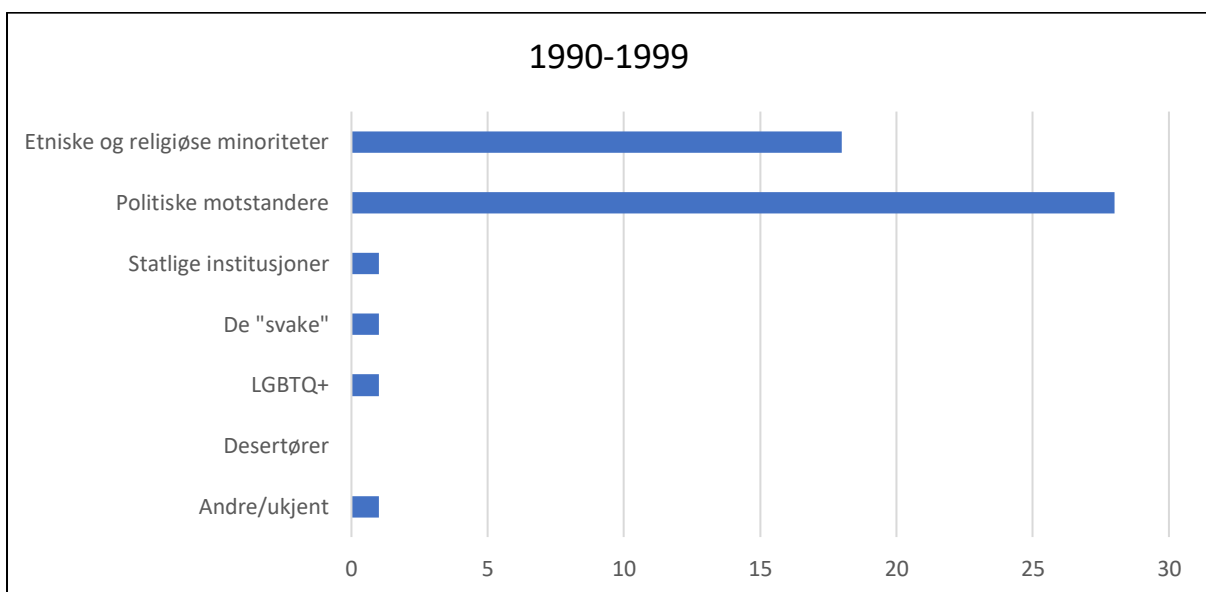
Figur 8. Antall dødsfall fra høyreekstreme terrorangrep i tidsrommet 1990-2020. (N=139).

5.1.2. Mål for høyreekstrem terror.

Høyreekstremer aktører har en rekke mål for terrorangrep, datasettet operer med 17 målgrupper for høyreekstrem vold og terrorangrep. De er som følger; 1) Jøder, 2) Muslimer, 3) Innvandrere/asylsøkere/flyktninger, 4) Venstresiden/anti-fascister, 5) Myndighetene, 6) LGBTQ+, 7) Romfolk, 8) Pro-innvandrings aktivister, 9) Mørkhudede, 10) Politiet, 11) Hjemløse/lav sosial status, 12) Utviklingshemmede, 13) Desertører, 14) Media, 15) Separatister, 16) Andre, og 17) Ukjent (C-REX, 2021, s. 6). I denne oppgaven velger jeg å gruppere målgruppene i følgende kategorier;

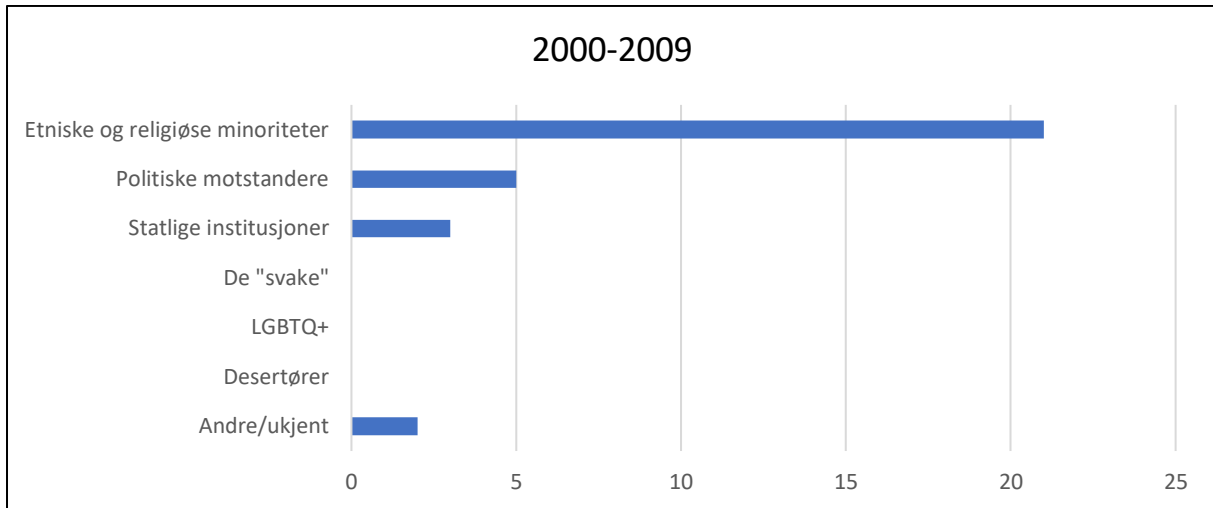
- 1) Etniske og religiøse minoriteter (jøder, muslimer, innvandrere, asylsøkere og flyktninger, mørkhudede og romfolk)
- 2) Politiske motstandere (venstresiden/anti-fascister, pro-innvandrings aktivister, media og separatister)
- 3) Statlige institusjoner (myndighetene og politiet)
- 4) De «svake» (hjemløse og utviklingshemmede)
- 5) LGBTQ+
- 6) Desertører
- 7) Andre/Ukjent

Mellom 1990 og 1999 er politiske motstandere den gruppen høyreekstremer aktører retter flest terrorangrep mot, med 28 angrep (Figur 9). Deretter, er etniske og religiøse minoriteter den

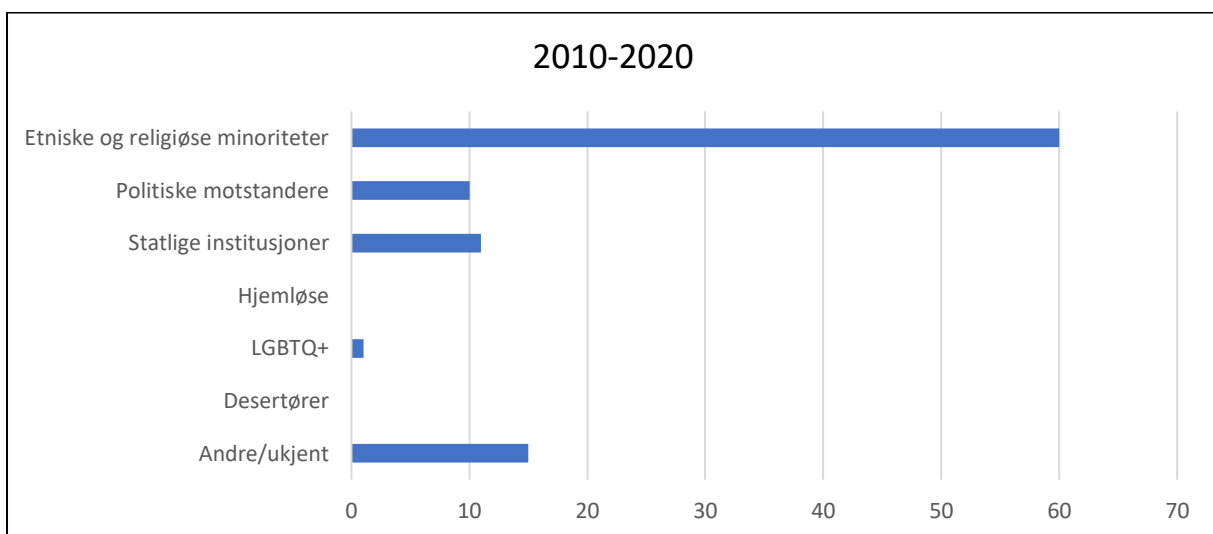
Figur 9. Målgrupper for høyreekstreme terrorangrep i tidsrommet 1990-1999.

største målgruppen, med 18 angrep. De andre målgruppene er utsatt for relativt få terrorangrep. På 2000-tallet endrer målutvelgelsen seg, og etniske og religiøse minoriteter blir den største målgruppen, med 21 terrorangrep (Figur 10). Politiske motstandere er målgruppe for fem terrorangrep mellom 2000-2009. Angrep med statlige institusjoner som mål øker med to angrep fra 90-tallet, en økning som ikke nødvendigvis er signifikant nok til å

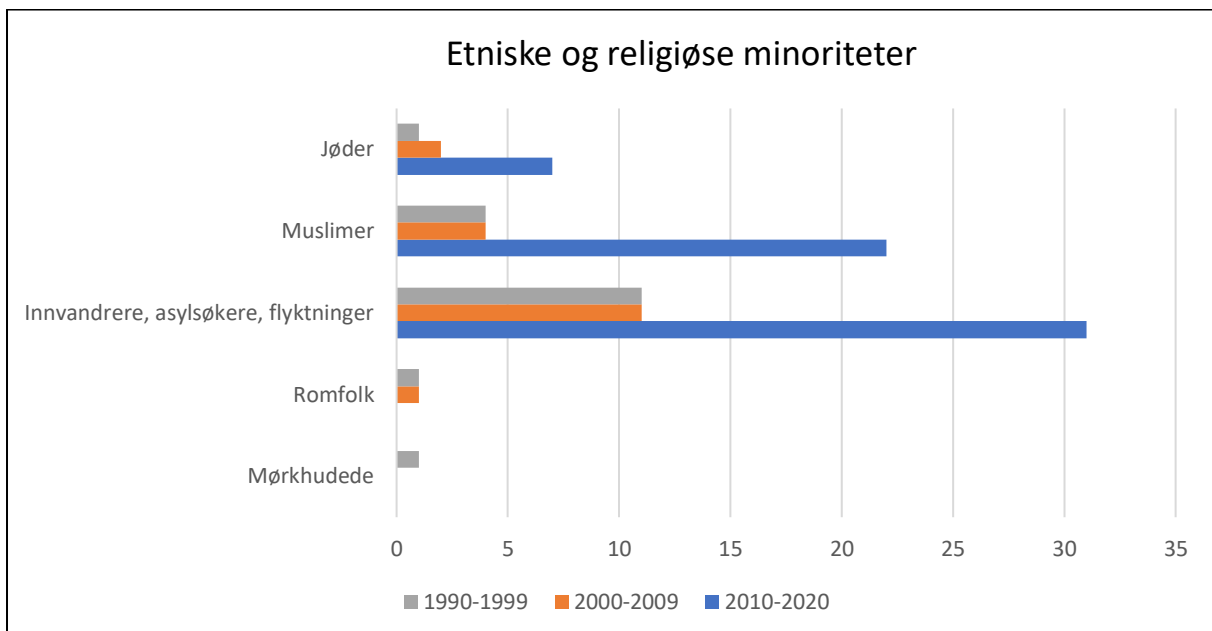
Figur 10. Målgrupper for høyreekstreme terrorangrep i tidsrommet 2000-2009.

tilegnes stor betydning. Mellom 2010 og 2020 kan en se at det er betydelig økning i etniske og religiøse minoriteter som terrormål (Figur. 11). Denne gruppen er mål for 60 terrorangrep, en økning på 39 angrep. Politiske motstandere har også en økning, da gruppen er mål for 10 terrorangrep. Dette er også tilfellet med statlige institusjoner, med en økning fra tre angrep på 2000-tallet til 11 angrep på 2010-tallet.

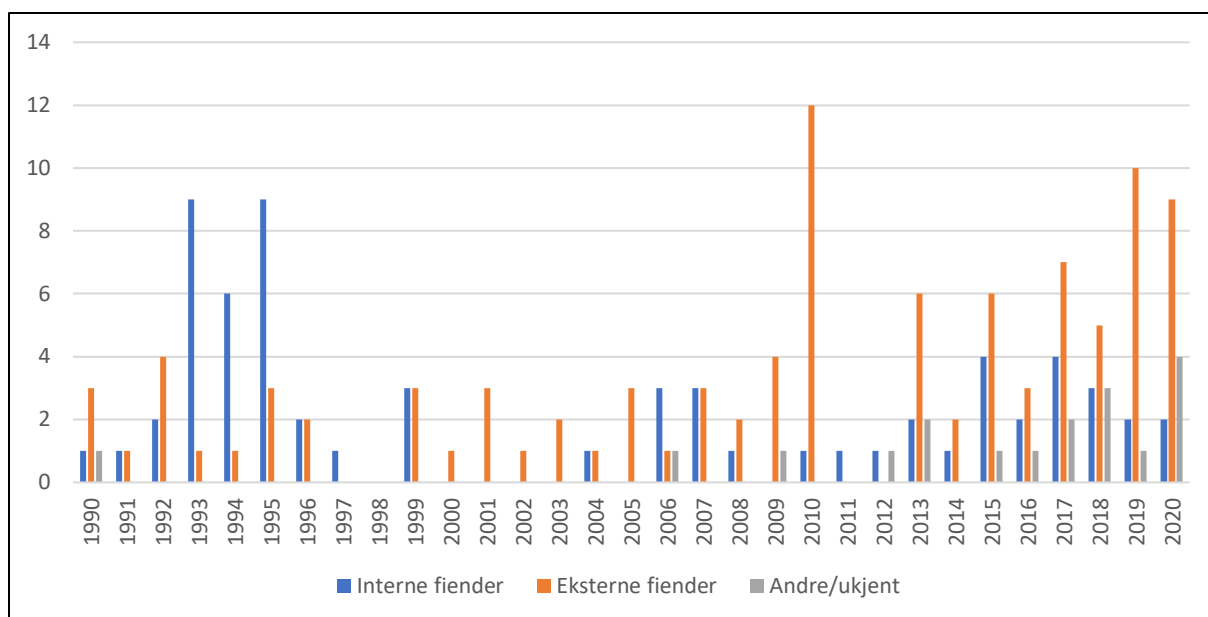
Figur 11. Målgrupper for høyreekstreme terrorangrep i tidsrommet, 2010-2020.

Økningen i angrep mot etniske og religiøse minoriteter gjør det relevant å se nærmere på målgruppene innenfor denne gruppen. Figur 12 illustrerer angrep på de ulike målgruppene innenfor gruppen etniske og religiøse minoriteter. Innenfor denne gruppen er målgruppen innvandrere, asylsøkere og flyktninger den største gruppen. Angrep rettet mot denne målgruppen holder seg stabilt på 90-tallet og 2000-tallet, men øker med 20 angrep på 2010-tallet. Muslimer utgjør den nest største målgruppen, og har gått fra fire angrep på 90-tallet og fire angrep 2000-tallet, til 22 angrep på 2010-tallet. Dette er en økning på 18 angrep siden det forrige ti-året. Angrep mot jøder som målgruppe er relativt uvanlig på 90-tallet og 2000-tallet, men på 2010-tallet er det syv angrep rettet mot denne målgruppen. De to andre gruppene, romfolk og mørkhudede, utgjør en svært liten del av statistikken med totalt tre angrep i tidsrommet i 1990-2009. Det rettes ingen angrep mot disse gruppene på 2010-tallet.

Figur 12. Målgrupper innenfor gruppen etniske og religiøse minoriteter, 1990-2020.

Figur 13 viser målgrupper kategorisert i to grupper, interne og eksterne fiender. De interne fiendene består av politiske motstandere, statlige institusjoner, hjemløse, utviklingshemmede, medlemmer av LGBTQ+ og desertører. De eksterne fiendene er gruppen etniske og religiøse minoriteter (Ravndal, Lygren & Hagen, 2019, s. 10). Figuren viser at både de interne og eksterne gruppene er mål for terrorangrep. På 90-tallet kan en se at de interne fiendene i større grad er mål for terror. På 2000- og 2010-tallet ser en imidlertid en endring. Det er de eksterne gruppene som angripes i større grad i disse ti-årene.

Figur 13. Oversikt over mål for terrorangrep kategorisert etter interne og eksterne fiender.

5.2. Funn fra i litteratursøk

5.2.1. Høyreekstremisme

5.2.1.1. Det ytre høyre

Vi opererer i dag med høyre og venstre når vi kategoriserer politiske bevegelser. Dette er en tradisjon som sitter igjen etter den franske revolusjonen, og som nå er en del av den dagligdagse talen. Bevegelser som er preget av nasjonalisme og fascisme blir plassert på høyresiden av politikken. Det er likevel slik at disse bevegelsene ofte mener at begrepene venstre og høyre ikke gir mening i dagens politiske landskap, og dermed plasserer de ikke seg selv på høyresiden (Jupskås, 2012, s. 34). Dette henger sammen med den nasjonalistiske ideologien disse gruppene opererer med. Her legges det vekt på at de ulike politiske ståstedene innenfor den tradisjonelle høyre-venstreaksen legger for stor vekt på økonomiske aspekter, både blant liberalister og sosialister/marxister. Ifølge nasjonalistene selv er kultur- og verdispørsmål minst like viktige, slik at individets unike kompleksitet ikke forsvinner. Derfor betrakter høyreekstreme grupper seg som moderate i forhold til liberalister og sosialister, som omtales som de ekstreme (Jupskås, 2012, s. 34). For eksempel, hadde de høyreekstreme partiene på 90-tallet i Nederland som oftest ordet sentrum i navnet, for eksempel «centrumpartei» eller «centrumdemokraten». Eller, Jean-Marie Le Pen fra Front National i Frankrike som mente at partiet verken var på høyre- eller venstresiden, men at det var 'franskt' (Jupskås, 2012, s. 34). Ifølge Anders Ravik Jupskås (2012, s. 34) er det likevel to sentrale grunner til at slike bevegelser plasseres på høyresiden. For det første avviser de individuell og sosial likhet. Mens venstresiden helt siden den franske

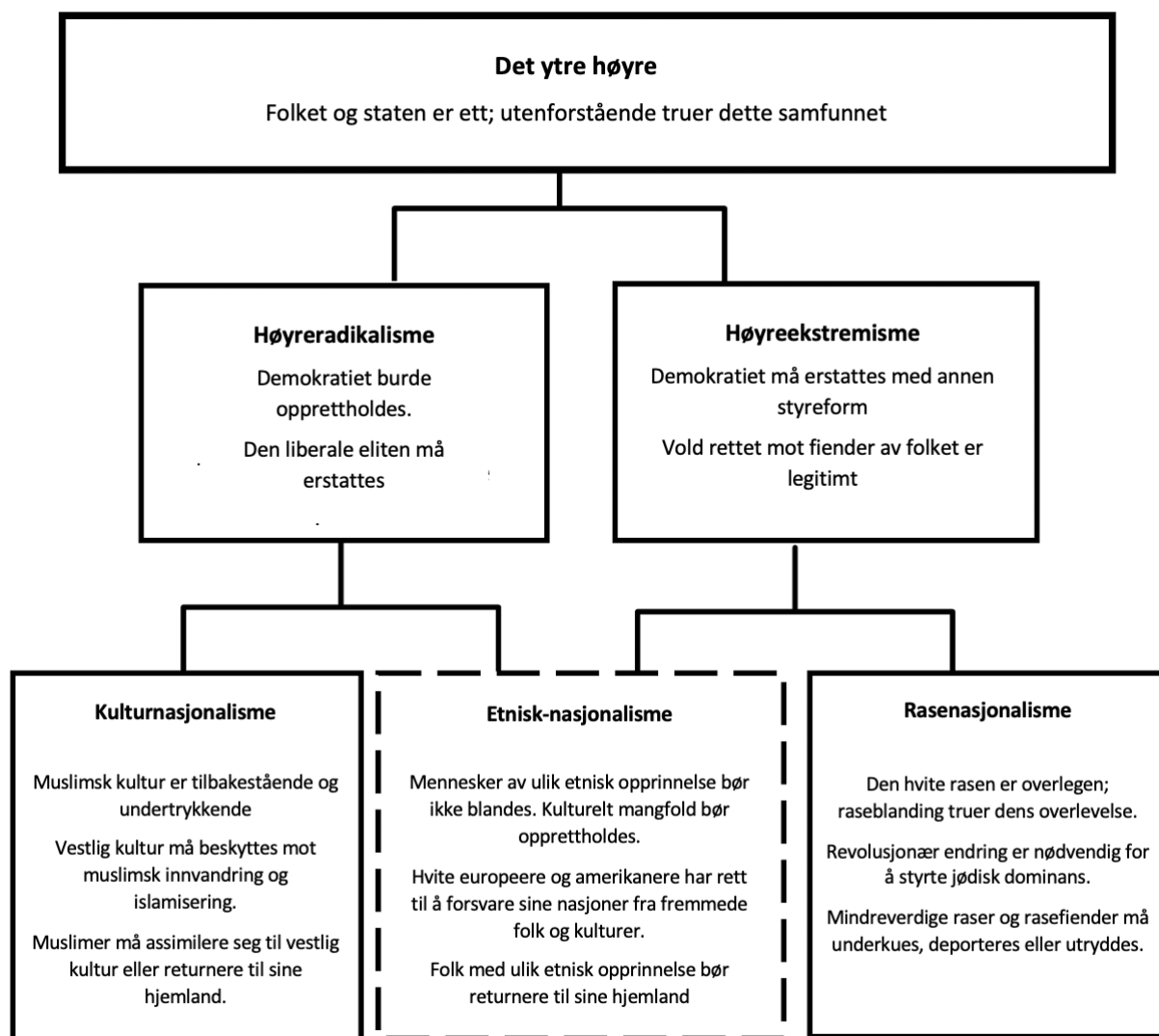
revolusjonen har kjempet for likhet, har høyresiden en politikk som opprettholder «ulikhet», både i form av politiske rettigheter og økonomi. Høyresiden har sett på ulikhet som noe uunngåelig, naturlig og i noen tilfeller, ønskelig (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 2). I tillegg til dette er de sterkt kritiske til kommunistiske og sosialistiske bevegelser, politikk som kjennetegner venstresiden (Jupskås, 2012, s. 34).

Mens sosialistiske bevegelser blir plassert på den venstre fløyen, blir bevegelser med totalitære ideer og ideologier, som fascisme og sosialnasjonalisme plassert helt ytterst på høyresiden, herav begrepet *det ytre høyre* (Sørensen et al, 2012, s. 9). Begrepet ytre høyre brukes som en felles betegnelse for høyrepopulisme, høyreradikalisme og høyreekstremisme. Dette er et resultat av en begrepsmessig uenighet om definisjonene av de ulike begrepene (Jupskås, 2012, s. 37-42). Det er imidlertid viktig å bruke disse begrepene mer presist, slik at sentrale forskjeller mellom fenomenene blir skildret og tvetydighet knyttet til hvilket fenomen en undersøger blir redusert (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 2; Jupskås, 2012, s. 37). Tore Bjørge og Jacob Aasland Ravndal (2019, s. 3) presenterer et 'familietre', illustrert i figur 13, over det ytre høyre som et forsøk på en kategorisering.

Bjørge og Ravndal (2019, s. 3) forklarer modellen slik;

What distinguishes extremists from radicals, is that extremists reject democracy and promote violence or other illegal or non-democratic means as legitimate. If we move down to the lower level of this family tree, we can distinguish between three main "families" of far-right movements: cultural nationalists, ethnic nationalists, and racial nationalists.

Den kulturnasjonalistiske kategorien består i stor grad av høyrepopulistiske og høyreradikale partier og bevegelser som er i mot Islam. Her er det ikke fokus på «rase» og biologiske egenskaper, men heller på det kulturelle aspektet. Spesielt tankegangen om at Islam ikke passer inn i det vestlige samfunnet og kulturen. Kulturnasjonalister opererer som oftest innefor det demokratiske rammeverket, og derfor fremmes assimilasjon som en løsning, istedenfor bruk av vold (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 4). Videre, fokuserer etniske nasjonalister på etnisitet og derfor brukes ikke begrepet «rase», da ordet er svært stigmatisert. Denne gruppen mener at alle etniske grupper har rett til selvoppholdsdrift, men at de ulike etnisitetene burde holdes adskilt for å preservere de unike kulturene og normene. I motsetning til kulturnasjonalister, oppfattes

Figur 14. Det ytre høyre: familietre. Opprinnelig utviklet av Berntzen (2018), revidert av Bjørgo og Ravndal (2019), og konseptuelt basert på Mudde (2002) og Teitelbaum (2017).

assimilering som skadelig da det medfører «blanding» av etnisiteter (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 4). Til slutt, har rasenasjonalister en tro på at den hvite «rasen» er overlegen. Rasenasjonalister vil ha et samfunn basert på ideer om «rasemessig renhet» og er inspirert av ideologier som nasjonalsosialisme, fascisme og ‘white supremacy’ (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 4). Kjerneverdiene betegnes som følger; «These movements reject democracy and notions of universal human rights and consider violence necessary and legitimate to achieve their stated goals» (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 5). Bruken av vold er knyttet oppfatningen om en kommende ‘rasekrig’, der personer som anses som forrædere og personer av feil «rase», vil bli utryddet eller utvist av landet (Bjørgo & Ravndal, 2019, s. 5).

Det er viktig å presisere at kategoriene er idealtyper og de er ikke nødvendigvis entydige. Idealtypene kan således manifestere seg annerledes i praksis, da høyreekstremisme er et flerdimensjonalt og dynamisk fenomen (Hemmingby and Bjørge, 2016, s. 31). Skillet mellom de ulike typene er uklare og derfor er de ikke gjensidig utelukkende. Det vil si at grupper eller individer kan bevege seg på tvers av de ulike typene og samarbeide med andre grupper og individer som befinner seg innenfor de andre idealtypene (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 5).

5.2.1.2. *Høyreekstrem ideologi*

Det har vært vedvarende uenighet i den faglige diskusjonen knyttet til definisjonen av høyreekstremisme. Til tross for denne uenigheten, fremsetter Jupskås (2012) at det er enighet om seks sentrale trekk som kjennetegner høyreekstrem ideologi. Det første kjennetegnet er etnisk nasjonalisme. De vil si at den etniske nasjonen og dens interesser står i sentrum av ideologien. Nasjonen som et fellesskap er altså ikke politisk fellesskap, men heller et etnisk-kulturelt fellesskap, og staten er et verktøy for å uttrykke dette. Den sentrale målsettingen her vil være at nasjonalstaten er etnisk homogen, og dermed er det en motstand mot likhet, både sosialt og politisk, for etniske minoriteter (Jupskås, 2012, s. 42). Denne motstanden til politisk likhet er knyttet til det andre trekket, antidemokrati. Antidemokrati blant høyreekstremer grupper kommer til syne ved at det kun er deres etniske gruppe som skal ha politisk innflytelse. Demokratiet gir innflytelse til massene og oppfattes derfor som en svak styreform. Dette er basert på en tankegang om at styringen i samfunnet ikke blir bedre av at flere får bidra i de demokratiske beslutningsprosessene, men heller at nasjonens interesser blir bedre ivaretatt av noen få mennesker som tar riktige beslutninger. Fokuset er på en *fører*, da folket ikke kan overlates til seg selv. De må styres og ledes av en kompromissløs leder med fokus på nasjonale interesser (Jupskås, 2012, s. 43).

Videre, kjennetegnes høyreekstremisme av en autoritær innstilling til samfunnsorganiseringen. I denne sammenhengen betyr autoritær en tenkemåte som er preget av et ubegrunnet ønske om en sterk stat. I den private sfæren kommer dette til syne i form av tradisjonelle kjønnsroller for kvinner og menn, og streng disiplin for barneoppdragelse. I den politiske sfæren, kommer det til uttrykk gjennom fokus på streng straff, spesielt dødsstraff, og en beundring for militarisme, da krig oppfattes om en nødvendighet for å ivareta nasjonens interesser (Jupskås, 2012, s. 43-44). Et fjerde kjennetegn er rasisme. Dette er knyttet til at høyreekstremister mener at det finnes ulike «raser» med ulik verdi som kan rangeres basert på pseudo-biologiske kriterier. Disse biologiske kriteriene ses i forbindelse med kulturelle forhold, og det antas at det er en

sammenheng mellom «raseegenskaper» og sosial handling. Basert på dette utvikles det et rasehierarki, der den hvite «rasen» er på toppen av hierarkiet. Derfor er det svært viktig for høyreekstremister å «holde rasen ren», da de andre «rasene» har lavere verdi og utviklingsnivå (Jupskås, 2012, s. 44-45).

Videre, er den høyreekstre ideologien preget av fremmedfrykt. Frykt for at andre etniske grupper kommer til føre til nasjonens undergang ved at den etnisk hvite majoriteten blir en minoritet. Fremmedfrykten er imidlertid ikke kun knyttet til fremmede etnisiteter, men også en bredere kategori av fremmede, som for eksempel feminister, homofile, jøder, muslimer osv. Disse fremmede gruppene eller ideene vil alle på sin egen måte forurense nasjonalstaten; feminisme ødelegger de tradisjonelle kjønnsrollene og dermed det naturlige hierarkiet mellom kjønnene. Homofile driver med «umoralsk» atferd og de representerer derfor et «unormalt avvik» (Jupskås, 2012, s. 45). Til slutt, kjennetegnes den høyreekstre ideologien av en hang for konspirasjonsteorier. Konspirasjonsteorier er teorier som forklarer historiske hendelser ved å fremheve handlingene til en håndfull mektige personer. Her er tanken at disse få, men mektige personene, vil skjule konspirasjonen fra offentligheten, da de har onde hensikter. Slike konspirasjonsteorier kjennetegnes av de kan koble sammen uavhengige hendelser, de forklarer alt – ingenting er uforklarlig og ingen samfunnsmessige hendelser er tilfeldige – og de har empiriske bevis mot dem som blir omgjort til bevis til fordel for teorien (Jupskås, 2012, s. 47). Et eksempel på en slik konspirasjonsteori er «Eurabia»-teorien. Teorien går ut på at den Europeiske eliten og muslimske ledere har inngått en avtale om å islamisere Europa (Berntzen & Rambøl, 2020). I norsk sammenheng er det først og fremst Arbeiderpartiet som representerer denne eliten, og de omtales dermed som en «indre fiende» (Owe, 2020).

I tillegg til disse kjennetegnene har høyreekstremister en tilbøyelighet for vold (Jupskås, 2012, s. 7). Høyreekstre personer og grupper anser vold som et legitimt verktøy for å oppnå mål og er dermed villige til å bruke ukonvensjonelle metoder (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 2). Dette er et av de sentrale trekkene ved høyreekstremisme som skiller det fra høyreradikalisme og høyrepopulisme. Jupskås (2012, s. 7) fremsetter at høyrepopulister og høyreradikalister må aksepteres som politiske aktører, mens høyreekstremismens tilbøyelighet for vold gjør at det må «bekjempes». Videre, er også høyreekstremismens antidemokratiske holdninger noe som skiller det fra radikale bevegelser. Mens høyrepopulistiske og høyreradikale personer og grupper mener at demokratiet er en legitim styreform, mener høyreekstre grupper at demokratiet må erstattes med annen styreform (Bjørge & Ravndal, 2019, s. 2-3).

5.2.2. Målutvelgelse

5.2.2.1. Kategorisering av mål

I litteraturen skilles det mellom *harde* og *myke* mål. Harde mål karakteriseres av høy grad av sikring, som vil si at de er avskjermet. Myke mål er på den andre siden mål som mangler egnede sikringstiltak og er derfor ubeskyttede. Hemmingby (2019, s. 194) fremsetter imidlertid at det er behov for konkretisering av hva som menes med harde og myke mål og presenterer følgende definisjoner; «hard targets are defined as targets protected to such high standard that a terrorist attack clearly is likely to fail. Soft targets are unprotected or inadequately protected to ward off an attack». I denne oppgaven brukes Hemmingby sin definisjon på myke og harde mål.

Videre, kategoriserer C. J. M. Drake (1998a, s. 9) mål i forhold til effekten angrepet vil ha; symbolske mål, funksjonelle mål, logistiske mål og *expressive* mål. Symbolske mål er mål der formålet med angrepet er å fremkalle reaksjoner hos de psykologiske målene. Det kan være en rekke grunner til det, blant annet for å trekke oppmerksomhet til selve gruppen eller gruppens sak (Drake, 1998a, s. 10). Funksjonelle mål er mennesker eller objekter som angripes for å redusere eller eliminere en trussel mot organisasjonen (Drake, 1998a, s. 11). Logistiske mål er mål som angripes for å skaffe eller beskytte ressurser (Drake, 1998a, s. 12). *Expressive* mål er mål som angripes som en emosjonell respons på en situasjon, istedenfor en overordnet strategi (Drake, 1998a, s. 14). I denne oppgaven er fokuset på symbolske mål, da det passer til definisjonen av terrorisme i denne oppgaven og fordi det er denne typen mål som er foretrukket blant terrorister (NOU 2012:14, s. 54).

5.2.2.2. Målutvelgelse – en prosess styrt av ideologi og strategi

Forskningen på terrorismefeltet er svært bredt, og det har vært forsøkt å besvare en rekke spørsmål knyttet til terrorisme. Hvordan terrorister velger mål er et av disse spørsmålene. Dette handler om å forstå den interne tankeprosessen til terrorister, spesifikt hvordan de velger mål for terror (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 151). Terrorangrep har blitt omtalt som ‘tilfeldige’, noe som implisitt betyr at de utføres uten noe vurdering av hva og hvem som blir angrepet (Drake, 1998b, s. 53). I realiteten er terrorangrep et resultat av gjennomtenkt planlegging gjennom en vurdering av ulike alternativer og muligheter (Silke, 2010, s. 49). Dette er basert på en antagelse om at terrorister er rasjonelle aktører, og at det er mulig å forstå den prosessen bak beslutningene de tar (Silke, 2010, s. 49). Dermed, er terrorangrep i praksis sjeldent tilfeldige og målutvelgelse er fastslått av en rekke faktorer under planleggingsfasen (Drake, 1998b, s.

53). En gjennomgang av litteraturen på dette feltet viser at den mest fremtredende forklaringen på terroristers målutvelgelse bunner i det ideologiske perspektivet (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 151).

I store deler av litteraturen oppfattes ideologi som en avgjørende faktor i målutvelgelsesprosessen (e.g. Drake, 1998a; Hoffman, 1998; Asal & Rethemeyer, 2008), da det danner grunnlaget for terroristers handlinger og det moralske rammeverket de opererer innenfor (Drake, 1998a, s. 175). Ifølge Max Abrahms og Joseph Mroszczyk (2022, s. 152) er terrorister forent med sin ideologiske bakgrunn, noe som gjør at deres handlinger ikke kan skilles fra ideologien. Drake (1998a) oppfattes som en av de fremste forskerne innenfor dette perspektivet. Han fremsetter at ideologi er særdeles viktig for valg av mål (1998a, s. 29). Ideologi setter grensene for hvilke mål terrorister velger og derfor vil ulike ideologier føre til ulike mål (Drake, 1998a, s. 16). Drake fremsetter dermed at dersom man ikke tar hensyn til ideologi vil målutvelgelsesprosessen virke «mindless» og «indiscriminate» (1998b, s. 78).

Dette er basert på at terroristenes ideologi definerer hvordan grupper eller individer ser verden rundt dem og ideologi danner grunnlaget for beslutninger når det kommer til valg av mål (Drake, 1998a, s. 23). Dette begrunnes med at ideologi gir parametere for hva som anses som akseptabel atferd og hvem som er gruppens «fiender», altså *legitime* mål (Drake, 1998a, s. 175). Legitimitet i dette perspektivet er ikke knyttet lovfestede oppfatninger om straffeskyld og uskyld, men heller legitimitet etter gruppens overbevisning. Denne oppfatningen av legitimitet samsvarer som oftest ikke med hva som ses på som legitim eller akseptabel atferd av deres «fiender» eller samfunnet generelt (Drake, 1998a, s. 23;175). Det vil si, ideologi danner det mentale og moralske rammeverket som terroristene opererer innenfor, og forsyner terroristene med en type verdssystem som kan benyttes for å ta beslutninger eller rettferdiggjøre dem i ettertid (Drake, 1998a, s. 175). Drake bekrefter denne teorien gjennom en rekke casestudier av terrorangrep (1998a).

Det finnes en rekke empiriske studier som støtter opp mot dette, nemlig at ideologi er avgjørende for målutvelgelse (eg. Wright, 2013; Ahmad, 2018). Austin L. Wright (2013) brukte data fra terrorangrep i Vest-Europa fra 1965 til 2005 for å gjennomføre en statistisk analyse av ideologi og målutvelgelse. I studien kategoriserer han terrorangrep etter en rekke ulike ideologier; nasjonalistisk/separatistisk, sekterisk, venstreekstrem og høyreekstrem. Han argumenterer for at selv om disse gruppene er bundet sammen gjennom deres bruk av vold, så

er de motivert av fundamentalt ulike ideologier (2013, s. 1;5). Gjennom sin analyse bekrefter Wright hypotesen til Drake (1998a); «Confirming the theoretical model, my empirical analysis demonstrates that ideological motivations are the most consistent predictor of target selection» (2013, s. 3). I studien tydeliggjøres dette gjennom at grupper med ulike ideologier velger ulike mål. Mens nasjonalistiske grupper velger militære mål og politiinstitusjoner, velger venstreekstreme grupper å angripe statlige sikkerhetsstyrker og politiske motstandere. Høyreekstreme og sekteriske grupper velger på sin side å angripe sivile mål og grupper som de oppfatter som sine konkurrenter eller fiender (Wright, 2013, s. 3). Det er imidlertid viktig å fremsette at Wright mener at strategiske begrensninger også har en innvirkning på målutvelgelsen, men han presiserer at ideologi er den viktigste og mest konsekvente faktoren; «stated plainly, the empirical analysis demonstrates that ideological motivations are the most *consistent* predictor of target selection, even when other relevant strategic considerations are present» (2013, s. 28).

Videre, har Hemmingby og Bjørgo i sin bok *The Dynamics of a Terrorist Targeting Process* (2016) kartlagt målutvelgelsesprosessen til Anders Behring Breivik (ABB) og sammenhengen mellom ideologien hans og valg av mål. Ifølge Hemmingby og Bjørgo (2016, s. 31-32) hadde ABB en personalisert og skreddersydd ideologi, men som i stor grad var karakterisert av ideer og holdninger som kjennetegner høyreekstrem ideologi; blant annet fremmedfrykt preget av en rasistisk tankegang og konspiratoriske ideer. Denne ideologien resulterte i et fiendebilde med dobbelt fokus, en ekstern og intern fiende. Den eksterne fienden var muslimer, og spesielt innvandrere og flyktninger (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 31). ABB uttrykket det slik; «muslims are everywhere and at all times first and foremost will be jihadists, whose goal it is to conquer and subdue Christian Europeans» (Berwick², 2011, s. 524-27 sitert i Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 31). Den interne fienden var myndighetene, politikere, venstresiden og kultureliten, det ABB kalte kulturmarxister. Grunnen til at disse gruppene ble sett på som fiender henger sammen et konspiratorisk verdenssyn om at de eksterne fiendene, i dette tilfellet muslimer, får hjelp av den interne fienden for å få kontroll over samfunnet (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 31-32). I sitt kompendium fremsetter ABB at de europeiske myndighetene har bedratt den europeiske befolkningen ved å implementere multikulturalisme, som til slutt ville resultere i Eurabia (Berwick, 2011, s. 47 sitert i Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 32).

² Andrew Berwick er pseudonymet ABB brukte i sitt kompendium.

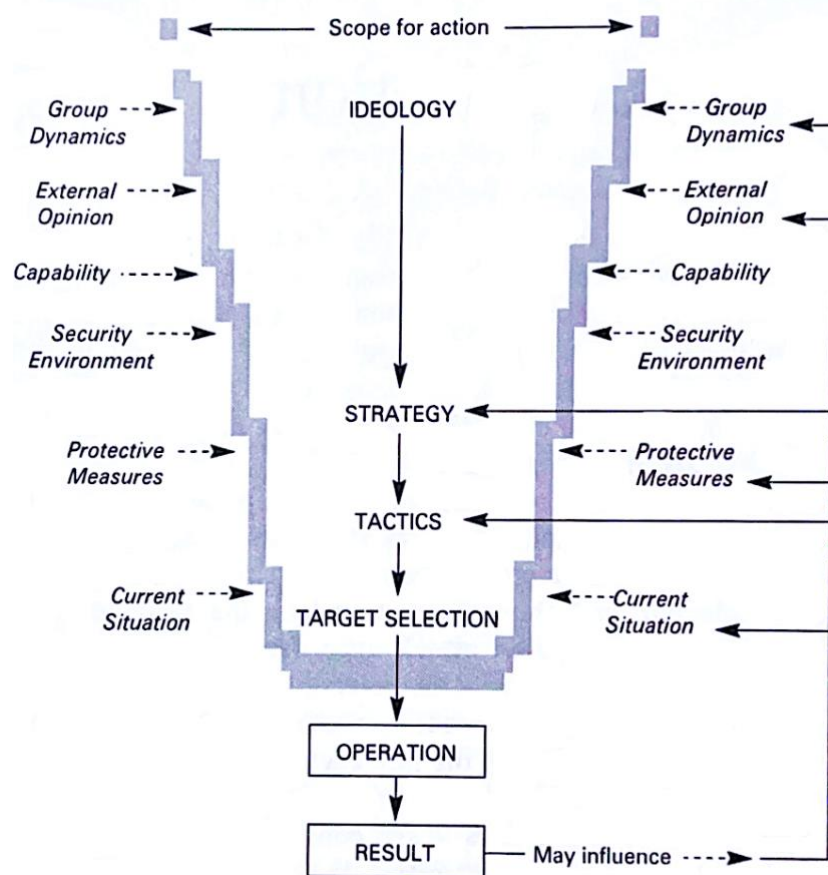
I sitt kompendium presenterer ABB sitt fiendebilde ved å kategorisere potensielle målgrupper. De ulike målgruppene kategoriseres etter bokstavkategorier, A, B, C og D, noe som indikerer målenes verdi. Kategori A består av politiske ledere, kulturelle ledere og lignende, og kategori B består av kulturelle marxister og individer i media av multikulturell bakgrunn. Både de i kategoriene A og B er personer som ifølge ABB kvalifiserer til dødsstraff. Kategori C og D ble også sett på som fiender, men bestod av lite innflytelsesrike personer og var dermed mindre viktige (Hemmingby & Bjørge, 2016, s. 34). Denne kategoriseringen viser at ideologien til ABB har hatt innflytelse på hvem som anses som fiendene, dermed også hvem som anses som potensielle mål. Det blir tydelig når han valgte å angripe regjeringsskvartalet og arbeiderpartiet, som han anså som «forrædere», A og B mål. Likevel, er det uforenlig med ABB sin kategorisering av mål, og derfor også ideologi, at han valgte å utføre et angrep på Utøya, da det var kategorisert som et C-mål (Hemmingby & Bjørge, 2016, s. 34).

Selv om ideologi har stor forklaringskraft når det kommer til valg av mål er det likevel interessant at grupper og individer med samme ideologi velger ulike mål, eller at grupper med ulike ideologier velger samme mål, eksempelvis OL som mål for terror for en rekke ulike grupper (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 154; Silke, 2010, s. 50). Det er derfor flere som fremsetter at det er *strategi*, og ikke ideologi, som er den avgjørende faktoren når det kommer til valg av mål (Pape 2003; Crenshaw, 1981). Strategi er den planen en terrorist streber etter å iverksette og benytte sine ressurser til for å fremme politiske mål (Drake, 1998a, s. 35). Abrahms (2008, s. 78) presenterer at innenfor denne teoretiske retningen ses terrorister på som «utility maximizers» og velger mål basert på «expected political gains minus the expected costs outweigh the net expected benefits of alternative forms of protest». Terrorister velger mål basert på nytteverdien til angrepet, og faktorer slik som kostnader og ressurser (Abrahms, 2008, s. 78). I dette perspektivet betraktes terrorisme som en form kommunikasjon, der strategien for hvilke mål som angripes uttrykker viktig informasjon om terroristenes mål og verdensbilde. Ved å angripe spesifikke mål, spesielt mål som anses som profilerte eller symbolske, fremmer terroristene sine mål og sikrer at de ikke blir oversett eller ignorert (Silke, 2010, s. 156). Ifølge Abrahms og Mroszczyk (2022, s. 157) presenterer den strategiske retningen, i likhet med den ideologiske, et viktig perspektiv som kan forklare målutvelgelsen til terrorister. Drake (1998a) og Hemmingby (2019) presenterer rammeverk som forener disse teoretiske perspektivene.

5.2.2.3. Drake – et rammeverk av ideologi og strategi

Drake (1998a) sitt rammeverk for målutvelgelse er et av de meste fremtredende når det kommer til å forstå terrorister målutvelgelsesprosess. Drake fremsetter at det er mulig å konstruere enkle modeller for hvordan terrorister velger sine mål, og rammeverket (figur 15) er et forsøk på dette (1998a, s. 175). Rammeverket har en overordnet tilnærming og legger vekt på ideologi, strategi og taktikk som vesentlige faktorer i målutvelgelsesprosessen. Valg av mål kan oppfattes som en prosess der terroristenes handlingsområde innskrenkes av en rekke faktorer (Drake, 1998a, s. 175). Figur 15 presenterer hvordan målutvelgelsesprosessen påvirkes av ideologi, strategi, taktikk og andre faktorer.

Som presentert tidligere, er ideologi svært viktig når det kommer til valg av mål. I Drake (1998a, s. 23) sitt rammeverk definerer det hvordan gruppens medlemmer ser verden. Det er likevel slik at ideologi ikke kan utgjøre det eneste referansepunktet for terrorister i målutvelgelsesprosessen, da beslutningen om å utføre terrorangrep ikke er en konsekvens av gruppens ideologi, men heller et resultat av gruppens strategi (Drake, 1998a, s. 175).

Figur 15. Begrensninger på målutvelgelsesprosessen (Drake, 1998a, s. 176).

Strategi baseres på en vurdering av ønskelige reaksjoner blant terroristenes psykologiske mål for å fremme politiske objektiver (Drake, 1998a, s. 177). Valg av strategi er ofte basert på det verdensbilde som presenteres i gruppens ideologi, da det danner grunnlaget for hvilke politiske mål strategien er rettet mot å fremme. Derfor, former ideologi hvilken strategi gruppen mest sannsynlig vil benytte (Drake, 1998a, s. 36). Valg av strategi opptrer imidlertid ikke i et vakuum, da terrorister må ta hensyn til en rekke faktorer. For det første, er de avhengige av ekstern støtte, da de har en hensikt om å være til fordel for en gruppe mennesker, enten om det er en etnisk gruppe, sosial klasse eller lignende. Det er svært få terrorister som ønsker å fremmedgjøre denne gruppen mennesker, blant annet fordi de forsyner dem med nye rekrutter og ressurser (Drake, 1998a, s. 36). For å ikke miste denne støtten må terroristene sørge for at handlingene deres ikke er upopulære blant deres støttespillere. Dersom de har som mål å innhente flere støttespillere eller sympatisører må de tilpasse handlingene sine ytterligere (Drake, 1998a, s. 36).

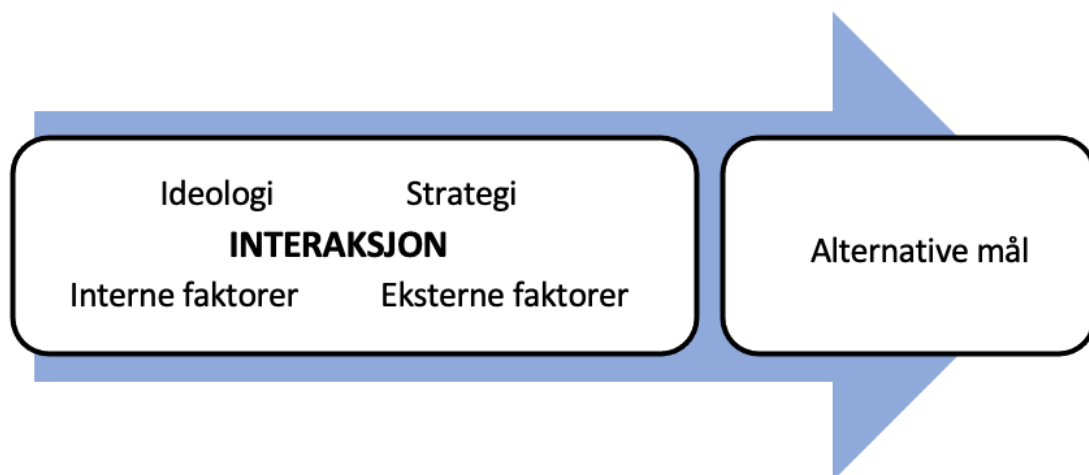
Et godt eksempel på dette er ABB sitt valg om å ikke angripe muslimer og innvandrere direkte, men heller angripe Arbeiderpartiet og de 'kulturelle marxistene' (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 38). Dette valget var basert på reaksjonene på drapet på Benjamin Hermansen i 2001, en 15 år gammel gutt som ble drept av tre nynazister fra gruppen Boot Boys i Oslo. Drapet skapte store reaksjoner i Norge, og ABB mente derfor at et angrep på muslimer og innvandrere ville medføre de samme reaksjonene og dermed virke mot sin hensikt; «it was ... a rational assessment from a strategic point of view when Breivik acknowledged that the goals for the operation was best achieved by attacking those traitors responsible for the situation and the accomplices» (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 38). Han valgte derfor å angripe den interne fienden, da det ville fremme hans mål på best mulig måte (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 38).

Videre, er strategi betinget av terroristenes kapasiteter, deres evne til å utføre angrep. Det vil si at selv om terroristene har en rekke mål de ønsker å oppnå, er det begrensninger knyttet til en rekke faktorer (Drake, 1998a, s. 73;178). For det først er det begrensinger knyttet til materielle ressurser, som kan være våpnene terroristene besitter. I tillegg til dette vil kapasitet også være knyttet til ledernes evne til å motivere og planlegge operasjoner (Drake, 1998a, s. 97). Kapabilitet vil variere fra gruppe til gruppe. Mens noen grupper kan angripe harde mål, er det også grupper som kun har ressurser til å angripe myke mål (Drake, 1998a, s. 73). Til slutt, er også det Drake omtaler som «the security environment» av betydning for strategi. Dette beskrives som «The matrix of laws and institutions which, ideally, protect the state and the

public from crime and order» (1998a, s. 120). Tilstedeværelsen av sikringstiltak begrenser ikke bare terroristenes handlinger, men medfører også at kapasiteten reduseres ytterligere da det kan føre til tap av personell og ressurser. Disse begrensningene fortsetter også på det *taktiske* nivået. Taktikk refererer til terroristoperasjonenes metoder og objektiver (Drake, 1998a, s. 54; 178). Dette kan være valg av mål, innsamling av informasjon, planlegging av angrep eller gjennomføring av angrep. Gjennomføringen av disse stegene kan bety forskjellen på et vellykket angrep og et mislykket et (Drake, 1998a, s. 75).

5.2.2.4. Hemmingby – et interaktivt rammeverk

Hemmingby (2019) sitt rammeverk har en tilnærming som er lik Drake's (1998a) rammeverk. Likevel, skiller den seg fra Drake sitt rammeverk da det er *interaktivt* og fokuserer på dynamikk og et ikke-lineært hendelsesforløp (Hemmingby 2019, s. 40). Ifølge Hemmingby (2019, s. 40) starter målutvelgelsesprosessen når en aktør beslutter å gjennomføre et terrorangrep og avslutter med et angrep, eller et forsøk, mot de valgte målene. Derfor er beslutningen om å gjennomføre et angrep og selve angrepet avhengige variabler i målutvelgelsesprosessen. I rommet mellom starten og slutten på prosessen er det en rekke uavhengige variabler som påvirker valg av mål; ideologi, strategi og interne og eksterne faktorer. Disse variablene samhandler og danner det interaktive rammeverket (Hemmingby, 2019, s. 40). Figur. 16 illustrerer dette rammeverket.

Figur 16. Et interaktivt rammeverk for målutvelgelse (Hemmingby, 2019, s. 40).

Akkurat som Drake, legger Hemmingby vekt på ideologi og strategi som viktige faktorer i målutvelgelsesprosessen. I dette rammeverket danner ideologi og strategi hovedrammen terroristene opererer innenfor (Hemmingby, 2019, s. 41). Ifølge Hemmingby forsyner ideologien oss med tro og moralske refleksjoner som utgjør grunnlaget for aktørenes rasjonalitet. Dermed,

gir ideologi oss kunnskap om aktørenes verdensbilde, trusselbilde, «fiender», legitimering av vold og objektiver (Hemmingby, 2019, s. 41). Strategi er i denne konteksten langsiktige planer for hvordan en oppnår langsiktige mål, og gjennom strategiske beslutninger kan terrorister oppfylle flere objektiver; overholdelse, reklame, støtte, provokasjon, sosialt sammenbrudd og trusseleliminering (Hemmingby, 2019, s. 41).

På et taktisk nivå påvirkes terroristenes handlingsramme av interne og eksterne faktorer. Interne faktorer er de karakteristikkene og kapasitetene som terroristen besitter, faktorer som aktørene selv kontrollerer. Eksempler på interne faktorer kan være arbeidskraft og bemanning, operativ erfaring og ekspertise, tilgjengelige våpen eller aktørenes evne til å samle inn informasjon (Hemmingby, 2019, s. 42). Et viktig aspekt når en vurderer interne faktorer er de personlige og psykologiske dimensjonene. Dette er aspekter som i mange tilfeller kan være vanskelige å vurdere, men som kan være svært viktig både på et individuelt nivå og på et gruppenivå. Dette er faktorer som kan påvirke både brutaliteten i angrepet og dynamikken i gruppesammensetninger (Hemmingby, 2019, s. 43). Eksterne faktorer er alle de variablene som terroristene ikke kontrollerer selv, men som må tas i betraktning i den operasjonelle planleggingen. Disse faktorene vil alltid være en del av planleggingen og som oftest vil det fungere som begrensinger. Eksterne faktorer kan være sikringstiltak som er implementeres for å oppdage terrorister før de kan utføre angrep. Dette kan være i form av grensekontroll, effektiv etterretning, overvåking og prosedyrer for samordning, både nasjonalt og internasjonalt (Hemmingby, 2019, s. 44). For eksempel, presenterer ABB under rettsaken at han ikke hadde mulighet til å angripe de mest attraktive målene på grunn av slike sikringstiltak, og han måtte dermed velge mål som han anså som mindre attraktive og som han ikke hadde prioritert i startfasen (Hemmingby & Bjørge, 2016, s. 34).

5.2.2.5. *Target hardening og red-teaming*

Målutvelgelsesprosessen påvirkes av mange faktorer og spørsmålet er om en kan bruke denne kunnskapen i arbeidet med terrorsikring. I litteraturen presenteres det en rekke metoder. På et overordnet nivå kan arbeidet med terrorsikringen effektiviseres, fordi det øker muligheten for å forutse, forebygge og avverge terrorangrep; «If law enforcement, intelligence, and other security agencies grasp how terrorist groups formally make targeting decisions, they can identify potential targets of interest, enhance security measures around those targets, and ultimately reduce future attacks» (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 151). Teorier og kunnskap om målutvelgelse gir altså verdifull informasjon som kan forebygge og avverge terrorangrep.

Andrew Silke (2010, s. 65) presenterer ‘target hardening’ som en metode å bruke informasjonen om målutvelgelse i sikringsarbeidet og fremsetter at det er en av de fremste måtene å sikre mot terrorisme; «Target hardening interventions can have a real and positive impact on preventing terrorist attacks. Research has shown that terrorist attacks against such targets generally show a significant and long-term decrease in the aftermath of improved security» (Silke, 2010, s. 68). Det å herde mål kan redusere fordelene ved å benytte terror som metode og øke kostnadene knyttet til et angrep (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 161). Som presentert tidligere, påvirkes terroristers valg av mål av kapasiteter og hvorvidt det er et attraktivt mål (Drake, 1998a; Hemmingby, 2019). Abrahms og Mroszczyk (2022, s. 161) fremsetter at det er mulig å gjøre mål mindre attraktive ved å herde potensielle mål. Harde mål kan øke kostnadene knyttet til et angrep med tanke på at det krever et større omfang ressurser, for eksempel i form av finansiering, og sannsynligheten for at angrepet blir mislykket øker. Som en effekt av dette kan strategien også endres. Som nevnt tidligere, streber terrorister etter politisk innflytelse og etter å skape media fokus. Å herde attraktive mål kan sende et signal om samfunnsmessig resiliens og dermed også at fordelene ved å utføre et terrorangrep er lave (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 161).

Bjørger (2011, s. 47) presenterer også dette som en strategi, nemlig beskyttelse av sårbare mål. Det å identifisere attraktive mål og redusere sårbarheten kan være en viktig strategi for å forebygge mot terror. Bjørger (2011, s. 47) presenterer at det kan;

[...] endre terroristenes rasjonelle kalkyler om kostnader og utbytte ved å gjennomføre spesifikke aksjoner, slik at de avstår fra handlingen. De kan dels virke gjennom å sette større krav til kapasiteten, slik at den relative evnen til å gjennomføre spesifikke aksjoner reduseres. Samtidig kan motivasjonene for å angripe disse bestemte målene reduseres.

Fordelen ved å benytte denne metoden er at tiltakene har en umiddelbar og målbar effekt, og dermed kan en måle effektiviteten av tiltakene så fort de er iverksatt (Bjørger, 2011, s. 49).

Det er likevel viktig å ta hensyn til at det ikke påvirker terroristenes motivasjon til å gjennomføre terrorangrep mot *andre* mål. Dette er den største kritikken knyttet til ‘target hardening’, nemlig at det har en type *forskyvningseffekt*. Ved å sikre noen typer mål vil

terroristene rette sine angrep mot de myke målene, det minsker ikke deres forøvelse til å utføre angrep generelt (Bjørge, 2011, s. 49; Silke, 2010, s. 69). Når en gjør det vanskeligere for terrorister å angripe en type mål, så øker sannsynligheten for at de angriper andre mål. Denne formen for forskyvning har vært tydelig i arbeidet med terrorsikring, eksempelvis i styrkingen av flysikkerheten på 1970-tallet. Metalldetektorer ble innført på de fleste flyplasser, og resultatet var en klar og vedvarende reduksjon i flykapringer. Likevel, viste statistikken at det var en massiv økning i andre typer angrep, som for eksempel kidnapping og attentat. Det å herde sårbare mål har en positiv effekt på angrep på spesifikke mål, men det kan medføre i en økning av angrep på myke mål (Silke, 2010, s. 64-65).

En annen metode som presenteres i litteraturen er *red-teaming*, det Paul Martin (2019, s. 31) omtaler som å «thinking like an attacker». Red-teaming handler om å sette seg i rollen til en terrorist for å prøve å forstå hvordan et angrep planlegges, hvilke sårbarheter som kan utnyttes og hvilke mål som er attraktive (Romyn & Kebell, 2018, s. 589). Denne metoden er basert på et argument om at «judgments about risk and security require an understanding of the current and likely future intentions and capabilities of threat actors» (Martin, 2019, s. 35). Red-teaming gjøres ved å sette en «friendly actor» i rollen til en «enemy», for å deretter gjøre vurderinger om hva en terrorist kan angripe og hvordan et angrep kan se ut (Romyn & Kebell, 2018, s. 589). For at denne fremgangsmåten skal være vellykket må de som spiller rollen som terrorister ha en forståelse av trusselen. En forståelse som er basert historiske data og klare bevis på trusselaktørens kapasitet og begrensinger når det kommer til å utføre et angrep (Martin, 2019, s. 35). I sammenheng med målutvelgelse vil det si data og kunnskap om terroristers tidligere mål og målutvelgelsesprosess.

David J. Romyn og Mark R. Kebell (2014) gjennomførte en studie hvor red-team metoden ble benyttet. Deltakerne i studien utpekte de målene de oppfattet som mest attraktive fra perspektivet til en terrorist. Resultatet var at deltakerne i rollen som terrorister mente at travle steder med folkemengder og kollektiv transport var mer attraktive mål enn infrastruktur, militær baser og religiøse steder (Romyn & Kebell, 2014, s. 493). Romyn og Kebell presenterer at resultatene var konsekvente blant deltakerne i studien, dermed kunne denne metoden medføre verdifull informasjon i terrorsikringsarbeidet;

The red-team approach can be applied to counter-terrorism efforts for identifying when to intervene, where attacks are likely to occur and to gain insight into how terrorists

may think. This in turn can aid the effectiveness with which resources are deployed [...] the method used in this research can be used by law enforcement to generate their own assessment of target vulnerability relevant to their location and threat (2014, s. 295).

Metoden kan dermed benyttes til å identifisere når og hvor angrep kan inntreffe, og gi innsikt i tankeprosessen bak et angrep. Dette vil være spesielt relevant for de myndighetene som har ansvaret for terrorsikringen.

5.3. Funn fra intervju

I dette delkapittelet presenteres data som er samlet inn gjennom intervju med informanter. Som presentert i metodekapitlet ble resultatene fra intervjuene kategorisert etter ulike kategorier; sikring, målutvelgelse, målutvelgelse og terrorsikring, usikkerhet og trusselforståelse. Jeg benytter de samme kategoriene her.

5.3.1. Sikring

Terrorsikring er en komplisert og omfattende aktivitet som krever store ressurser. Derfor er det viktig å ta riktige avgjørelser når det kommer til hva man skal sikre mot. Spørsmålet blir derfor hvordan man bestemmer hva som skal sikres? Ifølge informantene er informasjonen fra trusselvurderinger et viktig grunnlag når en skal bestemme hva som skal sikres, informant 3 presenterer det slik; «Vi bruker alt vi har av tilgjengelige etterretningsprodukter i form av trusselvurderinger fra PST og lignende. Også må vi oversette dette til et enkelt objekt, for eksempel Stortinget eller regjeringskvartalet». Ifølge informant 6, Jacob Aasland Ravndal, er risiko, forstått som trussel, verdi og sårbarhet, den styrende faktoren i slike trusselvurderinger. Det vil si at en vurderer disse faktorene før en bestemmer om man skal sikre. Dette fremsetter også av de andre informantene, hvor informant 1 presenterer det slik;

Arbeidet med sikring er summen av dette, nemlig trusselen, risikoene og verdiene. Trusselen og sårbarhetene må være tilstede slik at de kan aktualiseres for verdiene. Så det er en vurdering basert på disse faktorene.

Det vil si at en vurderer trussel, verdi og sårbarhet, for å deretter velge hva som skal sikres.

5.3.2. Målutvelgelse

Litteraturen presenterer målutvelgelse som en prosess som påvirkes av mange faktorer (Drake, 1998a; Hemmingby, 2019). Dette blir også tydelig i intervjuene med informantene. Informantene presenterer dette som en prosess som er dynamisk og varierende, og som påvirkes av en rekke ulike faktorer. Ravndal presenterer det slik; «Det som i hvert fall helt sikkert er at det er veldig sammensatt. Det er stor variasjon fra case til case og det er ikke kun en faktor som bestemmer her, det er et samspill mellom mange forskjellige faktorer». På grunn av dette mener informant 5 at den typiske målutvelgelsen i dag, ikke nødvendigvis vil være den samme om noen år.

Informantene trekker imidlertid frem noen viktige faktorer. For det første trekkes ideologi frem som en viktig faktor. Ifølge informant 5 er ideologien avgjørende for hva de kjemper for, og *hvem* de vil kjempe mot. Informant 3 trekker frem det samme og fremsetter at ideologien definerer det fiendebildet som høyreekstremistene velger sine mål fra. Det må være innenfor fiendebildet til den høyreekstreme ideologien. Ravndal presenterer at dette er tydelig i dataen, da den store andelen angrep er rettet mot ulike etniske minoriteter eller noe som symboliserer en etnisk minoritet. Dette er ifølge Ravndal den mest utsatte målgruppen, noe som reflekterer det fiendebildet i ideologien. Informant 4 trekker frem flyktningkrisen som et eksempel;

Vi ser jo at flyktningkrisen i 2015 medførte en økning i høyreekstrem aktivitet. Nå får vi jo inn en ny flyktningkrise, som antageligvis blir enda større. Men her tenker jeg at vi ikke får den samme effekten, siden de kanskje har en lignende religion som oss osv. At det ikke egger opp til høyreekstrem aktivitet, fordi det ikke strider med deres ideologiske verdisyn og meninger.

Intervjuene gir uttrykket av at det typiske fiendebildet i den høyreekstreme ideologien består av etniske minoriteter og fremmede kulturer og religioner. I tillegg disse målgruppene, trekker flere av informantene også frem politikere, myndighetspersoner og personer som har et annet verdisyn enn de selv har. Dette vil som oftest være personer på venstresiden av politikken. Fiendebildet kan imidlertid ifølge informant 3 rette seg inn mot en spesifikk målgruppe basert på det som fanger oppmerksomheten, som oftest store endringer i samfunnet. Det som preger samtale, chattekanalene og offentligheten generelt. Dette fremsettes også av informant 4, som presenterer flyktningkrisen i 2015 som et eksempel på dette.

Alle informantene nevner også symbolverdi som en viktig faktor for målutvelgelse. Symbolverdien til et mål gjør det mer attraktivt for terroristene, og ifølge informant 3 blir dette tydelig når en ser på terrorhendelsene som har funnet sted;

Du kan for eksempel si at ABB sitt angrep på regjeringskvartalet er et typisk sånn symbolmål, men også utøya er et symbol på demokratiet osv. Det skaper jo en enorm effekt hos befolkningen, som også er mål.

Informanten fortsetter med å si at terrorisme som metode handler om å skape frykt, og ved å angripe symbolske mål så skaper man frykt på en effektiv måte; «Måten å skape frykt på mest effektivt er jo å få nasjonale og internasjonale medier til å dekke saken så mye som mulig. Jo mer symboltungt det er jo større sjanse er det for at du skaper den frykten». Denne frykten er et virkemiddel for å nå et større mål og spre informasjon om dette til publikum, som også er en målgruppe.

Til slutt presenteres kapasitet og sikringstiltak som avgjørende faktorer for målutvelgelse. Informant 5 fremsetter at målutvelgelsen begrenses av terroristenes kapasiteter, slik som geografi, økonomi og ressurser osv.; «Hvis du har mer begrensede ressurser tilgjengelig så vil også målutvelgelsesprosessen begrenses. At du ikke nødvendigvis tar ut, eller angriper det aller beste målet». Dette begrenses videre av sikringstiltak, informant 3 fremsetter det slik;

Det kan være stor sikkerhet rundt objektet og at du ser at du ikke kan kjøre bilen og meie ned folk fordi det er sperringer, eller at det står vakter utenfor synagogen. Alt det som gjør at terroristen tror at han ikke kan lykkes med angrepet påvirker målutvelgelsen.

Det vil si at sikringstiltakene ikke nødvendigvis gjør mål mindre attraktive, men mindre tilgjengelige og dermed begrenses målutvelgelsesprosessen. Dette vil ikke bare være fysiske sikringstiltak, men også etterretning ifølge informant 5;

Etterretning institusjonenes kontraterroraktivitet i forhold til overvåkning osv. vil ha en betydning for hva slags type forberedelser de kan gjøre, som igjen vil ha betydning for målutvelgelsen. Føler de frykt for at de er overvåket av etterretningstjenestene, vil de jo ha mye kortere tid til planlegging osv.

Det vil si at etterretningen organisasjoner, som for eksempel PST, driver med, også vil begrense målutvelgelsen.

5.3.3. Målutvelgelse og terrorsikring

Når det kommer til hvordan man kan bruke informasjonen om målutvelgelse i arbeidet med terrorsikring presenterer flere mulige fremgangsmåter. Informant 3 presenterer at man kan bruke informasjonen om målutvelgelse i den begynnende fasen, til å vurdere sannsynlighet og om trusselen i det hele tatt er reell. Informasjonen brukes for å vurdere om det er en aktuell trussel mot det målet som skal sikres; «Hvis vi ender opp med at trusselen er reell og at det er sannsynlig basert på faktorer som målutvelgelse, så kan vi bestemme at vi må sikre mot terror». Under intervjuene presenterte alle informantene at man kan bruke informasjonen til å sikre attraktive mål, det som i litteraturen omtales om *target hardening*. Kunnskap om målutvelgelsesprosessen vil bidra til å sikre de mest utsatte og attraktive målene. Informant 4 presenterer det slik;

Ja, vi bruker det jo når vi velger hvor vi skal sikre. Så da bruker vi den kunnskapen selvfølgelig. Den siste analysen som ble gjort er jo av rådhuset, og her tenker man jo på terror mot myndighetspersoner. Det var veldig lite sikret før, men vi har fått et mye større fokus på den trusselen mot dem, fordi det har vært et attraktivt mål for terrorister og derfor ville vi se på hvordan vi kunne gjøre det mindre attraktivt. Så det er absolutt en måte man kan bruke det.

Tre av informantene, informant 1, 2 og 4, nevnte 17. Mai som et eksempel på hvordan slik informasjon blir brukt i praksis for å sikre mot terror. Ifølge informant 2 var dette en tydelig bruk av dette virkemiddelet, nettopp hvem som er de mest risikoutsatte målene og hvorfor folkeansamlinger på 17. Mai måtte sikres. Dette ble tydeliggjort av PST i beskjeden de ga til lokalt politi og kommunene generelt. Informant 1 presenterer at innsikt i målutvelgelsen medførte at man i det hele tatt begynte å innføre sikringstiltak på 17. Mai, da det ble tydelig at symbolske mål var viktig.

Inntrykket er at det er viktig informasjon i form av at sikring er en dyr prosess som krever store ressurser. Derfor må en vurdere hvilke mål som det er størst sannsynlighet for at høyreekstreme terrorister angriper. Informasjon om høyreekstremisters målutvelgelsesprosess og hvilke mål

som angripes, kan brukes til å lokalisere de mest attraktive målene for å så iverksette relevante sikringstiltak. Informant 3 fremsetter de slik;

All den informasjonen vi har tilgjengelig påvirker sannsynligheten, men også hvordan vi velger å utføre sikringen da. Vi bruker jo dette for at vi skal kunne treffe så godt som mulig. Men også for at vi ikke skal bruke for mye penger eller innføre for mye sikkerhet. Det er alltid en kostnad med sikkerhet både pengemessig og andre kostnader.

På denne måten kan en bruke informasjonen til å ta kostnadseffektive beslutninger, men også å sikre effektiv og formålstjenlig bruk av ressurser, slik at en unngår implementering av irrelevante sikringstiltak.

Informantene er nokså positive til at man kan bruke målutvelgelsesprosessen til en spesifikk terrorist eller en terrorhendelse når en skal sikre mot terror. Det fremstår som om dette er noe de har et svært bevisst forhold til og at en tar hensyn til tidligere målgrupper i arbeidet med terrorsikring. Det er derfor relevant å se på historiske hendelser, som for eksempel 22. Juli og andre terrorhendelser i europeiske land. Det som kommer frem, er at informasjonen om hvordan høyreekstremister tidligere har valgt sine mål ikke er noe man *kan* bruke, men *må* bruke. Ravndal presenterer det slik;

Jeg tenker at man har ikke så mye annet valg når man skal sikre objekter enn å ta utgangspunkt til dels i hva tidligere terrorist har gjort, og til dels hva som tilsynelatende er de mest utsatte målene til enhver tid. Basert på, ikke bare på tidligere angrep, men også det liksom folk i disse miljøene er opptatt av her og nå. Så man har ikke noe annet valg.

Han fremsetter at når man skal vurdere risiko for terrorangrep så må du tenke på trusselen, sårbarheten og verdiene. Mens verdier og sårbarhet er uavhengig av tidligere hendelser, er trusselen knyttet til tidligere hendelser. Ifølge Ravndal har hvor terrorister har angrepet tidligere, ikke noe å si for hvilke steder som er sårbare eller hvilke steder som betyr noe for oss som samfunn i dag. Det vil si at to av tre elementer i risikovurderingen er uavhengig av tidligere angrep. Det tredje elementet, trusselen, er imidlertid svært tett knyttet til tidligere hendelser; «da har vi ikke noe annet valg enn å se på tidligere praksis og hva som utgjør attraktive mål».

Informantene presiserer likevel at det er viktig å ta hensyn til konteksten når en først benytter målutvelgelse fra tidligere hendelser. Selv om det er likheter i hendelser og det er tydelig hva som har vært «mindsettet» for målutvelgelsen, så må man forholde seg til de kontekstuelle forholdene. Informant 3 presenterer det slik;

Du skal være litt forsiktig med å bruke målutvelgelse fra konkrete hendelser fra historien som ditt eneste underlag. Det var litt det som skjedde etter 22. juli også, at alle tenkte at det var akkurat det angrepet som kom til å skje neste gang også. Litt sånn at vi forbereder oss på den forrige krisen. Så du kan absolutt bruke det som en av faktorene inn i prosessen, men det bør ikke være den eneste måten du tenker på da. Det er ikke sikkert at neste terrorist tenker på samme måte som ABB. Mennesker er forskjellige, konteksten er forskjellig

Derfor vil det være viktig å bruke eksempler som er aktuelle i norsk kontekst, gjerne eksempler fra Skandinavia eller Europa, og ta stilling til om det kan overføres til denne konteksten. Man skal ikke ta hendelser fullstendig ut av kontekst og ta det for gitt at det er slik i ens egen kontekst. Ifølge informant 3 er det likevel en utfordring knyttet til dette; «det er sånn med terror at det ofte ikke er så mange aktuelle scenarioer fra før av, men man må prøve finne hendelser som kan overføres samtidig som man alltid passer på kontekst. Terror i Irak er ikke nødvendigvis aktuelt i Norge». Likevel, kan det være viktig informasjon. Ifølge informant 5 er «copycat-effekten» en faktor i hvorfor noen mål angripes. Derfor kommer noen mål som har blitt angrepet tidligere til å være mål i fremtiden også. Regjeringskvartalet vil for eksempel fortsette å være et mål, nettopp fordi det har blitt angrepet tidligere.

Selv om målutvelgelsesprosessen kan benyttes for å sikre attraktive mål, har det en viktig konsekvens, nemlig risikoforsyning. Forsyningseffekten er som nevnt tidligere at når en sikrer attraktive mål så er det større sannsynlighet for at de myke målene angripes (Bjørge, 2011; Silke, 2010). Informant 5 fremsetter at dette spesielt er tilfellet med offentlige byrom. Dersom man velger å sikre et byrom, flyttes risikoen til et byrom som ikke er sikret. Derfor endrer mål og målutvelgelsen seg kontinuerlig; «Det hjelper å sikre Karl Johan, men så står Storgata i Oslo helt åpent». Ravndal fremsetter det samme, og mener at sikring ikke medfører at terrortrusselen forsvinner og at terroristene gir opp, men heller at de mindre attraktive målene blir angrepet i stedet;

Det er dårlige nyheter for de myke målene, som ender opp med å bli angrepet. Vi så jo at i terrorangrepet i Halla, så forsøkte han først å angripe en synagoge, men når han ikke klarte ikke klarte gå å inn der så fant han jo nærmeste og beste kiosken med en etnisk minoritet.

Likevel, fortsetter Ravndal med å si at det å hindre terrorister å angripe de mest attraktive målene, om en ikke får hindret angrep generelt, så forhindrer man et vellykket angrep fra terroristens ståsted; «Terrorisme handler i stor grad om kommunikasjon, og derfor er noen mål spesielt symbolske mer attraktive enn andre. Sånn sett kan terrorisme som metode bli mindre attraktivt». Derfor, kan det ha en type forebyggende effekt.

Informant 3 presenter også at informasjonen om målutvelgelsesprosessen kan brukes for å se ting i terroristenes perspektiv før en implementerer sikringstiltak. Informanten beskriver denne prosessen som å forsøke å sette seg inn i hvem en terrorist ville angrepet og hvilke ressurser terroristen har tilgjengelig;

Man må prøve å sette seg inn i hodet på terroristen, og tenke at hvis du er en terrorist med høyreekstrem ideologi som er ute etter å lage så mye faenskap som mulig, og få oppmerksomhet om din sak så hvem og hva er det mest aktuelt å angripe da? Da er det jo gjerne mål som har stor symbolverdi, som symboliserer noe innenfor fiendebildet.

Informanten fremsetter at det i bunn og grunn handler om å sette seg inn i hodet til terroristen, for å deretter tenke målutvelgelse og stille spørsmål som f.eks.; hvem ville jeg angrepet? hvordan ville jeg gjort det? Ville jeg angrepet det målet dersom det hadde blitt sikret? Her tar man utgangspunkt i tidligere angrep, PST sine trusselvurderinger, fiendebildet og aktuell målutvelgelse. Dette kan sammenlignes med det som omtales som red-teaming i litteraturen.

5.3.4. Trusselforståelse

Som presentert i bakgrunnskapittelet, har den enkelte virksomhet ansvaret for sikring mot terror (PST, 2015, s. 11). Det vil si at det er de private aktørene som har ansvaret for å sikre sine egne verdier mot terrorisme, og dermed bruke informasjonen om høyreekstremisters målutvelgelse. Det kan imidlertid oppstå en utfordring. Ifølge flertallet av informantene er trusselforståelsen blant aktørene i sivilsamfunnet svært varierende. Noen aktører vil ha begrenset og manglende kompetanse på dette område, mens andre har flere ressurser og høyere kunnskap knyttet til dette. Likevel, kommer det frem i intervjuene at flertallet av aktørene mangler den kunnskapen

som er nødvendig for å drive med effektiv terrorsikring, og informant 3 mener at «det varierer i stor grad, men for det meste opplever jeg at de ikke har den fullstendige kunnskapen som trengs».

Dette presenteres som et stort problem. Informant 3 fremsetter at dette er et sentralt og stort problem for terrorsikringen av to grunner. For det første, kan det resultere i at man forbereder seg på den forrige terrorhendelsen, noe som var tilfellet etter 22. Juli da alle ville sikre seg mot varebiler. Den andre utfordringen er at personer ikke vil sikre seg mot de reelle truslene. Informanten fremsetter at dette er «menneskelig», da det er vanskelig å se for seg trusler som ikke har materialisert seg. Resultatet av disse utfordringene er at man sikrer altfor mye eller altfor lite. Informant 4 presenterer at dette først og fremst vil være en utfordring for aktørene som driver med terrorsikring, men også de sikkerhetsmyndighetene som har oppgaven med å veilede og produsere trusselvurderinger. Når trusselforståelsen i samfunnet er begrenset vil det være et større behov for veiledning, men ressursene er begrenset og det blir vanskelig å veilede alle som har behov for det. Dette fremsetter også Ravndal;

Politiet driver med sikringsrådgivning for enkelte aktører. Men politiet har jo begrenset med ressurser, slik at de har for eksempel ikke ressurser til å gi rådgivning om sikring til alle landets moskeer, eller hvert fall ikke på en måte som følges opp regelmessig som kanskje er nødvendig for dette. Trusselbildet er jo dynamisk og endrer seg hele tiden.

Ifølge Ravndal blir denne utfordringen enda større når målene for terror er myke, sivile mål, som selv har ansvaret for å sikre seg mot terror;

Så her er det jo en kjempeutfordring, og et stort paradoks når det kommer til dette her med høyreekstremisme. Det er et kjempeparadoks, at du har myndigheter som PST som liksom skal forsvare landet mot terrorisme, men så har de strengt tatt ikke ansvar for å veilede sivile samfunnsaktører, som er de som angripes, om sikring.

Dette presenterer en utfordring, noe som var tydelig i politiet og PST sin håndtering av angrepet mot en moské i Bærum i 2019. PST hadde i forkant av angrepet skjerpet trusselvurdering for høyreekstreme angrep. I trusselvurderingen stod det at moskeer og samlingssteder for muslimer var særlig utsatte mål. Denne vurderingen var delt med politiet, politidirektoratet og regjeringens sikkerhetsråd, men det ble imidlertid ikke delt med moskeene.

5.3.5. Usikkerhet

Som nevnt tidligere, er usikkerhetene knyttet til terrorisme store (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234; Busmundrud et al., 2015, s. 43). Dette presenteres også av alle informantene når det kommer til bruk av kunnskap om målutvelgelsesprosessen i arbeidet med terrorsikring. Informant 1 fremsetter at en kun har etterretning og empiri å forholde seg til, men historisk data er ikke alltid like pålitelig eller relevant og etterretningen er sjeldent så god at en kjenner alle aspektene. Informant 5 fremsetter det slik; «fra et praktisk perspektiv så tror jeg den usikkerheten, særlig i et sånt langsiktig perspektiv, blir så stor at den virkelig vanskeliggjør beslutningene». Det som blir tydelig, er at dette er usikkerheter som er vanskelige å håndtere. Fem av informantene presenterer imidlertid at det å beskrive og tydeliggjøre usikkerhetene vil være svært viktig. Informant 3 mener at en må beskrive disse usikkerhetene på en omfattende og grundig måte;

Usikkerheten må bli en egen bolk som vurderes i tillegg. Det blir gjerne at når vi går inn i sannsynlighetsvurderingen etter at vi har gjort en trusselvurdering, så bestemmer vi hvor sannsynlig et scenario er. For eksempel hvis vi ser at trusselen for høyreekstrem terror er tilstede, så beskriver vi først sannsynligheten. I tillegg til sannsynligheten tenker vi deretter på usikkerhet. At vi skriver hvor stor usikkerhet det er. Det viktigste for vår del er å være tydelig på hvor stor usikkerheten er.

Ravndal presenterer også dette, og mener at man må tydelig kommunisere at sannsynlighetene er estimater med varierende grad av sikkerhet, for eksempel i offentlige trusselvurderinger. Ravndal, som vurderte PST og politiets håndtering av angrepet på en moské i Bærum i 2019, presenterte at dette var noe som spesielt ble tydelig i kjølevannet etter angrepet. Før angrepet hadde PST vurdert sannsynlighet for et angrep som mulig, dette tilsvarer 40-60% sannsynlighet for at et angrep vil inntreffe. Når angrepet på moskeen i Bærum inntraff ble det argumentert for at PST hadde bommet på sannsynlighetsestimaterne. Ifølge Ravndal bunner dette i en misforstått forståelse av sannsynlighet og risiko, da PST egentlig ikke bommet. En sannsynlighet på 40-60% betyr ifølge Ravndal at et angrep vil inntreffe. Derfor vil det å kommunisere hva slike estimater betyr og hvordan det påvirkes av usikkerhet være viktig;

Hva slags type informasjon er det man baserer sånne estimater på og hvor sikker eller usikker er denne informasjonen. Og deretter understreke at her er usikkerheten ofte

gnaske stor for det her er ting vi ikke har kontroll på. Det er et estimat, det er ikke sikker kunnskap, men det er kanskje bedre enn ingenting.

Informant 2 presiserer imidlertid at usikkerheten i størst grad er knyttet til trusselen, usikkerheten er liten til verdiene og til sårbarhetene, da dette er noe man kjenner og har kontroll på; «Det vi ikke har kontroll på er truslene og selvfølgelig dersom trusselen blir eksponert for oss. Det er der usikkerheten ligger».

6. Drøfting

I dette kapitlet diskuteres funnene i oppgaven. Diskusjonen er organisert etter de tre forskningsspørsmålene; 1) Hvordan har høyreekstrem terrorisme og målutvelgelse utviklet seg de siste 30 årene? 2) Hvordan velger høyreekstremister mål? 3) Hvordan kan man bruke informasjonen om målutvelgelse?

6.1. Hvordan har høyreekstrem terrorisme og målutvelgelse utviklet seg de siste 30 årene?

Funnene fra RTV datasettet illustrerer hvordan høyreekstrem terrorisme og målutvelgelse har utviklet seg de siste 30 årene. I motsetning til angrep på 90-tallet, er angrep på 2000-tallet betydelig lavere. Angrep på 2010-tallet øker litt fra forrige tiår, men er fortsatt lavere enn angrep på 90-tallet, med unntak av 2010. Dette er som nevnt tidligere resultatet av angrep fra en enkelt gjerningsmann. Det er interessant at det er en økning i angrep i 2015 og 2016. Mellom 2011 og 2014 er det svært få gjennomførte angrep, men i 2015 er det syv gjennomførte angrep, en økning på fem angrep fra 2014. Det er vanskelig å vite hva denne økningen skyldes med sikkerhet, men det kan argumenteres for at det er et resultat av flyktningkrisen som startet i 2015. Under intervjuene kom det frem at høyreekstrem aktivitet påvirkes av store hendelser som preger dagsordenen, og en av informantene presenterte flyktningkrisen som en slik hendelse. Informanten mente at det var en økning i høyreekstrem aktivitet som følger av dette. Utenom dette holder antall gjennomførte angrep seg relativt stabilt. En kan derfor argumentere for at det er en tydelig nedgang i utførte angrep fra høyreekstremer fra 90-tallet. Deretter holder det seg stabilt, med noen få unntak. Basert på det omfattende omfanget av hendelser som er inkludert i datasettet kan det være rimelig å anta at denne trenden fortsetter de neste årene. Det er likevel viktig å presisere at terrorisme er et dynamisk og adaptivt fenomen som påvirkes av en rekke faktorer. Det er usikkerhet knyttet til hvordan verden utvikler seg videre og det er vanskelig å vite hvordan dette påvirker det høyreekstremer miljøet og terrorangrep fra deres side.

Videre, er det interessant at antall ikke-gjennomførte angrep er vesentlig høyere på 2010-tallet enn på 90- og 2000-tallet. Datasettet og kodeboken sier ingenting om ikke-gjennomførte angrep, og derfor vet en lite om denne økningen. Det er vanskelig å vite om denne økningen skyldes at det er flere angrep som oppdages og stanses før de finner sted; om det er mangel på informasjon om ikke-gjennomførte angrep; eller om det er rett og slett er flere som planlegger

angrep. Det er likevel merkverdig at antallet ikke-gjennomførte angrep er så høyt på slutten av 2010-tallet, men at antallet gjennomførte angrep er lavt. Dette kan peke på at det er flere angrep som oppdages før de gjennomføres, og at dette er grunnen til økningen fra de forrige ti-årene. På den andre siden, er det oppsiktsvekkende at 41 av totalt 66 ikke-gjennomførte angrep finner sted mellom 2017 og 2020. Det vil si at angrepene i disse årene utgjør omtrent 60% av alle de ikke-gjennomførte angrepene de siste 30 årene. Det virker usannsynlig at det kun er 25 ikke-gjennomførte angrep mellom 1990 og 2016. Det kan derfor være rimelig å anta at dette skyldes underrapportering av ikke-gjennomførte angrep på 90- og 2000-tallet. Det er derfor vanskelig å argumentere med sikkerhet for at dette er en egen trend. Men dersom man tar utgangspunkt i tallene fra de siste årene kan en forvente en økning i antall ikke-gjennomførte angrep fremover.

Resultatene fra datasettet viser at det er få dødelige angrep og at dødsraten for høyreekstreme angrep er lav i Vest-Europa. Det er 21 dødelige angrep av totalt 183 de siste 30 årene og det holder seg stabilt mellom null og én dødelige i angrep i året, med unntak av fire år der det er to dødelige angrep. Det er tydelig at antall dødelige angrep er lavt blant høyreekstreme angrep og en kan forvente at den utviklingen vil fortsette i de neste årene. Når det kommer til antall dødsfall er dette også lavt. Flertallet av angrepene har under tre dødsfall og alle angrepene har 10 eller færre dødsfall. Det er kun ett unntak, nemlig 77 dødsfall i 2011 som et resultat av 22. Juli. Det som blir tydelig, er at høyreekstreme masseskadeangrep er svært sjeldent i Vest-Europa. Det er likevel interessant at 2010-tallet er det tiåret med flest dødsfall og masseskadeangrep. Det er usikkert hva denne utviklingen skyldes, men det er mulig at det er et resultat av bruk av mer avanserte metoder og våpen.

Funnene illustrerer også hvilke mål som angripes av høyreekstreme aktører. Det er to målgrupper som skiller seg ut blant de andre, politiske motstandere og etniske og religiøse minoriteter. På 90-tallet er politiske motstandere den største målgruppen, men på 2000- og 2010-tallet endrer dette seg. Det er en betydelig nedgang i terrorangrep mot politiske motstandere, med en nedgang på ca. 80%. Politiske motstandere er fortsatt mål for terror, men i mye mindre grad enn på 90-tallet. Etniske og religiøse minoriteter er derfor den største målgruppen på 2000- og 2010-tallet. Denne gruppen er mål for terror spesielt mellom 2010 og 2020, en utvikling på 60 angrep med disse som målgruppe. Dette samsvarer med at høyreekstreme angrep har utviklet seg fra å angripe interne fiender på 90-tallet til eksterne fiender på 2010-tallet. Når en ser nærmere på målgruppene innenfor gruppen etniske og

religiøse minoriteter er det to grupper som skiller seg ut. Innvandrere, asylsøkere og flyktninger er den største målgruppen, og deretter er målgruppen muslimer størst.

Denne utviklingen mot etniske minoriteter og eksterne fiender som den største målgruppen på 2010-tallet er ikke nødvendigvis overraskende, men likevel svært interessant. Utviklingen er i samsvar med den høyreekstreme ideologien, men spørsmålet er hva som har forårsaket denne endringen i målgruppe. Det er vanskelig å forklare hva denne utviklingen skyldes, da terrorisme er et komplekst, dynamisk og tvetydig fenomen som er preget av usikkerhet. Årsakene til endringene i metoder, trender og ikke minst mål vil dermed også være komplekst. En mulig forklaring kan imidlertid være hendelser som preger mediebildet og dagsordenen. I PST rapporten om målutvelgelse blant politisk motiverte aktører fremsettes det at økt mediefokus kan gjøre et objekt mer utsatt for terrorangrep. Når målet er langt fremme i bevisstheten til en trusselaktør blir det mer utsatt i perioden oppmerksomheten pågår (PST, 2020a).

På 2010-tallet preger flyktningkrisen og innvandrings-debatten mye av den offentlige dagordenen. Innvandrere, flyktninger og muslimer har under denne perioden i større grad blitt pekt ut som en trussel mot det vestlige samfunnet av det ytre høyre. Dette kan muligens ha medført en økning i høyreekstrem aktivitet og fremveksten av fremmedfiendtlige bevegelser. Et eksempel på dette er kontrajihad-bevegelsen, og fremveksten av et transnasjonalt høyreekstremt internettmiljø som fremmer slike tanker og ideer (PST, 2020b, s. 17-18). Videre, kan en mulig forklaring være at denne gruppen utgjør myke mål, ubeskyttede mål som har lav grad av sikring. I etterkant av 9/11 ble det i større grad implementert tiltak for å sikre mot terror (Jore, 2012, s. 55). Som et resultat ble mulige terrormål, slik som for eksempel flyplasser, mindre tilgjengelige og vanskeligere å angripe. Dette reduserte muligheten for å gjennomføre et vellykket angrep mot disse målene. Ved å angripe myke mål er det større sjanse for at angrepet er vellykket, for eksempel i form av flere dødsfall. Med tanke på at terrorister er rasjonelle aktører som forsøker å oppnå politiske og sosiale mål, men som begrenses av kapasitet, kan det være hensiktsmessig for høyreekstremister å angripe etniske og religiøse minoriteter da de er myke mål. En kan ikke med sikkerhet påstå at dette er årsakene til utviklingen, men det er to mulige forklaringer.

6.2. Hvordan velger høyreekstremister mål?

Gjennom en analyse av RTV datasettet blir det tydelig at høyreekstreme terrorister angriper noen mål i større grad enn andre. Spørsmålet blir da hvordan de velger hvem de skal angripe? Funnene fra litteratursøket og intervjuene viser at målutvelgelse påvirkes av en rekke faktorer. I litteraturen trekkes spesielt ideologi frem som en viktig faktor i målutvelgelsen. Ideologi legger det fundamentet som terroristene opererer innenfor, og har en innvirkning på hvordan de ser verden. Dette setter grensene for hva som anses som legitime mål, atferd og fiender. På denne måten etableres også rammen for hvilke mål som er legitime å angripe basert på ideologien. Det vil si at ideologien gir terroristene et rammeverk som benyttes for å ta beslutninger og rettferdiggjøre disse beslutningene. I tillegg til Drake (1998a) sine casestudier om terroristers målutvelgelse i Europa, er det en rekke empiriske studier som undersøker og bekrefter ideologiens forklaringskraft i målutvelgelsesprosessen (Wright, 2013; Ahmad, 2018). Bjørge og Hemmingby (2016) presenterer også ideologi som en viktig faktor, og benytter ABB som et eksempel på dette i praksis. Det var ABB sin personaliserte og skreddersydde ideologi som la grunnlaget for hans fiendebilde, som bestod av en ekstern og intern fiende. I likhet med litteraturen presenterer også informantene at ideologi er en viktig faktor når det kommer til målutvelgelse. Her fremsettes det at ideologien er avgjørende for hva de kjemper for og danner det legitime fiendebildet som høyreekstremister velger sine mål fra, hvem de kjemper *mot*. En slik ideologisk forklaring illustreres når flyktningstrømmen i 2015 medførte en økning i høyreekstrem aktivitet. Nå som vi står ovenfor en ny flyktningstrøm fra Ukraina er dette likevel ikke en bekymring, da de nye, europeiske flyktningene ikke strider med deres ideologiske verdisyn og verdensbilde.

Dersom man sammenligner målene for høyreekstrem terror de siste 30 årene og høyreekstrem ideologi blir det tydelig at det er en klar sammenheng. Høyreekstrem ideologi kjennetegnes blant annet av etnisk nasjonalisme, rasisme og fremmedfrykt. Høyreekstremister er derfor svært opptatte av å skape en etnisk homogen nasjonalstat der den hvite rasen holdes «ren» og at det vestlige samfunnet skjermes fra trusselen fremmede etnisiteter, kulturer og religioner poserer. Basert på dette vil etniske minoriteter og andre som anses som «fremmede» være utsatte målgrupper. Under intervjuet med Ravndal presenterte han at dette er tydelig i dataen han har jobbet med, da etniske minoriteter er den mest utsatte målgruppen, noe som reflekterer fiendebildet i ideologien. Dette gjenspeiles også i funnene fra RTV datasettet, da etniske og religiøse minoriteter er hyppige mål for høyreekstrem terror, spesielt i tidsrommet 2010-2020.

Videre, har høyreekstremister antidemokratiske holdninger, som vil si at demokratiet oppfattes som en «svak» styreform, da det gir innflytelse til massene. Dette er basert på en tanke om at det kun er deres etniske gruppe som er skikket til å ha politisk innflytelse. Dette ideologiske kjennetegnet kan muligens også være et viktig moment i valg av mål. RTV datasettet viser at politiske motstandere er en vanlig målgruppe for høyreekstreme aktører. I tillegg til dette viser datasettet at også statlige institusjoner har blitt en større målgruppe på 2010-tallet. Angrep på politikere på venstresiden og statlige institusjoner er et klart antidemokratisk standpunkt, da det er et angrep på demokratiet og demokratiske institusjoner. En annen ideologisk grunn til at disse gruppene angripes kan være høyreekstremismens hang for konspirasjonsteorier. For eksempel velger ABB å angripe det han omtaler som kulturmarxister, den interne fienden. Han baserer dette valget på at disse kulturmarxistene, og da spesielt arbeiderpartiet, har forrådt Norge og Europa til fordel for «jihadistene» (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 31-32). Dette er noe som stammer fra Eurabia-teorier, nemlig at den Europeiske eliten og muslimske ledere har inngått en avtale om å islamisere Europa (Berntzen & Rambøl, 2020).

Det er tydelig at ideologi har stor forklaringskraft når det kommer til hvordan høyreekstremister velger mål, men hvorfor er det da slik at terrorister med ulike ideologier velger samme mål? For eksempel, har de olympiske leker vært gjenstand for angrep av terrorister med ideologier på tvers av hele skalaen (Silke, 2010, s. 49). I litteraturen forklares dette med at strategi er en avgjørende faktor i målutvelgelsesprosessen. Dette baseres på at terrorister er rasjonelle aktører som gjør avveininger basert på strategi når de velger mål. Dette inkluderer faktorer som kostnader, ressurser og nytteverdi. Strategi fremsettes som en viktig faktor, da terrorisme først og fremst er et verktøy for å oppnå politiske og sosiale mål gjennom frykt. Ved å angripe mål som anses som profilerte eller symbolske, fremmer terroristene sine mål og sikrer at deres budskap blir hørt av publikum, som også er en målgruppe. Informantene presenterer også dette, da målets symbolverdi vektlegges som viktige faktorer for målutvelgelse. Jo større symbolverdi målet har, jo større effekt vil angrepet ha og jo mer frykt vil en skape i samfunnet. I tillegg til dette, presenterer informantene kapasitet og sikringstiltak, som også er strategiske faktorer, som avgjørende elementer.

Betydningen strategi har for målutvelgelse illustreres i ABB sine valg når det kom til hvilke mål han valgte å angripe. Han valgte å ikke angripe muslimer, da han mente at det ikke ville fremme formålet hans. Det ville heller virke mot sin hensikt, noe han baserte på reaksjonene etter drapet på Benjamin Hermansen. Han velger heller å angripe regjeringskvartalet og Utøya.

Regjeringskvartalet er typisk symbolmål, da det representerer demokratiet og ikke minst datidens sittende regjering, Arbeiderpartiet. Utøya presenterte imidlertid ifølge ABB ikke den samme symbolikken og var derfor kategorisert som et C-mål. Han presenterte under rettsaken at han ble begrenset av sikringstiltak og at han derfor valgte å angripe et mindre attraktivt mål (Hemmingby & Bjørgo, 2016, s. 34). Dette er tydelige strategiske betraktninger ABB har gjort under målutvelgelsesprosessen. Videre, kan økningen i angrep mot etniske og religiøse minoriteter være et resultat av strategiske beslutninger. Som presentert tidligere, er det mulig at økningen i angrep mot denne målgruppen er et resultat av at gruppen kategoriseres som myke mål. Dersom en høyreekstremist velger å angripe en moske er det større mulighet for at angrepet er vellykket, enn om de angriper et hardt mål slik som Stortinget. Når en vet at terrorister er rasjonelle aktører som ønsker å oppnå spesifikke mål, kan dette være en strategi for å oppnå slike mål.

Ideologi og strategi er helt avgjørende faktorer i målutvelgelsesprosessen, men det er tydelig at de har ulik påvirkning på valg av mål. Mens ideologi legger grunnlaget for utvalget av legitime mål, legger strategi grunnlaget for hvilke mål det er hensiktsmessig og mulig å angripe (Drake, 1998a, s. 177). Mens ideologi legger grunnlaget for hvem som er fiender, legger strategi grunnlaget for hvilke mål terroristene har kapasitet til å angripe og hvem det vil være best å angripe. Hemmingby (2019) og Drake (1998a) forener imidlertid de ulike perspektivene og presenterer rammeverk for målutvelgelse hvor ideologi og strategi er helt sentrale faktorer. De legger imidlertid til andre faktorer i sine modeller. Mens Drake (1998a) presenterer taktikk som en viktig faktor, presenterer Hemmingby (2019) interne og eksterne faktorer. Det er samhandlingen mellom disse faktorene som danner den dynamiske og komplekse målutvelgelsesprosessen. Dette kommer også frem i intervjuene. Informantene presenterer at målutvelgelse er en sammensatt prosess, den påvirkes av alle de ulike faktorene. Det er dermed ikke en enkelt faktor som er bestemmende, men det er heller et samspill mellom de ulike elementene.

Ideelt sett er rekkefølgen for og samhandlingen mellom faktorene målutvelgelsesprosessen helt lineært og følger et gitt mønster, slik som det er i rammeverket til Drake (1998a). Dette er imidlertid ikke tilfellet i praksis. Forhåndsatte planer og prioriteringer blir forstyrret, det er stor variasjon fra case til case og målutvelgelsen blir en dynamisk prosess. Dette gjør interaksjonen enda mer komplisert (Hemmingby, 2019, s. 45). Det blir derfor svært viktig å ta hensyn til denne komplekse og utfordrende samhandlingen mellom de ulike elementene, slik som

Hemmingby (2019) gjør i sitt rammeverk. Dersom en velger å fokusere mer på en enkelt variabel, for eksempel ideologi, eller spesifikke faser i målutvelgelsesprosessen kan det medføre problematiske 'trade offs' (Hemmingby, 2019, s. 45). Jeg mener at Drake (1998a) sitt rammeverk ikke nødvendigvis tar hensyn til dette, da det følger et lineært hendelsesforløp. Som et resultat kan bruk av dette rammeverket for å forstå en prosess som er iboende ikke-lineær, skape utfordringer og være svært vanskelig. Det er viktig å forsøke å forstå målutvelgelsesprosessen i et helhetlig perspektiv, der alle relevante variabler inkluderes i analysen. Det vil si at målutvelgelse påvirkes av flere faktorer, og at en må ta hensyn til alle disse faktorene og den dynamiske samhandlingen mellom dem. Så selv om ideologi og strategi er avgjørende faktorer, er det ikke en enkelt årsak som på en tilstrekkelig måte kan forklare høyreekstremisters målutvelgelse. Det er dog en kompleks samhandling mellom flere faktorer.

6.3. Hvordan kan man bruke informasjonen om målutvelgelse?

6.3.1. Hvordan kan man bruke informasjonen i samfunnsikkerhetsarbeidet?

Terrorisme er ondt problem, og det har til nå ikke vært mulig å eliminere risikoen. Derfor må den reduseres, og dette kan gjøres gjennom å innføre sikringstiltak for å avverge terrorhendelser. Terrorsikringsarbeidet er bredt, og spørsmålet blir da hvordan man kan bruke informasjonen om målutvelgelse i dette arbeidet? På et overordnet nivå kan det brukes for å effektivisere terrorsikringen, da det gir muligheten til å forutse, forebygge og avverge terrorangrep. Dersom en har kunnskap om hvordan terrorister velger mål kan en redusere sannsynligheten for at angrep blir gjennomført (Abrahms og Mroszczyk, 2022, s. 151). Gjennom litteratursøket og informantintervjuene ble det tydelig at kunnskap om målutvelgelsesprosessen i hovedsak kan benyttes på to måter; «red-teaming» og «target hardening».

Red-teaming handler, som presentert tidligere, om å tenke som en terrorist, å sette seg inn i deres hode for å blant annet prøve å identifisere hvordan terrorister tenker når det kommer til valg av og dermed også forstå hvilke mål som er attraktive for terrorister (Romyn & Kebell, 2018, s. 589). Deretter kan man bruke resultatene til å gjøre vurderinger knyttet til sikring og risiko. I studien til Romyn og Kebell (2014), hvor red-teaming brukes for å avgjøre hva som er attraktive mål for terrorister, kommer det frem at travle områder, folkemengder og kollektiv transport var attraktive mål. Det er denne kunnskapen som er relevant for terrorsikringsarbeidet. Men for å trekke slike konklusjoner må en ifølge en av informantene bruke relevant informasjon

slik at resultatene blir pålitelige. Det er her kunnskapen om målutvelgelsesprosessen, i tillegg til trussel-vurderinger og det aktuelle trusselbildet, er viktig. Det vil derfor være viktig å ha tilstrekkelig med data og kunnskap, men når vi vet at det er mangel på data om terrorisme og trusselaktørenes planer blir det vanskelig å innhente pålitelig informasjon (Martin, 2019, s. 37). Dersom det er slik at en ikke har tilstrekkelig med data og kunnskap kan det medføre at resultatene ikke er pålitelige. Denne utfordringen blir enda større med tanke på at terrorisme som et fenomen er preget av stor usikkerhet. Dersom informasjonen er usikker, vil også resultatene være heftet med usikkerhet.

Kunnskapen om terroristers målutvelgelse kan også brukes til å avgjøre hvilke mål en skal sikre, altså target hardening. Ved å være klar over terroristenes målutvelgelsesprosess blir det mulig å sikre de mest attraktive målene, nettopp for å gjøre terror som metode mindre attraktivt. Når en sikrer attraktive mål, slik som for eksempel symbolmål, minker man sannsynligheten for et vellykket angrep. Terroristene oppnår dermed ikke sine mål om politisk innflytelse og oppmerksomhet rundt en sak. Dette er gjennomgående i hvordan informantene tenker om sikring og under intervjuene presenterte flere av informantene at dette var tilfellet med sikring mot terror på 17. Mai, da det ble tydelig at dette var et attraktivt mål. Dette ble også tydelig når politidirektoratet besluttet å innføre midlertidig bevæpning av politiet på 17. mai, ettersom det er en dag der store folkeansamlinger samler seg for å feire demokratiet (Politidirektoratet, 2022). Dette ble også tydelig da en av informantene presenterte at rådhuset ble sikret i større grad når det ble klart at myndighetspersoner var en attraktiv målgruppe for høyreekstreme terrorister. Det vil være nærliggende å anta at disse beslutningene er basert på informasjon om målutvelgelse, da det etter tidligere terrorhendelser ble tydelig at symbolmål er attraktive. Ved å sikre symboltunge mål reduserer man muligheten for at terroristene skaper frykt hos befolkningen og retter oppmerksomhet til det målet de ønsker å oppnå. Når vi vet at terrorisme i stor grad handler om å kommunisere et budskap, kan det ha en forebyggende effekt.

Samtidig som target hardening reduserer motivasjonen til å gjennomføre angrep mot disse bestemte målene og fremme samfunnsmessig resiliens, vil det medføre at angrep på harde mål krever flere ressurser, og dermed også øke kostnadene knyttet til angrepet (Abrahms & Mroszczyk, 2022, s. 161). Terrorister har begrenset med ressurser, for eksempel i form av finansiering, og dermed vil de ikke ha kapasiteten til å angripe slike harde mål. På grunn av dette vil det å sikre attraktive mål ha en reell påvirkning for sikringen og en forebyggende effekt mot terror, noe som illustreres når det er nedgang i angrep mot disse målene når de sikres (Silke,

2010, s. 68). I tillegg til å redusere terroristenes kapasitet til å gjennomføre angrep, reduserer target hardening også kostnadene som er knyttet til sikring av terror. Terrorsikring krever store ressurser og det er derfor betydelige kostnader knyttet til det. Det er imidlertid ikke slik at de som har ansvaret for terrorsikring har ubegrensede ressurser, og en må derfor gjøre kostnadseffektive prioriteringer. Ved å sikre de mest attraktive målene sørger man for en effektiv og hensiktsmessig ressursbruk og unngår implementering av tiltak som kan vise seg å være irrelevante.

Å bruke kunnskapen om målutvelgelse til sikring av attraktive mål er imidlertid ikke helt uproblematisk, spesielt når denne kunnskapen skal sammenfattes i rapporter eller veiledere. Det ble i bakgrunnskapittelet presentert en rapport fra PST om målutvelgelse blant politiske aktører (2020a). Dette er et klart eksempel på en fremgangsmåte som benytter informasjonen fra målutvelgelsesprosessen til å avgjøre attraktiviteten til et objekt. Rapporten er ment som et verktøy for å gi beslutningstøtte til aktører som skal sikre objekter mot terror, både offentlige aktører og aktører i sivilsamfunnet. I rapporten presenteres viktige faktorer for målutvelgelse som kan benyttes for å vurdere hvor attraktivt et objekt er for terrorangrep, noe som kan presentere et viktig bidrag i sikringsrisikoarbeidet (PST, 2020a). Det er imidlertid noen utfordringer knyttet til bruken av rapporten. Rapporten er siktet mot å være et verktøy for brukerne, men det kan argumenteres for at rapporten ikke gjør en grundig nok vurdering av informasjonen som presenteres, verken i form av usikkerheten eller kompleksiteten som er knyttet til målutvelgelsesprosessen. Som presentert tidligere, er ikke målutvelgelsesprosessen lineær, men heller en prosess som påvirkes av en rekke faktorer. Det er viktig å ta hensyn til disse faktorene, spesielt i rapporter rettet mot å veilede objekteiere. Når dette mangler forsømmes dynamikken og usikkerheten i målutvelgelsesprosessen, og en kan argumentere for at dette er tilfellet i PST rapporten. Det nevnes veldig kort at målutvelgelsesprosessen er dynamisk; «Målutvelgelse hos ekstreme aktører [...] er komplekst og ofte personavhengig» (PST, 2020a, s. 5). Det står imidlertid ikke noe mer enn dette, og det kan argumenteres for at det ikke er tilfredsstillende. Det er kritikkverdig, med tanke på at det kan gi feil grunnlag for objekteiere. Det er helt avgjørende for god terrorsikring at en er klar over alle relevante forhold som kan påvirke prosessen. Rapporten legger frem bruken av målutvelgelse helt ukritisk og uten å diskutere usikkerheten knyttet til den komplekse og dynamiske prosessen. Som et resultat av dette kan rapporten bli mindre brukbar og relevant.

I tillegg til dette, mangler presenteres beskrivelsen av faktorene en grundigere redegjørelse, slik andre rammeverk om målutvelgelse (Hemmingby, 2019; Drake, 1998a) inkluderer. Eksempelvis, er faktorene som presenteres i Hemmingby (2019) sitt rammeverk gjenstand for grundig redegjørelse og vurdering. Det vil være urimelig å kreve at PST rapporten (2020a) skal gjøre rede for faktorene i like stor grad som Hemmingby (2019) gjør i sin doktoravhandling. Det er likevel imperativt at beskrivelsen inneholder nok informasjon til at objekteiere kan gjøre egne vurderinger. Det er for eksempel et element i modellen som kalles *verdi*. Når en gjør verdivurderinger identifiserer man hva som er viktig og dermed også hva som skal beskyttes (Elstad et al., 2018, s. 72). Rapporten gir ingen veiledning i hvordan en skal sette verdier for objekter og hva det skal baseres på. Når det fremsettes at målutvelgesfaktoren verdi kan brukes i sikringsarbeidet, er det en implisitt oppfordring til at en skal vurdere sine objekter for verdi. Men hvordan skal private aktører, som ofte har manglende trusselforståelse, vurdere sine objekter for verdi uten tilgang til noen form for bakgrunnskunnskap eller veiledning? Det er nærliggende å anta at det vil være vanskelig å gjøre gode verdivurderinger, da det er betinget av kunnskap om trusselen, trusselaktørene og risikoen (Busmundrud et al., 2015, s.45-46). Poenget med rapporten er å kunne bruke faktorene og modellen i beslutningssammenheng, men når rapporten ikke inneholder nok informasjon kan beslutningsgrunnlaget bli manglende. Det er derfor behov for rapporter, veiledere og rammeverk som i større grad er brukervennlige for de relevante aktørene i sivilsamfunnet.

Når det kommer til det å sikre attraktive mål generelt er det viktig å ta hensyn til at det å herde mål er rettet mot å redusere spesifikke terrorhandlinger mot bestemte mål, og ikke et tiltak som påvirker terroristenes motivasjon til å gjennomføre terrorangrep mot andre mål. Som nevnt tidligere har det å sikre attraktive mål en type forskyvningseffekt (Bjørge, 2011, s. 49; Silke, 2010, s. 69). Denne effekten har vært tydelig tidligere, for eksempel i styrkingen av flysikkerheten på 1970-tallet for å forhindre flykapringer. Det medførte imidlertid en økning i andre typer angrep (Silke, 2010, s. 64-65). De mest attraktive målene må åpenbart prioriteres, da alle mål for høyreekstremister ikke kan sikres i like stor grad. Når en implementerer sikringstiltak vil det begrense den individuelle friheten til fordel for å redusere tap av liv, helse og materielle verdier. Ifølge Engen et al. (2017, s. 379) er det i Norge stor enighet om at noe innskrenking av den individuelle friheten for å styrke den kollektive sikkerheten er akseptabelt, spesielt når det kommer til terrorisme. Terrorens store og dramatiske mediedekning, samt skadepotensial, kan gi grobunn for større gjennomslagskraft for økende sikkerhetstiltak som kan være inngripende, for eksempel overvåking i offentlige byrom. Som et resultat kan

samfunnet sikres i så stor grad at den grunnleggende friheten individer har blir truet Dette kan resultere i et samfunn som er helt lukket, et samfunn som vil overskride det som er allment akseptert og redusere tilliten befolkningen har til myndighetene (Engen et al., 2017, s. 377-379). Det er noen mål som er mer attraktive enn andre, og i et samfunn hvor en må balansere frihet og sikkerhet må disse prioriteres.

Forskyvningseffekten fra harde til myke mål er en stor og reell utfordring, spesielt med tanke på at trusselforståelsen blant aktørene i terrorsikringen er svært varierende og i de alle fleste tilfeller manglende. Med tanke på at etniske og religiøse minoriteter, som kategoriseres som myke mål, er et økende mål for høyreekstreme angrep det siste ti-året, er denne utfordringen svært aktuell. En oppdatert og korrekt trusselforståelse vil være helt avgjørende for effektiv terrorsikring. Det er derfor svært viktig å informere de mest utsatte målgruppene, for eksempel muslimer og moskeer, om trusselbildet og forsøke å skape en korrekt og felles trusselforståelse. Selv om myndighetene primært har ansvaret for å sikre seg selv, er det helt nødvendig at de deler sin trusselforståelse med sivilsamfunnet slik at de som har ansvaret for å sikre seg selv og de som faktisk angripes har den oppdaterte kunnskapen om trusselbildet. På denne måten vil de aktuelle målgruppene få en bedre trusselforståelse gjennom en oversikt over trusselbildet basert på den faktiske og reelle terrortrusselen.

Dette er noe de ansvarlige myndighetene ikke har gjort tidligere, da det strengt tatt ikke er en del av deres ansvarsområde. Resultatet blir imidlertid at utsatte mål ikke er klare over at de er mål for høyreekstrem terror og derfor ikke klare over at de må sikre seg mot terror. Dette ble tydelig etter terrorangrepet i Bærum, da PST var klar over at moskeer og samlingssteder for muslimer var et mål for høyreekstreme aktører og skjerpet trusselvurderingen som et resultat av dette. Denne skjerpede trusselvurderingen ble ikke delt med moskeene, og siden de selv er ansvarlige for sikre mot terror mistet de en viktig mulighet til å avverge en terrorhendelse. Dette var også tilfellet i forkant av 22. Juli, og kommisjonen mente derfor at spesielt PST måtte etablere et ansvar for å informere relevante aktører om sin trusselvurdering slik at de ulike aktørene i samfunnet kan sikre seg mot terrortrusler (NOU 2012: 14, s. 260). Det blir derfor tydelig at det er helt avgjørende at myndighetene informerer, involverer og deler den informasjonen de har om trusselen med de utsatte målene.

6.3.2. *Hvordan kan informasjonen brukes i risikostyringen?*

Diskusjonen over viser at det er behov for at de offentlige aktørene deler sin trusselforståelse med sivilsamfunnet. Dette kan gjøres gjennom å kommunisere informasjonen om målutvelgelsesprosessen til de utsatte målene, altså det å kommunisere risikoen. Som presentert tidligere er risikokommunikasjon en helt sentral komponent i IRGC modellen (Renn, 2008, s. 202). Slik risikokommunikasjon forutsetter inkludering av interessenter og spørsmålet blir imidlertid hvor bredt man skal involvere. Basert på IRGC rammeverket om involvering av interessenter, vil nivået av involvering baseres på risikoenes karakteristikk (IRGC, 2020, s. 6-7). Med tanke på at terrorisme er en systemisk risiko vil det kreve bred involvering på tvers av sektorielle og organisatoriske grenser (Renn, Klinke & van Asselt, 2011, s. 234; IRGC, 2020, s. 8). Derfor vil det kreve involvering av de regulerende myndighetene, eksterne forskere og eksperter, direkte påvirkede aktører og sivilsamfunnet generelt (IRGC, 2020, s. 8). Det er likevel viktig å ta hensyn til at samfunnssikkerheten og terrorsikringen i Norge er organisert etter flere nivåer og sektorer. De ulike nivåene har ulike oppgaver og ansvar, og det kan eventuelt bety at bruken av og behovet for målutvelgelse kan være ulikt på ulike nivåer. Spørsmålet blir da hvem vil ha mest bruk for det? Når en vet at det er myke mål som angripes mest kan en argumentere for at det er denne gruppen som har størst behov for å benytte kunnskapen. Det vil si at det å involvere de direkte påvirkede aktørene er helt avgjørende, da terrorsikring er et privat ansvar og ikke minst at det primært er de som angripes. Som erfart har ikke dette arbeidet vært tilstrekkelig, og derfor må de ansvarlige myndighetene ta et større ansvar for slik involvering.

Eksemplet om Bærum illustrerer hvor viktig effektiv risikokommunikasjon er, nemlig at det er et viktig bidrag for å oppnå vellykket, omfattende og pålitelig terrorsikring, men ikke minst hva fraværet vil medføre. Helt konkret kan det å benytte målutvelgelsesprosessen til risikokommunikasjon oppfylle et svært viktig formål. Nemlig det å bidra til å opplyse og informere aktørene om hvilke faktorer høyreekstremister legger vekt på når de velger mål, og dermed også hvilke mål som er utsatt. På denne måten får aktørene en korrekt trusselforståelse og kan dermed sikre seg mot terror og håndtere risikoen på en hensiktsmessig måte. Derfor mener jeg at for at informasjonen fra målutvelgelsesprosessen kan og *må* benyttes for å kommunisere risikoen slik at utsatte mål blir bevisstgjort. Dette arbeidet krever imidlertid en mer fremtredende rolle for de som jobber med risikostyring med å forsyne informasjon og veiledning til befolkningen. Det oppstår imidlertid utfordring med tanke på at det oppstår et større behov for veiledning. Det er likevel slik at de ansvarlige myndighetene ikke nødvendigvis

har ressursene til å veilede alle utsatte mål på en hensiktsmessig måte med kontinuerlig oppfølging.

Mangelen på ressurser kan gjøre at det er et større behov for aktørene selv tar ansvar for å samle inn informasjon om hvordan en driver effektiv terrorsikring (Jore, 2019a, s. 155). Som presentert tidligere, er terrorisme gjenstand for en økende grad standardisering. Dersom denne trenden fortsetter, vil også bruk av informasjon om målutvelgelse i arbeidet med terrorsikring inkluderes i en slik standardisering. Standardisering kan være en fordel for aktører som ikke har kunnskap om eller erfaring med terrorsikring og målutvelgelse, da det presenterer en overordnet og forutsigbar fremgangsmåte for å håndtere risiko (Jore, 2019a, s. 155). Når vi vet at trusselforståelsen er manglende og at myndighetene verken har ansvaret for eller ressurser til å veilede alle de utsatte aktørene, kan en slik standardisering presentere et viktig verktøy i risikostyringen av terrorisme. På denne måten kan aktørene selv, uten veiledning og rådgiving fra myndigheter slik som PST, sikre mot terror basert på godkjente og akseptable kriterier og metoder. Det er likevel viktig å ta hensyn til at en slik standardisering medfører en forenkling av fenomenet, noe som kan medføre at viktige aspekter utelates (Juhl, 2019, s. 34). Denne studien har presentert at målutvelgelse er en dynamisk prosess som påvirkes en rekke faktorer. Det er ikke en enkelt faktor som er bestemmende, men det er heller en kompleks samhandling mellom de ulike elementene. Forenkling av målutvelgelsesprosessen kan medføre at viktige faktorer ignoreres, dette kan føre til problematiske avveininger; viktige aspekter blir ikke vurdert og terrorsikringen er dermed ikke basert på korrekt kunnskap. Det vil si at standardisering kan være et viktig hjelpemiddel for sivile aktører i form av at de får tilgang til kunnskap og informasjon om målutvelgelse. Det er likevel viktig å være klar over at det kan medføre at viktige aspekter ignoreres, og dette kan ha utilsiktede og uønskede konsekvenser som skaper nye risikoer og dilemma (Olsen, 2019, s. 11).

Det blir helt klart at det er behov å kommunisere trusselen og informasjonen om målutvelgelse til de aktørene i samfunnet som har behov for kunnskapen. Det er imidlertid slik at terrorisme som en systemisk risiko og ondt problem krever at en tar beslutninger knyttet til å minimere risikoen eller redusere forekomsten av terrorangrep. En tradisjonell tilnærming til risikostyring vil ikke være tilstrekkelig i møte med terrorisme, og det er behov for deling av informasjon, samarbeid og samhandling (Jore, 2019b, s. 4046). IRGC rammeverket kan presentere en slik fremgangsmåte for å ta beslutninger knyttet til terrorisme. Tilnærmingen kombinerer vitenskapelige, økonomiske og sosiale hensyn i et rammeverk for å ta risikobaserte beslutninger

som dekker et bredt spekter av syn på risikoen (Aven, 2014, s. 162). Det vil si at det åpner for inkludering av et bredt spekter kunnskap om trusselen, og når det kommer til terrorisme vil det være hensiktsmessig å inkludere kunnskap om terroristers målutvelgelsesprosess. Som det kommer frem i intervjuene vil det ikke være godt nok å bruke kunnskapen om målutvelgelse som det eneste beslutningsgrunnlaget, men det blir tydelig at det er viktig informasjon som kan styrke arbeidet med terrorsikring. Det å inkludere kunnskapen i risikostyringsprosessen, spesielt i fasen hvor en skal samle inn og produsere kunnskap, kan være en hensiktsmessig måte å benytte kunnskapen om målutvelgelse uten å basere hele beslutningsgrunnlaget på det.

Terrorisme er en risiko som endrer seg i takt med forandringer i samfunnet og som påvirkes av rekke forhold. Det er derfor behov for en risikostyringsprosess med kontinuerlige vurderinger og oppdateringer. Det er dette IRGC modellen bidrar med, da den er tenkt som et hjul der risikostyring er en kontinuerlig prosess. Risikostyringen stopper ikke i den siste fasen, men vil heller «starte opp igjen» i takt med endringer i samfunnet eller ved risikoen selv (Aven, 2014, s. 162). En slik kontinuerlig flyt er helt avgjørende når en håndterer terrorisme, spesielt med tanke på målutvelgelse. I denne oppgaven har det blitt fremsatt at målutvelgelse er en dynamisk prosess som påvirkes av flere faktorer, og målutvelgelsen i fremtiden vil ikke nødvendigvis være den samme som i dag. Dette er noe man må ta hensyn til når en benytter kunnskapen om målutvelgelse i terrorsikringsarbeidet. Det er derfor behov for en risikostyringsprosess som tar hensyn til dette. IRGC modellen vil gi muligheten for å gjøre dette og det kan derfor argumenteres for at det vil være en hensiktsmessig måte å inkludere den dynamiske og komplekse karakteren ved målutvelgelse i risikostyringsprosessen.

Fremgangsmåten til risikostyring som IRGC rammeverket presenterer kan være spesielt relevant for statlige institusjoner og offentlige aktører. Det har i denne oppgaven blitt fremsatt at etniske og religiøse minoriteter er den største målgruppen for høyreekstrem terror det siste ti-året. Derfor har det blitt lagt vekt på risikokommunikasjon ut mot sivilsamfunnet som en fremgangsmåte for å bevisstgjøre aktørene om trusler og målutvelgelse. Det er likevel slik at statlige institusjoner har blitt en større målgruppe enn før, og det er derfor helt åpenbart at det bør ha konsekvenser for det offentlige arbeidet med terrorsikring. Dette arbeidet kan imidlertid være utfordrende. Som presentert tidligere består det offentlige samfunnsikkerhetsarbeidet av ulike aktører og deler som påvirker hverandre i stor grad (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 21). Det er derfor stor flyt av informasjon og ressursene er begrensede. For å sikre at informasjonen deles og at ressursene utnyttes på best mulig måte er det behov for samordning på tvers av

sektorer og nivåer, noe som også reflekteres i samvirkeprinsippet (Meld. St. 29 (2011-2012), s. 39). Dette er ikke nødvendigvis alltid tilfellet, slik som erfaringene fra 22. Juli viste; samvirke- og samordningsrutinene var mangelfulle og det var behov for å styrke samvirket betydelig (NOU 2012: 14, s. 358). IRGC rammeverket åpner for slik samordning, da det er fokus på samarbeid gjennom deling av informasjon, kunnskap og teknologi slik at risikostyringen blir effektiv og rettferdig (Renn, 2006, s. 23). Med tanke på at de offentlige aktørene tidligere har hatt utfordringer knyttet til samarbeid og samordning, kan IRGC rammeverket presentere en viktig fremgangsmåte i risikostyringen av terrorisme.

6.3.3. Usikkerhet

Selv om en kan bruke kunnskapen om målutvelgelse på en rekke ulike måter i arbeidet med terrorsikring er det viktig å ta hensyn til den iboende usikkerheten i terrorisme som et fenomen. Slik usikkerhet gjør det utfordrende for de som er ansvarlige for å sikre, da det blir vanskelig å forutse fremtidige trusler og målgrupper (Hemmingby, 2019, s. 45). Målutvelgelse er en prosess som påvirkes av mange faktorer, det er stor variasjon fra hendelse til hendelse, og det er mangel på kunnskap om fenomenet i praksis. Det er derfor stor usikkerhet knyttet til det, noe som også fremsettes av informantene. Under intervjuene ble det helt tydelig at usikkerhetene knyttet til målutvelgelse er store, spesielt i et langsiktig perspektiv da vi kun har etterretning, empiri og historiske data å forholde oss til. Det er epistemisk usikkerhet, det er mangel på kunnskap om fenomenet (Renn, 2008, s. 70).

Når vi vet at usikkerheten er et produkt av mangel på informasjon og kunnskap kan det stilles spørsmål ved kvaliteten på informasjonen fra målutvelgelsesprosessen, hvor relevant og brukbar er den? Usikkerhetene gjør at en ikke kjenner den sanne verdien og kvaliteten av kunnskapen vi har om målutvelgelse. Dermed kan de sikringstiltakene som implementeres være basert på uriktige antagelser, og det er mulig at de ikke reflekterer de sanne fremtidige hendelsene og konsekvensene. Derfor kan risikostyringen baseres på en feilaktig antagelse om at informasjon fra målutvelgelsesprosessen fra tidligere hendelser representerer en standard. I praksis er målutvelgelsesprosessen dynamisk og varierer fra case til case. For eksempel kan ABB sin målutvelgelsesprosess gi et verdifullt innsyn i hvordan høyreekstreme terrorister velger sine mål, men det vil ikke nødvendigvis bety at neste terrorist også tenker slik. I intervjuene kommer det likevel frem at en ikke har et annet valg enn å bruke informasjonen om hvordan høyreekstremister velger sine mål. Man må ta utgangspunkt i det, da det generelt er

mangel på kunnskap om terrorisme, spesielt høyreekstrem terrorisme. Inntrykket etter intervjuene er at kunnskap fra målutvelgelsesprosessen og tidligere mål ikke bare kan, men *må* brukes i arbeidet med terrorsikring. Elementet trussel i risikovurderingen er knyttet til tidligere hendelser, og dermed har en som oftest ikke noe annet valg enn så se på tidligere målutvelgelse. Det er imidlertid viktig å ta hensyn til kontekstuelle forhold og ikke basere hele vurderingsgrunnlaget på en enkelt hendelse.

Denne epistemiske usikkerheten bør håndteres, og i prinsippet kan slik usikkerhet reduseres ved å samle inn mer informasjon og kunnskap om fenomenet (Renn, 2008, s. 70). Det er imidlertid en iboende utfordring med terrorisme at det er manglende informasjon, kunnskap og erfaringer knyttet til fenomenet (Busmundrud et al., 2015, s. 43). De erfaringene og den kunnskapen vi har er ofte kontekstuell og kan ikke overføres direkte til en annen kontekst. Derfor er det ikke mange scenarioer en kan bygge kunnskapen sin på. Dette vil også gjelde for målutvelgelse. På denne måten blir en reduksjon av usikkerhet gjennom å produsere eller samle inn mer informasjon svært vanskelig. Derfor blir det viktig å uttrykke dette, nemlig først og fremst å beskrive usikkerhetene i sannsynlighets- og trusselvurderingene, men også kommunisere den til sivilsamfunnet. Dette fremsettes også informantene i studien. Det kan argumenteres for at slik det er i dag, blir ikke dette gjort på en tilfredsstillende måte. Dette tydeliggjøres når PST (2020a) i sin rapport for målutvelgelse blant politiske motiverte aktører ikke tar for seg eller gjør vurderinger knyttet til usikkerhetsaspektet. Det er behov for at de trusselvurderingene, rapportene og veilederne som er ment som å benyttes som verktøy eller beslutningstøtte tydelig presiserer til relevante aktører og sivilsamfunnet generelt at det er basert på kunnskap og informasjon som er usikker. Å uttrykke at målutvelgelsesprosessen er basert på informasjon og estimer som er usikker, og at denne usikkerheten i mange tilfeller er omfattende, da terrorisme er et fenomen som er vanskelig å kontrollere. Det vil derfor være imperativt at de myndighetene som gjør slike vurderinger kommuniserer til befolkningen at usikkerhet er et iboende element i risiko og noe man er nødt til å leve med og akseptere i et åpent samfunn.

7. Konklusjon

Denne studien har forsøkt å belyse hvordan kunnskapen om høyreekstreme terroristers målutvelgelse, kan brukes i arbeidet med terrorsikring. Ved å benytte tre ulike metoder har studien lagt vekt på å kaste lys over hvordan høyreekstrem målutvelgelse har utviklet seg, hvordan høyreekstreme aktører velger sine mål og hvordan denne kunnskapen kan benyttes i arbeidet mot terror.

Resultatene fra analysen av RTV datasettet har illustrert hvordan høyreekstrem terrorisme og målutvelgelse har utviklet seg i tidsrommet 1990-2020 i Vest-Europa. En kan trekke ut noen tydelige trender fra disse resultatene. Det var flere høyreekstreme angrep på 90-tallet enn på 2000- og 2010-tallet. På 2010-tallet er det en liten økning i angrep, spesielt i 2015 og 2016. Resultatene viser likevel at det er en nedgang i angrep fra 90-tallet, og utenom noen få unntak holder det seg stabilt. Antall ikke-gjennomførte planlagte angrep er svært høyt på 2010-tallet i forhold til 90- og 2000-tallet. Det er vanskelig å konkludere med hva denne økningen skyldes og om dette er en egen trend, da datasettet ikke tar for seg dette. Oversikten over dødelige angrep, viser at masseskadeangrep av høyreekstremister er svært sjeldent i Vest-Europa og at de aller fleste angrepene ikke er dødelige. Når det kommer til målgrupper for høyreekstremister er spesielt to målgrupper gjenstand for terrorangrep, politiske motstandere og etniske og religiøse minoriteter. Angrep rettet mot politiske motstandere er høyest på 90-tallet, på 2000- og 2010-tallet er angrepene i større grad rettet mot etniske og religiøse minoriteter. En utvikling til angrep på interne fiender til eksterne fiender. Denne trenden er interessant, og i oppgaven presenteres det to mulige årsaker; 1) dagsordenen er preget av flyktningkrisen og innvandringsdebatt, noe som kan ha medført en økning i høyreekstrem aktivitet, og 2) målgruppen er myke mål, dermed er det større sjanse for at angrepene blir vellykkede.

I analysen av litteraturen og under intervjuene blir det tydelig at målutvelgelse er en dynamisk og kompleks prosess som påvirkes av en rekke faktorer. Ideologiens forklaringskraft bekreftes av en rekke empiriske studier, men også i analysen av målene for terror i RTV datasettet. De ulike målgruppene i datasettet samsvarer med den høyreekstreme ideologien. Det er likevel viktig å anerkjenne at strategi er en minst like viktig faktor for målutvelgelse, noe som fremsettes av informantene og som blir tydelig i økningen mot etniske og religiøse minoriteter, og i ABB sitt av valg av mål. Når en vet at strategi er en avgjørende faktor blir spesielt profilerte eller symbolske mål utsatte. Ideologi og strategi trekkes dermed frem som spesielt viktige

faktorer, men taktikk og eksterne og interne faktorer er også viktige elementer i målutvelgelsesprosessen. En enkelt variabel kan ikke tilstrekkelig forklare målutvelgelse, men det er heller en rekke faktorer som bør ses og forstås i en større sammenheng. De individuelle faktorene opptrer ikke i et vakuum, men påvirker hverandre i en kompleks interaksjon. Det konkluderes dermed med at det ikke er en enkelt variabel som forklarer høyreekstrem målutvelgelse, det er heller samhandlingen mellom de ulike faktorene som er bestemmende for hvilke mål som velges. Denne komplekse samhandlingen må en ta hensyn til dersom en skal bruke informasjonen om høyreekstremisters målutvelgelse i arbeidet med terrorsikring.

Litteratursøket og informantintervjuene belyste at kunnskapen om målutvelgelsesprosessen hovedsakelig benyttes på to måter; «red-teaming» og «target hardening». Red-teaming gjør at en kan gjøre vurderinger knyttet til hva som vil være mål for høyreekstreme terrorister. Men det oppstår en utfordring når en vet at det er mangel på informasjon om terrorisme. For at vurderingene skal være pålitelige må den være basert på korrekt kunnskap, noe som blir enda vanskeligere når en tar hensyn til usikkerhet. Når det kommer til target hardening, kan kunnskapen om målutvelgelsen brukes til å avgjøre hvilke mål en skal sikre. Her kan man sikre de mest attraktive målene for høyreekstremister, slik at terror som metode blir mindre attraktivt og det er lavere sannsynlighet for at angrepene blir vellykkede. Dette kan ha en reell effekt for terrorsikring, og kan resultere i en nedgang i høyreekstreme terrorangrep. Det er imidlertid utfordringer knyttet til det å sikre attraktive mål. Det krever en grundig vurdering og redegjørelse av målutvelgelsesprosessen. Rapporter, eksempelvis PST rapporten om målutvelgelse blant politiske motiverte aktører (2020a), som er siktet mot å være brukerverktøy for å sikre attraktive mål tar ikke nødvendigvis for seg dette. Dette kan medføre at slike verktøy for og fremst mindre relevante, men også at beslutningsgrunnlaget for terrorsikringen blir manglende. I tillegg til dette har det en forskyvningseffekt, og dette kan medføre angrep på mindre attraktive mål. Dette er en stor utfordring, da de myke målene som oftest ikke har den korrekte trusselforståelsen som er nødvendig for god terrorsikring.

Kunnskapen om målutvelgelsen kan brukes på ulike måter. Men terrorsikring er ansvaret til den enkelte virksomhet, og når vi vet at trusselforståelsen i samfunnet er manglende kan dette bli et stort problem. Med tanke på at det foregår en risikoforskyvning fra harde til myke mål kan en oppdatert og korrekt trusselforståelse være helt avgjørende for de utsatte målene. Paradokset er at selv om de er utsatte mål så har de ikke kunnskapen til å sikre seg selv. Det vil si at det er flere måter å bruke informasjonen fra målutvelgelsen, men de som har behov for å bruke denne

informasjonen har ikke nødvendigvis tilgang til den. Dette var tilfellet ved angrepet i Bærum, da trusselvurderingene ikke var delt med moskeene. Derfor argumenteres det for i denne studien at det ikke er tilstrekkelig å bruke kunnskapen om målutvelgelse kun til target hardening og red teaming. Kunnskapen kan og burde brukes til risikokommunikasjon. Dette vil være et viktig verktøy for å informere de ulike aktørene om målutvelgelse og trusselbildet. Terrorismens karakterisering som en systemisk risiko krever at involveringen er bred, der man inkluderer eksterne eksperter, direkte påvirkede aktører og sivilsamfunnet generelt. Ved å kommunisere risikoen til disse relevante aktører bidrar det til å opplyse og informere om trusselen og hvordan de påvirkes av den. Det å bevisstgjøre utsatte mål om at de er mål og hvilke faktorer som gjør dem sårbare vil bidra til å forbedre terrorsikringen i sivilsamfunnet. Dette vil kreve at myndighetene tar en større rolle når det kommer til veiledning, noe som vil kreve et større omfang ressurser. Det er imidlertid ikke slik at myndighetene har ubegrensede ressurser til å gjøre dette, og derfor kan standarder presentere et godt alternativ for sivilsamfunnet. Standarder representerer imidlertid en forenkling og en institusjonalisering av en gitt diskurs. Dette kan medføre at målutvelgelsesprosessen sine komplekse karakter forsømmes og utfordringene tilsløres. På denne måten kan det ha uforutsette konsekvenser og utfordringer.

Selv om det er behov for risikokommunikasjon, krever terrorismens karakter at en også tar beslutninger. IRGC-rammeverket kan presentere en hensiktsmessig metode for beslutningstakere når det kommer til terrorisme. I oppgaven argumenteres det for at rammeverket gir muligheten for bred inkludering av interessenter og kunnskap, dermed også kunnskap om terroristers valg av mål og prosessen som ligger bak. I tillegg til dette er rammeverket sin kontinuerlige flyt viktig, spesielt med tanke på at terrorismens dynamiske og komplekse karakter krever fortløpende endringer og vurderinger.

Det er likevel viktig å ta hensyn til usikkerhet. Usikkerhetene knyttet til terrorisme og målutvelgelse er store, vi mangler informasjon om det i praksis. Vi har innsyn i målutvelgelsesprosessen til terrorister slik som ABB, men ingen hendelse er lik den forrige og det er stor variasjon mellom fra case til case. Da kan man stille spørsmål ved kvaliteten til kunnskapen målutvelgelsesprosessen produserer. Dette er en viktig utfordring, men når det er mangel på informasjon om terrorisme generelt har man ikke noe annet valg enn å bruke den informasjonen man har tilgjengelig. En kan imidlertid ikke ignorere denne usikkerheten, og gjennom intervjuene blir det tydelig at det å beskrive usikkerhetene i de vurderingene man gjør er svært viktig. I denne studien har det imidlertid blitt argumentert for at en ikke kun kan

beskrive usikkerhetene, men at man også må kommunisere det til sivilsamfunnet. I likhet med at det er behov for å kommunisere risikoen, er det helt avgjørende at en også kommuniserer usikkerheten i de sannsynlighets- og trusselvurderingene som produseres. Å tydeliggjøre at all risiko er heftet med usikkerhet, usikkerhet som vi må leve med.

7.1. Forslag til videre forskning

Med tanke på at terrorisme er et vedvarende problem vil det være behov for videre forskning på dette feltet. I denne studien konkluderes det med at risikokommunikasjon vil være en helt avgjørende faktor for terrørsikring, da trusselforståelsen i samfunnet er manglende. I videre studier burde en fokusere på hvordan man best kan kommunisere risikoen knyttet til terrorisme, trusselbildet generelt og målutvelgelse blant høyreekstremister til de mest utsatte målene i sivilsamfunnet. Dette har vært en utfordring for de ansvarlige myndighetene, noe som ble illustrert i PST sin mangel på samhandling med moskeene etter at trusselen var økt mot dem. Det er viktig å ta hensyn til at dette er aktører som har lite kunnskap om terrørsikring og det vil kreve at risikokommunikasjonen er tilpasset til disse aktørene.

Videre, vil det være behov for flere empiriske studier knyttet til høyreekstrem målutvelgelse. Det er mangel på kunnskap om terrorisme og det er behov mer kunnskap slik at en kan forsøke å redusere noe av den epistemiske usikkerheten. Empiriske studier, enten i form av casestudier eller større kvantitative studier, vil være et verdifullt bidrag til forskningen på dette feltet. I tillegg til dette, har denne studien har vært avgrenset til Vest-Europa og det kan derfor være relevant å undersøke høyreekstrem målutvelgelse for andre verdensdeler, slik som for eksempel USA, eller på verdensbasis. Det vil være interessant å undersøke om slike studier har lignende resultater som denne studien.

Referanser

- Abrahms, M. (2008). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security*, 32(4), 78-105. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/30129792>
- Abrahms, M. & Mroszczyk, J. (2022). Terrorist Target Selection. I Haner, M. & Sloan, M. M. (Red.), *Theories of Terrorism: Contemporary Perspectives* (151-171). Taylor & Francis.
- Ahmad, R. (2018). Terrorist Ideologies and Target Selection. *Journal of Applied Security Research* 13(3), 376-390. DOI: [10.1080/19361610.2018.1463140](https://doi.org/10.1080/19361610.2018.1463140)
- Andersen, S. S. (2006). Aktiv informantintervjuing. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 22, 278-298. Hentet fra: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2006-03-03>
- Antonsen, S., Skarholt, K., and Ringstad, A. J. (2012). The role of standardization in safety management: A case study of a major oil and gas company. *Safety Science*, 50(10), 2001–2009. Hentet fra: <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2014.07.015>
- Asal, V. & Rethemeyer, R. K. (2008). The Nature of the Beast: Organizational Structures and the Lethality of Terrorist Attacks. *The Journal of Politics*, 70(2), 437–449. DOI:10.1017/S0022381608080419
- Aven, T. (2011). On the new ISO guide on risk management terminology. *Reliability Engineering & System Safety*, 96(7), 719-726. DOI: [10.1016/j.res.2010.12.020](https://doi.org/10.1016/j.res.2010.12.020)
- Aven, T. (2014). *Risk, surprises and black swans: fundamental ideas and concepts in risk assessment and risk management*. Routledge.
- Aven, T. & Ylönen, M. (2019). The strong power of standards in the safety and risk fields: A threat to proper developments of these fields? *Reliability Engineering & System Safety*, 189, 279-286. DOI: [10.1016/j.res.2019.04.035](https://doi.org/10.1016/j.res.2019.04.035)
- Aveyard, H. (2014). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide* (3. utg.). Open University Press.

Badey, T. J. (1998). Defining international terrorism: A pragmatic approach. *Terrorism and Political Violence*, 10(1), 90-107. DOI: [10.1080/09546559808427445](https://doi.org/10.1080/09546559808427445)

Berntzen, L. E. & Rambøl, A. H. (2020). *What is Islamophobia?* C-REX. Hentet fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-islamophobia.html>

Bjørgero, T. (2005). *Root causes of terrorism: myths, reality and ways forward*. Routledge

Bjørgero, T. (2011). Strategier for forebygging av terrorisme. I Bjørgero T. (Red.), *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet* (s. 11-82). Hentet fra: <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/175076/forebygging%20av%20terrorisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Bjørgero, T. & Ravndal, J. A. (2019). *Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses*. ICCT Policy Brief. DOI: [10.19165/2019.1.08](https://doi.org/10.19165/2019.1.08).

Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing social research* (3. Utg.). Polity Press.

Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of the dissertation literature review in research preparation. *Educational researcher*, 34(6), 3-15. DOI: [10.3102/0013189X034006003](https://doi.org/10.3102/0013189X034006003)

Booth, A. & Grant, M. J. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26, 91–108. DOI: [10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x](https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x)

Busch, L. (2011). Food standards: The cacophony of governance. *Journal of Experimental Botany*, 62(10), 3247–3250. DOI: [10.1093/jxb/erq439](https://doi.org/10.1093/jxb/erq439)

Busmundrud, O., Maal, M., Kiran, J. H. & Endregard, M. (2015). *Tilnærminger til risikovurderinger for tilsiktede uønskede handlinger* (FFI-rapport 2015/00923). Hentet fra: <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:2503/15-00923.pdf>

Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. *Comparative Politics*, 13(4), 379–399. Hentet fra: <https://doi.org/10.2307/421717>.

C-REX. (2021). *Codebook for the Right-Wing Terrorism and Violence (RTV) dataset*. Hentet 15.03.2022 fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/rtv-dataset/codebook-02.07.2021.pdf>

Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode: En kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget.

Danermark, B., Ekström, M., & Karlsson, J. C. (2019). *Explaining Society: Critical Realism in the Social Sciences* (2 utg.). Routledge.

Dekker, S. W. (2014). The bureaucratization of safety. *Safety Science*, 70, 348–357. Hentet fra: <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2014.07.015>

Dey, I. (2004). Grounded Theory. I Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J. F. & Silverman, D. (Red.), *Qualitative Research Practice* (s. 80-93). Sage Publications.

Drake, C. J. M. (1998a). *Terrorists' target selection*. Macmillan Press Ltd.

Drake, C. J. M. (1998b). The role of ideology in terrorists' target selection. *Terrorism and Political Violence*, 10(2), 53-85. DOI: [10.1080/09546559808427457](https://doi.org/10.1080/09546559808427457)

Elstad, A., Brattekkås, K., Bruvoll, J. A. & Nystuen, K. O. (2018). *Hva er egentlig verdivurdering?* (FFI-RAPPORT 18/01391). Hentet fra: <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:4239/18-01391.pdf>

Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P. H., Olsen, K. H., Olsen, O. E. & Pettersen, K. A. (2017) *Perspektiver på Samfunnssikkerhet*. Cappelen Damm.

Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 3(4), 287-304, DOI: [10.1080/1561426022000032060](https://doi.org/10.1080/1561426022000032060)

Hart, C. (1998). *Doing a literature review: releasing the social science research imagination*. Sage Publications.

Hemmingby, C. (2019). *Terrorists and Targets - A Relationship Founded on Bad Intentions, Limited Capacities and Risk Willingness* (Doktoravhandling). Universitetet i Stavanger.

Hemmingby, C. & Bjørgo, T. (2016). *The Dynamics of a Terrorist Targeting Process: Anders B. Breivik and the 22 July Attacks in Norway*, Palgrave Hate Studies. Palgrave MacMillan.

Hemmingby, C. & Bjørgo, T. (2018). Terrorist Target Selection: The Case of Anders Behring Breivik. *Perspectives on Terrorism*, 12(6), 164-176. Hentet fra:
<https://www.jstor.org/stable/26544650>

Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. Columbia University Press.

IRGC. (2020). *Involving Stakeholders in the Risk Governance Process*. Hentet fra:
https://irgc.org/wp-content/uploads/2020/10/IRGC-Stakeholder-Engagement-Resource-Guide_Version2_2020-3.pdf

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (2.utg.). Høyskoleforlaget

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Damm Akademisk.

Jore, S. H. (2012). *Counterterrorism as Risk-based management Strategies* (Doktoravhandling). Universitetet i Stavanger.

Jore, S. H. (2019a). Standardization of terrorism risk analysis: A means or an obstacle to achieving security? I Olsen, O. E., Juhl, K., Lindøe, P.H., & Engen, O.A. (Red.), *Standardization and Risk Governance: A Multi-Disciplinary Approach* (s. 150-165) Routledge.

Jore, S. H. (2019b). The Multifaceted Aspect of Uncertainty: the Significance of Addressing Uncertainty in the Management of the Transboundary Wicked Problem of Terrorism. In *Proceedings of the 29th European Safety and Reliability Conference (ESREL)*. 22-26 September 2019 Hannover, Germany (ss. 4044-4051).

Juhl, K. (2019). Standardization of risk versus the risk of standardization: A conceptual analysis. I Olsen, O.E., Juhl, K., Lindøe, P.H., & Engen, O.A. (Red.), *Standardization and Risk Governance: A Multi-Disciplinary Approach* (s. 16-39). Routledge.

Jupskås, A. R. (2012). *Ekstreme Europa: ideologi, årsaker og konsekvenser*. Cappelen Damm.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Samfunnstryggleikskjeda*. Hentet 18.02.2022 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/samfunnssikkerhet-og-beredskap/innsikt/samfunnstryggleikskjeda/id2687331/>

Kallio, H., Pietilä, A. M., Johnson M. & Kangasniemi, M. (2016). Systematic methodological review: developing a framework for a qualitative semi-structured interview *guide*. *Journal of Advanced Nursing* 72(12), 2954– 2965. DOI: [10.1111/jan.13031](https://doi.org/10.1111/jan.13031)

Koehler, Daniel. (2019). Violence and Terrorism from the Far-Right: Policy Options to Counter an Elusive Threat. *International Centre for Counter-Terrorism*. Policy Brief. DOI: [10.19165/2019.2.02](https://doi.org/10.19165/2019.2.02)

Martin, P. (2019). *The rules of security: staying safe in a risky world*. Oxford University Press.

Meld. St. 10 (2016-2017). *Risiko i et trygt samfunn*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.pst.no/globalassets/rapporter-2021/pst-rapport-10-ar-siden-22.-juli---sentrale-utviklingstrekk-innen-hoyreekstremisme.pdf2÷azxcczz>

Meld. St. 21 (2012-2013). *Terrorberedskap*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/8b5a910c19f04effa30afc7afeed5aa4/no/pdfs/stm201220130021000dddpdfs.pdf>

Meld. St. 29 (2011-2012). *Samfunnssikkerhet*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/bc5cbb3720b14709a6bda1a175dc0f12/no/pdfs/stm201120120029000dddpdfs.pdf>

NOU 2012:14. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning. <https://www.regjeringen.no/contentassets/bb3dc76229c64735b4f6eb4dbfcdbe8/no/pdfs/nou201220120014000dddpdfs.pdf>

Olsen, O. E. (2019). The standardization of risk governance. I Olsen, O. E., Juhl, K., Lindøe, P.H., & Engen, O.A. (Red.), *Standardization and Risk Governance: A Multi-Disciplinary Approach* (s. 3-15). Routledge.

Owe, J. R. (2020). *Konspirasjonsteorien Eurabia*. 22. juli-senteret. Hentet fra:

<https://22juliseret.no/ressurs/konspirasjonsteorien-eurabia/>

Pape, R. A. (2003). The Strategic Logic of Suicide Terrorism. *American Political Science Review*, 97(3), 343-361. DOI: [10.1017/S000305540300073X](https://doi.org/10.1017/S000305540300073X)

Persson, M. (2021). *Hvordan skrive en litteraturgjennomgang?: en praktisk guide*. Universitetsforlaget.

Politidirektoratet. (2022). *Politiet blir midlertidig bevæpnet på nasjonaldagen*. Hentet 26.05.2022 fra: <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2022/05/11/politiet-blir-midlertidig-bevapnet-pa-nasjonaldagen/>?

PST. (2015). *Terrorsikring: En veiledning i sikrings- og beredskapstiltak mot tilsiktede uønskede handlinger*. Hentet fra: <https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/veileder-i-terrorsikring.pdf>

PST. (2020a). *Målutvelgelse hos politisk motiverte trusselaktører*. Hentet fra: <https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/malutvelgelse-hos-politisk-motiverte-trusselaktorer-1.pdf>

PST. (2020b). *Nasjonal Trusselvurdering 2020*. Hentet fra: https://pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/pst_trusselvurdering_2020_web_oppslag.pdf

PST. (2022). *Nasjonal trusselvurdering 2022*. Hentet fra: <https://www.pst.no/globalassets/ntv/2022/nasjonal-trusselvurdering-2022-pa-norsk.pdf>

Randolph, J. (2009). A guide to writing the dissertation literature review. *Practical Assessment, Research, and evaluation*, 14(13), 1-12. DOI: <https://doi.org/10.7275/b0az-8t74>

Ravndal, J. A., Lygren, S. & Hagen, L. W. (2019). *RTV Trend Report 2019 Right Wing Terrorism and Violence in Western Europe, 1990 – 2018*. Hentet fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/2019/rtv-trend-report/c-rex-rtv-trend-report-2019.pdf>

- Renn, O. (2006). *Risk Governance: towards an integrative approach [White paper]*. International risk governance council. https://irgc.org/wp-content/uploads/2018/09/IRGC_WP_No_1_Risk_Governance_reprinted_version_3.pdf
- Renn, O. (2008). *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World*. Routledge.
- Renn, O., Klinke, A., and van Asselt, M. (2011). Coping with complexity, uncertainty and ambiguity in risk governance: A synthesis. *AMBIO: A Journal of the Human Environment*, 40(2), 231–246. DOI: [10.1007/s13280-010-0134-0](https://doi.org/10.1007/s13280-010-0134-0)
- Ridley, D. (2012). *The literature review: a step-by-step guide for students* (2utg.). Sage.
- Romyn, D. & Kebbell, M. (2014). Terrorists' planning of attacks: a simulated 'red-team' investigation into decision-making. *Psychology, Crime & Law*, 20(5), 480-496. DOI: [10.1080/1068316X.2013.793767](https://doi.org/10.1080/1068316X.2013.793767)
- Romyn, D. & Kebbell, M. (2018). Mock terrorists decisions' concerning use of the internet for target selection: a red-team approach. *Psychology, Crime & Law*, 24(6), 589-602. DOI: [10.1080/1068316X.2017.1396332](https://doi.org/10.1080/1068316X.2017.1396332)
- Schmid, A. P. (2004). Terrorism – the definition problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2/3), 103-147. Hentet fra: <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol36/iss2/8>
- Schmid, A. P. & Jongman, A. J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*. Transaction Publishers.
- Silke, A. (2010). Understanding terrorist target selection. I Richards, A., Fussey, P. & Silke, A. (Red.), *Terrorism and the Olympics: major event security and lessons for the future* (49-71). Taylor & Francis Group
- Smith, A. F. & Sullivan, C. (2020). *Methodology Matters: Researching the Far Right*. C-REX. Hentet 26.02.2022 fra: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2020/methodology-matters-researching-the-far-right.html>
- Støren, I. (2010). *Bare søk!: praktisk veiledning i å systematisere kunnskap*. Cappelen Damm Akademisk.

Sørensen, Ø., Hagtvet, B. & Steine, B. A. (2012). Forord. I Sørensen, Ø., Hagtvet, B. & Steine, B. A. (Red.), *Høyreekstremisme: ideer og bevegelser i Europa* (7-13). Dreyer.

Stoltenberg, J. (2011). *Tale i Oslo Domkirke* [Tale]. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/taler-og-artikler/2011/tale-ved-statsminister-jens-stoltenberg-id651789/>

Taherdoost, H. (2016). Validity and Reliability of the Research Instrument. *International Journal of Academic Research in Management*, 5(3), ss, 28-36. Hentet

fra:

<https://www.researchgate.net/publication/319998004 Validity and Reliability of the Research Instrument How to Test the Validation of a QuestionnaireSurvey in a Research>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.

Weinberg, L., Pedahzur, A. & HirschHoefler, S. (2004). The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16(4), 777-794, DOI:

[10.1080/095465590899768](https://doi.org/10.1080/095465590899768)

Wright, A. L. (2013). *Terrorism, Ideology and Target Selection*. Princeton University.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: design and methods* (6. Utg.). Sage publications.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Intervjuguiden viser temaer som ønskes belyst. Intervjuene vil gjennomføres som semistrukturerte intervjuer. Det er ønskelig at informanten får god anledning til å snakke fritt rundt temaene. Deretter kan mer detaljerte spørsmål stilles. Intervjuguiden er ment som et overordnet verktøy. Noen av spørsmålene har underspørsmål, de er der for å veilede og hjelpe deltakeren til å utdype tema.

Åpningsspørsmål:

1. Hva er din erfaring med sikring og høyreekstremisme?

Jeg vil gjerne høre om dine oppgaver og bakgrunn

Terrorsikring og -beredskap

2. Hvordan bestemmer man hvilke objekter som skal sikres mot terror?

Hva er det som avgjør hva som sikres?

Hvilke faktorer tas spesielt hensyn til?

Målutvelgelse

3. Hvilke mål, både menneskelige og materielle, mener du det er størst risiko for at høyreekstreme aktører utfører et angrep mot?

Har du kjennskap til PST sin veileder om målutvelgelse?

Hva tenker du påvirker dette?

Kan du gi eksempler?

4. Hvordan kan man bruke kunnskapen om terrorister målutvelgelse i arbeidet med terrorsikring?

5. Hvordan kan objekteiere sikre sine verdier mot terrorangrep?

Hva betyr innholdet i trusselvurderinger og veiledere for dem?

Hvordan skal objekteiere vurdere sine objekter sin verdi med tanke på terrormål?

6. Er det noe jeg ikke har spurt om som du mener er viktig å få frem for å belyse temaet?

7. Er det noen jeg burde snakke med videre for å belyse temaet?

8. Har du noen spørsmål? Prosessen videre osv.

Vedlegg 2 – informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet *«Høyreekstremisme og målutvelgelse»?*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke høyreekstreme grupper sine valg mål og hvordan denne informasjonen kan brukes i arbeidet med terrorsikring. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelsen vil innebære for deg.

Formål

Formålet er å undersøke en hvordan høyreekstreme grupper velger mål og hvordan denne informasjonen kan brukes i arbeidet med terrorsikring. Jeg mener at en masteroppgave om dette kan være av interesse for ulike organisasjoner som jobber med sikring og beredskap. På bakgrunn av dette vil jeg undersøke hvordan høyreekstreme aktører velger mål og eventuelt hvordan man kan bruke denne informasjonen i arbeidet med terrorsikring. Problemstillingen min er som følger; *Hvordan kan kunnskap om høyreekstreme terroristers målutvelgelse, brukes i arbeidet med terrorsikring?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å besvare problemstillingen vil jeg intervju personer med kunnskap om temaet jeg undersøker. Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av at du har kunnskap om sikring og beredskap.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et intervju. Det vil ta ca. 45-60 minutter. Intervjuet vil ta for seg spørsmål om målutvelgelse. Dine svar fra intervjuet vil bli lagret i form av notater og lydopptak frem prosjektet avsluttes 15.06.2022.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket (som signeres nederst i dokumentet) tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun jeg og min veileder ved Universitetet i Stavanger som har tilgang opplysningene.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Lydopptakene lagres gjennom UiS sin side for opptak ved intervju, nettskjema.

Du vil ikke kunne gjenkjennes i oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2022. Personopplysninger slettes ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Veileder, Christian Henrik Alexander Kuran (christian.h.kuran@uis.no) ved Universitetet i Stavanger
- Vårt personvernombud: Personvernombudet på UiS, personvernombud@uis.no.

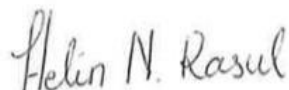
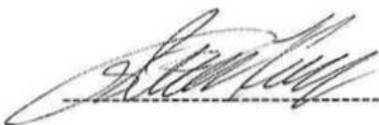
Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Christian Henrik Alexander Kuran
(Veileder)

Helin Nazad Rasul
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Høyreekstremisme og målutvalgelse*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)